Sabahattin Ali

Çakıcı'nın İlk Kurşunu

(TEREKE)

BÜTÜN YAPITLARI

Çakıcı'nın İlk Kurşunu
(Tereke)

Sabahattin Ali

Öyküler, Şiirler, Derlenmemiş Yazılar

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1593 / Edebiyat - 427
Çakıcının İlk Kurşunu - Tereke / Sabahattin Ali
Hazırlayanlar: Nüket Esen, Zeynep Uysal, Engin Kılıç, Olcay Akyıldız
Kitap editörü: Bedirhan Toprak
Düzelti: Tamer Erdoğan
Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Altan Basım Ltd.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sit. 222/A Bağcılar/İstanbul
1. baskı: İstanbul, 2002
ISBN 978-975-363-802-7
© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 1998
Sertifika No: 11968
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi - İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr.

Sabahattin Ali

25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğdu, 2 Nisan 1948'de Kırklareli'nde öldü. İstanbul İlköğretmen Okulu'nu bitiren Sabahattin Ali, Yozgat'ta bir yıl öğretmenlikten sonra, 1928 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca Almanya'ya gönderildi. 1930'da döndükten sonra Aydın, Konya ve Ankara ortaokullarında Almanca öğretmenliği, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde memurluk ve Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluk yaptı. 1945'te Bakanlık emrine alındı, İstanbul'da Markopaşa adlı mizah gazetesini çıkardı. 1948'de bir yazısı yüzünden tutuklandı, üç ay kadar hapis yattı. Sürekli izlendiği için yurtdışına kaçmak istedi; ancak Kırklareli dolaylarında bir kaçakçı tarafından öldürüldüğü iddia edildi.

Şiirler, hikâyeler, romanlar yazdı, çeviriler yaptı. İlk yazıları Balıkesir'de Irmak dergisinde çıkmıştı (1925/26). Sabahattin Ali 1930'lu yıllarda öyküye gerçekçi ve yeni bir soluk getirmişti. Öykülerinde; tanımlamakta güçlük çektiğimiz kimi duyguları ustalıkla anlatan Ali, insanın zavallılığını ve gücünü aynı sarsılmaz üslupla, zaman zaman masalsı ve destansı bir biçimde yansıtmayı başarmıştı. Öykü kitapları: Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947). Halk şiirinden esinlenerek yazdığı şiirlerini Dağlar ve Rüzgâr'da toplamıştı (1934).

Sabahattin Ali, romanlarında da insanın ruhuna ayna tuttu ve gerçeğe bu aynadan baktı. Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940), Kürk Mantolu Madonna (1943) adlı romanlarında, okurların gerçekliği daha derinden algılamasını sağladı.

Sağlığında yayımlanmış dokuz kitabına, Varlık dergisinde tefrika edilen Esirler (1936) oyunu da eklenince on kitabı, yedi ciltlik bir külliyat halinde Varlık Yayınları arasında tekrar basılmıştı (1965/66). Bütün Eserleri önce Bilgi Yayınevi'nde, sonra Cem Yayınevi'nde yeniden basıldı. Bu arada Hikmet Altınkaynak'ın Sabahattin Ali - Markopaşa Yazıları ve Ötekiler (1987) derlemesi de adı geçen dizide çıktı. Yazar üzerine incelemeler

arasında Kemal Sülker'in Sabahattin Ali Dosyası (1968), Asım Bezirci'nin Sabahattin Ali/Hayatı, Hikâyeleri, Romanları (1974), Kemal Bayram'ın Sabahattin Ali Olayı (1978), Filiz Ali Laslo ile Atilla Özkırımlı'nın Sabahattin Ali (1979), Reşit M. Ertüzün'ün Sabahattin Ali Olayının Gerçeği (1985), Filiz Ali'nin "Filiz Hiç Üzülmesin" (1996), Ramazan Korkmaz'ın Sabahattin Ali (1997) adlı kitapları ve Almanya'da yayımlanan Elisabeth Siedel'in Sabahattin Ali Mystiker und Sozialist adlı çalışması sayılabilir.

Önsöz

Sabahattin Ali, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Önce şiirleriyle ortaya çıkar, sonra ise hikâye ve romanlarıyla tanınır. Eserlerinin listesi ilk yayımlanış tarihleriyle önsözün sonunda verilmiştir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında verdiği bu eserlerle edebiyat tarihimizde kendine saygın bir yer edinen Sabahattin Ali, en çok hikâyeleri ile sevilmiştir. Hikâyeciliğimizde "toplumcu gerçekçi" tarzda yazdığı öyküleri ile bir mihenk taşı sayılır. Gördüklerini gayet sade bir dille, kısa ve açık ifadelerle anlatarak çarpıcı olmayı başarabilen bir hikâyecidir. Hikâyelerinde karakterlerinin kişisel yaşantılarını, onları oluşturan toplumsal koşullar içinde verir. Bireysel ile toplumsalı son derece başarılı bir biçimde birbirinin içinden geçirerek damıtır ve etkileyici bir şekilde hikâye eder.

Sabahattin Ali, hikâyelerinin çoğunda dünyayı ikiye ayırır; ezenler ve ezilenler. Bu karşıtlık eserlerinde, zenginler fakirler, aydınlar halk, saldırgan erkekler düşmüş kadınlar, jandarmalar köylüler, doktorlar hastalar gibi kılıklara bürünür. Her zaman ezilenlerden yana olan Sabahattin Ali, birçok hikâyesini keskin ve sarsıcı bir biçimde bitirir.

Sabahattin Ali, edebiyatçılığının yanı sıra politik görüşleriyle de dikkat çekmiş bir yazardır. Siyaset ile edebiyatın birbirinden pek ayrılmadığı 1930’Iarın ve 1940’Iarın Türkiye’sinde solcu bir yazar olarak tanınmış, bu çizgide eserler vermiş ve bu eğiliminden dolayı devamlı mücadele içinde yaşamıştır. 1948'de, genç yaşında, esrarengiz bir biçimde öldürülmesiyle Türkiye’de edebiyat siyaset ilişkisinin sorgulandığı bir kişi haline gelmiştir.

Türk edebiyatının en önde gelen hikâyecilerinden biri olan ve yaşadıkları ile bir dönem Türkiye'sinin sosyo-politik yapısını gözler önüne seren Sabahattin Ali, benim her zaman ilgi duyduğum bir yazardı. Kızı Filiz Ali 1997 yılında babasından kalan içi evrak dolu bir sandığı bana gösterdiği zaman çok heyecanlandım. Bu sandık ve içindeki kâğıtlar senelerdir Filiz Ali ve annesi Aliye Ali tarafından saklanmaktaydı. Bu evraklardan bazıları

çeşitli vesilelerle çıkarılıp Filiz Ali ve Atilla Özkırımlı'nın hazırladığı Sabahattin Ali başlıklı kitapta olduğu gibi yayımlanmıştı. Çoğu Arap alfabesiyle kaleme alınmış olan bu yazılardan seçkileri eski yazı bildiği için Aliye Ali yapmıştı. Fakat evrakın tümü elden geçirilmemiş ve içinde neler olduğu saptanmamıştı.

Filiz Ali bu işi benim yapmamı istedi. Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden Zeynep Uysal, Engin Kilis Olcay Akyıldız'la bir ekip oluşturduk ve sandığın içindekiler üzerinde çalışmaya başladık.

Eldeki malzemenin çoğu Arap alfabesiyle kaleme alınmıştı. 1928'deki harf devriminden sonra dahi insanlar ilk öğrendikleri harflerle yazmayı yeğlediklerinden, 1930 veya 1940''larda yazılmış olan birçok metin eski harflerle yazılmıştı. Mesela Sabahattin Ali'nin hikâyelerinin kendi el yazısıyla ve yeşil mürekkepli dolmakalem ile yazdığı orijinallerinin çoğu eski yazıydı. Aynı şekildi Sabahattin Ali'ye yazılmış mektupların hemen hepsi gene eski yazıyla yazılmışlardı. Bu yüzden bunları okuma sorunu ön plana çıkıyordu. En erken yazılanların 1920'lerde yazıldığı göz önüne alınırsa 1990'larda ele alınan bu evrak 70 senedir bir sandıkta kapalı kalmış, solmuş, sayfaların kat yerleri yıpranmış, bazıları nem aldığı için lekelenmiş kâğıtlardı.

Bundan dolayı yazıları okuma faslımız üç yıl sürdü. Bu süreçte birlikte çalıştığımız ekibin dışında Prof. Dr. Günay Kut ve Yard. Doç. Dr. Zeynep Sabuncu bize çok yardımcı oldular. Kendilerine burada bir kere daha teşekkür etmek isterim. Ayrıca, Kutlukhan Erin ve öğrencilerim Şenel Gerçek ile Onca Tapınç 'a da yazıları okuma konusundaki yardımları için teşekkür ederim.

Ortaya çıkan malzeme çok çeşitliydi. Bu malzemeyi üç grup altında toplamaya ve yayımlamaya karar verdik. Birinci grup bu kitapta ele alınan Sabahattin Ali'nin yayımlanmamış eserlerinden oluşuyordu. İkinci grup Sabahattin Ali'nin hayatı boyunca karşı karşıya kaldığı hukuki sorunlarını yansıtan çeşitli mahkemelerinin tutanakları, savunmaları, mahkeme kararlarından oluşuyordu. Üçüncü grup ise, Sabahattin Ali'ye yazılmış çok sayıda mektupla onun birkaç kişiye yazdığı ve belli ki o kişilerden geri alıp sakladığı veya kendisi için bir kopyasını çıkardığı mektuplardan oluşuyordu. Sabahattin Ali'nin tüm eserlerini yayımlayan Yapı Kredi Yayınları bu malzemeyi üç kitap halinde yayımlamaya talip oldu.

* * *

Sabahattin Ali'nin bu kitaba aldığımız yayımlanmamış eserleri arasında ikisi tam, biri bitmemiş üç kısa hikâye, bir uzun hikâye, on bir şiir, bir hikâyesinin opera formunda yeniden yazımı, ileride yazmayı planladığı hikâye ve romanlarına dair kısa notlar ve bazıları 1940"larda gazetelerde yayımlanmış sosyo-politik makaleleri yer alıyor.

Yayımlanmamış hikâyelerinden biri, "O Arkadaşım", hem "sandık"tan çıkanlar arasında kendi el yazısıyla var, hem de 15 Mayıs 1928'de Irmak dergisinde yayımlanmış. Ama sonra Sabahattin Ali hikâyelerini bir kitapta toplarken bu hikâyeyi aralarına katmamış. Büyük bir bölümü mektup tarzında olan bu hikâye herhalde oldukça zayıf olduğundan sonradan da hiçbir hikâye kitabına alınmamış.

"Barsak" adlı tamamlanmamış hikâye ise, tam Sabahattin Ali üslubunda bir hikâye. Anadolu'da yapılan bir otobüs yolculuğu ile başlayan hikâyede nefis bir çevre tasviri ile beraber otobüsün içindekilerin birbirleriyle başlayan ilişkilerinin küçük ayrıntılarla çizimi var. Bozulan otobüsten inen şoför, muavin ve değişik tiplerdeki yolcuların birbirleriyle yaptıkları konuşmalar çok canlı ve gerçekçi. Aralarında oluşmaya başlayan bir gerilimle devam eden hikâye fazla ilerlemeden kesiliyor.

"Bir Hakikatin Hikâyesi" başlıklı hikâyenin anlatıcısı bir öğretmen ve öğrencilerinden bir kıza hissettiği aşkı anlatıyor. Sabahattin Ali’nin Aydın ortaokulunda öğretmen olduğu 1931 yılında yazılmış bu hikâye. Adının bir "hakikatin” hikâyesi olması ve Sabahattin Ali'nin bu hikâyeyi hiçbir yerde yayımlanmamış olması dikkat çekiyor. Yazarın özel hayatından bir parçanın hikâyeleştirilmesi olabileceğini akla getiriyor.

"Çakıcının İlk Kurşunu" adlı uzun hikaye, Türk edebiyatında hakkında çok yazılmış ve efsaneleşmiş bir kişinin hikâyesi. 1872-1911 yılları arasında Aydın’da yaşamış olan ünlü bir eşkıyanın, Çakırcalı Mehmet Efe veya Çakıcı Efe denen eşkıyanın hikâyesi. Edebiyatımızda bu konuda yazılmış birçok hikâye ve roman var. Sabahattin Ali bu hikâyeyi kendi üslubu ve politik görüşüne uygun olarak yeniden yazmış.

Abdülhamit döneminde geçen hikâyede Çakıcı’nın ilk kurşununu atıp dağa çıkmasını, Abdülhamit'e karşı Anadolu halkının isyanının başlangıcı olarak sunuyor Sabahattin Ali. Zeybekler anlatılırken onların "halis Türk

ırkı" olduğu belirtiliyor. Zeybeklere ve Çakıcı'ya karşı Abdülhamit'in yolladığı güçler Arnavutlardan ve Çerkeslerden oluşuyor. Tüm bu düşman güçlerini Çakıcı ve çetesi yeniyor. Hikâyenin sonunda Çakıcı'yı ancak gene bir Zeybek vurabiliyor ama aslında başkasını vurmak isterken yanlışlıkla Çakıcıyı vuruyor. Yani Çakıcı sonunda ölüyor ama yenilmiyor.

* * *

Hikâye sömürenler ve sömürülenler üzerine kurulu. Abdülhamit döneminde düzenin bozukluğu, ekonomik eşitlik olmaması çok zengin ve çok fakirlerden oluşan bir düzende "mütegallibe”lerin (zorbaların) zulümleri anlatılıyor. Padişah tahtta kaldığı sürece hürriyet olamayacağı ifade edilerek meşrutiyet eleştiriliyor. Bu arada İttihat ve Terakki'nin de Çakıcı'ya düşman olduğu belirtiliyor. Çakıcı Efe’nin hikâyesi kurulu bozuk düzene karşı çıkan bir halk kahramanının hikâyesi olarak anlatılıyor.

Sabahattin Ali'nin yayımlanmamış eserleri arasında kendi el yazısıyla, çoğu hece vezniyle ve halk şiiri tarzında yazdığı bir tane de şiiri var. 1928 tarihli bir şiirini "yedi meşaleciler gibi” diye sunuyor. Ünlü "kurbağalı şiir" tarzında yazdığı biri küçük, dört kurbağalı şiiri daha var. "Sokakta Kalan Adam” ise, çok değişik tarzda bir şiir denemesi. Başlığı olmayan şiirlerden bir tanesi, belli ki 1932'de Konya'da hapisteyken yazdığı bir şiir. Bu şiirlerinin bir kısmının yanına resimler de çizmiş.

Bu eserlerin ardından bir opera metni geliyor. Sabahattin Ali "Kağnı" adlı hikâyesini opera metni olarak da kaleme almış. Üç perdelik bu opera metninde sahnedeki görsellik ön planda; müzik ve aryalar ile ilgili bir bilgi yok. Sabahattin Ali, 1938 ile 1945 arasında Devlet Konservatuarı’nda öğretmen ve dramaturg olarak çalışmış. Bu sırada Alman tiyatro ve opera yönetmeni Carl Ebert'in tercümanlığını yapmış. Tiyatro ve opera ile ilgilendiği bu süre zarfında kendi eserlerini de sahne düzeni içinde yeniden düşünmek istemiş olabilir.

Sabahattin Ali kendi için tuttuğu kısa notlarda yazmayı planladığı hikâye ve romanların bir listesini yapmış. Önce hikâye veya romanların isimlerini koymuş ve ardından da bunların yazılması için okunmasını gerekli bulduğu eserleri not etmiş. Listede tarih yok ama yazılacakların bazılarını Almanya'da, bazılarını Türkiye'de yazmanın uygun olacağını belirttiğine

göre bu listeyi Almanya'ya gitmeden hemen önce Almanya'ya gidişi belli olduktan sonra 1928'de yapmış olma olasılığı yüksek.

Sabahattin Ali'nin evrakı arasında, 1932 yılında Konya Halkevi'nde verdiği kadınlar hakkında bir konferans metni de var. Başlığı olmayan bu konuşmada ülkede kadın erkek eşitliği için gerekli olan zihniyet değişikliklerini tartışıyor ve kadınların eğitiminin önemi üzerinde duruyor. 1933'te yazdığı "Türkiye Hapishaneleri" başlıklı yazıda ise, Türkiye'deki suçlu insan profilini çıkarıyor. Türkiye hapishanelerindeki mahkûmların gerçek mücrim olmadıklarını, cehalet ile zihniyet ve telakki farkları yüzünden kanuna aykırı davrandıklarını belirtiyor.

Gazetelerde çıkmış altı makalesinden dört tanesi Ocak-Mart 1944 tarihlerinde Tan gazetesinde yayımlanmış yazılar. Bu yazılarında Sabahattin Ali zaman zaman Falih Rıfkı Atay’ın Ulus'ta yazdığı yazıları eleştiriyor. Daha sonra, 1947 yılında, Falih Rıfkı ile mahkemelik oluyorlar. Bu yazılar A. Metin imzasıyla çıkmış. Diğer iki makalesi Sabahattin Ali imzasıyla yayımlanmış. Bunlardan biri Ocak 1948'de *Yirminci Asır* ’da, diğeri Şubat 1948’de *Zincirli Hürriyet* ‘te çıkmış.

Bu makalelerde hürriyet kavramı tartışılıyor, devletin nüfus artışı önerisi eleştiriliyor, emperyalizmin tanımı yapılıyor, milliyetçiliğin iyi olduğu anlatılıyor. "Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyetsiz İktidarın Devamıdır" başlıklı son makalede, Amerika’dan yardım alabilmek için ülkede kızıl tehlike varmış gibi göstermeye çalışan iktidarın eleştirisi yapılıyor. Bu makale Sabahattin Ali'nin öldürülmeden önce yazdığı son yazılardan olmalı. Bu yazıda oldukça sert bir hükümet eleştirisi dikkat çekiyor.

Sabahattin Ali bu makalelerin çoğunu zamanında gazetelerde yayımlamış. Gerek bunlar, gerekse yayımlamadığı iki makalesi Sabahattin Ali'nin toplumsal ve siyasal görüşlerini aksettirdikleri için bugün hâlâ önemli.

Sabahattin Ali'nin bu kitapta yayımlanan bilinmeyen hikâye ve şiirlerinin bazıları biraz savruk, belli ki üzerinde pek çalışılmamış. Bu bakımdan kendisinin yayımlamadığı ya da kitaplarına almadığı çalışmaları bugün gün yüzüne çıkarmanın yazara haksızlık olduğu düşünülebilir. Ama Sabahattin Ali gibi önemli bir yazarın kaleminden çıkan her şeyin ortaya çıkmasının,

külliyatının tümünün görülebilmesi açısından gerekli olduğunu düşünüyorum.

Nüket Esen
Ekim, 2000

Hikâyeler

*O Arkadaşım**

*15 Mayıs 1928'de Irmak dergisinde yayımlanan bu hikâye ile Sabahattin Ali'nin kendi elyazısıyla "sandığında bulunan" nüsha arasındaki farklar dipnotlarda gösterilmiştir (Ed.N.)

Benim insanlara pek benzemeyen ve insanlarla arası iyi olmayan bir arkadaşım vardı...

O arkadaşım Darülfünun'da okuyan bir kızla konuşurdu. Bir gün araları bozuldu... Sebebini ben de öğrenemedim. İkimiz de kızın bulunduğu yerden uzak bir memlekete gittik... O arkadaşım o kıza birçok mektuplar yazdı, ama birçok cevaplar değil bir tek cevap bile alamadı. Bu mektuplardan birinin müsveddesini odasında gördüm -fena şey ama- cebime aldım; çok garipti; canınız sıkılmazsa beraber okuyalım:[(1)]

* * *

Yavrucuğum!

Cevap vermediğin, vermeyeceğini bildiğim halde yine sana yazıyorum, bilemezsin kızım, kafan dökülecek tek kimseyi bile aşkla ararken bütün etrafındakileri boş, manasız görmek ne müthiş azaptır...

Değil burada, hatta hayatta tesadüf ettiğim kimseler arasında bile sen ön safı işgal edenlerdensin... Dökülmek, boşanmak ihtiyacını hissettiğim zamanlarda hep aklıma sen geliyorsun. Beni istiskal ettiğin halde...

Hakiki samimiyetin ne olduğunu senden öğrendim yavrum... Bunun için bilhassa sana karşı aktör olmak saflığında bulunmayacağım. Bilirim ki seni aldatmak imkansızdır. Seni tasavvur edemeyeceğin kadar çok sevdim kızım...

Ben hayatta herkese karşı lakaydımdır.. Bu bende sevmek hissinin mefkudiyetinden değil çok fazla oluşundandır. Ben sevdiklerimi köpek gibi severim yavrum. Zelilâne severim. Muhabbetimi kendilerine verdiğim kimseler onu yüzüme fırlatsalar bile severim. Bunun için, bu derekeye

düşmemek için kalbimi muayyen dereceye[2] kadar herkese açmış, fakat içeri girmek isteyenlere kapılarını kapatmışımdır... Ama bazan çok kuvvetli veya çok kurnaz kimseler ya zorla, yahut da ben farkında olmadan oraya girmiş, yerleşmiş bulunuyorlar Onları çıkarmak benim gibi bir zayıfın yapamayacağı şeydir... Bu şekilde sevdiklerim hayatta üç dört kişiden ibarettir. Hazin bir itiraf ama içlerinde hiçbirinden de vefa görmedim...

Son zamanlarda bunların arasına yegâne kadın olarak sen katıldın inanır mısın? Hepsinin önüne geçtin... Seni çok kızdırdım, çok sukut-ı hayale uğrattım, beni de herkes gibi gördün. Bütün kabahatlerin yalnız bende olduğunu itiraf ederim. Sana bir kara arkadaşı gözünden başka gözle baktım. Münasebetimizin istikametini değiştirmek istedim...[3] O zaman... O zaman seni kaybettim...

Senin yokluğunun ne müthiş olduğunu seni kaybedince anladım kızım... Anladım ama!..

Hayatta fikirler çok büyük, kafalar çok küçük.. İnsanların kafaları sizin içinizi dolduran şeyleri istiap edemeyecek kadar mini mini.. Ben seni derin, muğlak gördüm. Beni anlayacak kadar derin... Ama... Kendim o kadar basitleştim ki sen bile -bu belki benim hüsn-i zannımdır, belki sen bana ait en ufak bir hisle dahi musab olmamışındır- şaşırdın bana:[4] – Sen de herkes gibisin!... dedin.[5] Değilim... Değilim yavrum...[6] Ben herkes gibi değilim... Ben herkes gibi olsaydım... Bu vaziyette sana mektup yazabilir miydim? Sen herkes gibi olsaydın benim mektubumu okur muydun?

Korkarım ki sen de herkesin hissettiği saçma infiallerle bana çok kızdın... Fakat bunu yapmayacak kadar büyük olduğunu da[7] iyi bildiğim için kendimi teselli ediyorum...

(Buraya kadar yazdıklarımı okudum, saçmaladığımı gördüm. Ama bu, itiyadım olan muvazenesizliklerimin hayatımda gösteremediğim için yazılarımdaki tezahürlerinden ibarettir. Affedeceğini tahmin ediyorum.)

Herkesin uyduğu[8] infialler, herkesi bağlayan tahassüsler, zümrenin fevkine çıkmak isteyenlerin, çıkacak kabiliyette yaratılmış olanların sükut edemeyeceği bir halettir. Sen ki bundan birisisin kızım,[9] niçin böyle yaparsın?[10]

Mantık inhinaları yaparak sonunda kendimi müdafaa neticesine varacağımı tahmin ediyorsun değil mi?...

Ah... Halbuki öyle değil...[11] Ben sına diyorum ki: Ne sen, ne ben diğerleri kadar düz düşünecek insanlar değiliz Bunun, kendimize hâiz olmadığımız kıymetleri izafe etmekte olabileceğini unutmayarak[12] soylu yorum Ne sen, ne ben herkes gibi olamayız....

Sen orada zahiri arzularını tatmin edecek bir muhittesin, kendi nefsine de benim aleyhimde telakkilerde bulundun, onun için hissetmezsin. Lakin ben sensizliğin benim için ne berbat, ne gayrı kabili tahammül olduğunu feci surette hissediyorum.

Yarım saat kadar beraber oturmak, içimi bütün coşkunluklarıydı sana dökmek için en büyük çılgınlıkları da yapabileceğim...

İnsanlardan takarrüp[13] ettiğim, insanların suratına tükürdüğüm zamanlarda, onların fevkine çıkan sana o kadar muhtacım ki!... Birbirlerine bu kadar yakın kimselerin buluşması enderdir. Biz tesadüfün bu lütfunu tekmelemeyecek kadar zekâ gösterelim... Ne dersin?

* * *[14]

Birkaç[15] arkadaştan Darülfünun'a devam ettiğini öğrendim... Sen deli misin? Mektep insanların tabii istidatlarını öldürmek için yegâne vasıtadır.. Lise tahsili bu fiil-i katlı ikmal edemedi diye başka mekteplere girilir mi?..[16] Bu senin için,[17] feyezan halindeki nehirleri yataklarında cereyana cebretmeye benzer; ki imkanı yoktur.. Sana kehanet-fürûşâne söyleyeyim:

Sen Darülfünun’da okuyamazsın... Okuyamayacak kadar serserisin...[18] Bilhassa hayatı bu kadarcık olsun gördükten sonra yeknesak mesai seni boğar.[19] Sana karmakarışık bir iş, sana düz olmayan bir hayat lazımdır.[20] Korkarım ki bunları çok geç anlayacaksın.[21]

Hayatımızı normal insanlarınki gibi intizam ve kayıtlara tâbi kılman ne kadar istesek muvaffak olamayız. Ne kadar uğraşsak -birinin dediği gibi- su akar... değirmen döner...

Sana yalvarıyorum yavrum...[22] Ve açıkça, terbiyesizce söylüyorum... Ben senden vücutlarımızın değil kafalarımızın birleşmesini istiyorum... Ötekini arzu etmek münasebetsizdir. Çünkü ne sen bana sadık kalırsın, ne

ben sana... Hayat... ki yegâne zevki değişikliktedir, bir kişiye bağlanmak ancak aptalların işidir ve ben, beni aldatmayacak kadar alelade bir kadına tahammül edemem. Aldatmasına da cemiyetin henüz kıramadığımız kayıtları ile hayvani insiyaklarımız müsaade etmez... Şu halde aşk, zamanımızda biraz kafasını işletmiş olanların[23] yapamayacakları şeydir...

Ben bunları ancak şimdi söyleyebiliyorum.[24] Senden başkasına da söyleyemem, bilirim ki başkaları orijinalite göstermek için garabet ve ahlaksızlık yapıyor diyeceklerdir... Sen böyle düşünmezsin değil mi?

Yine[25] tekrar ediyorum: Kafalarımızı birleştirelim, bu şekilde kâinatla daha güzel alay edeceğiz...

Çünkü dünya... alay etmekten başka bir şeye yaramaz...[26]

Ne olur bu mektubumu aldıktan sonra, bir kâğıda, hatta[27] bir posta kartına[28] okudum diye yaz ve imzanı atarak postaya ver. Sana[29] daha uzun şeyler yazayım.

Boğuluyorum... Ah[30] boğuluyorum. Allah aşkına bana yazmak imkânını ver. Güzel ve afacan gözlerinden öperim cicim...

* * *

O arkadaşımın bulunduğu yerden ayrıldım. Bir müddet sonra akıllı olduklarını iddia eden insanların o arkadaşımı deli diye bir yere kapattıklarını duydum...[31]

25 Şubat 1928

Sabahattin Ali, *Irmak Dergisi*, 15 Mayıs 1928

Bir Hakikatin Hikâyesi

Beş altı ay evvel, yüksek rütbeli bir zabit benim de muallim bulunduğum mektebe kızını getirerek birkaç zümreden son sınıf bakaloryayı vereceğini, onun için sene nihayetine kadar derslere devamına müsâde edilmesini rica etti.

Genç kız ilk bakışta acaip bir tesir yapıyordu. Beyaz bir yüzü, omuzlarına dökülen uzun saçları, hafif tatlı esmer bir cildi, ince narin mütenasip bir vücudu vardı. Fakat gözleri çok tuhaftı. Donuk ela idiler, insan bunlara bakınca hiçbir şey anlayamıyor, fakat bunların manasız olduklarını da bir türlü kabul edemiyor, daha dikkatle bakıyor ve nihayet garip bir yorgunluk ve ürkeklik hissiyle başını çevirmeye mecbur oluyordu. Bu gözler insana korku verecek kadar esrarlıydı.

Derslere birkaç gün muntazaman, sonra ara sıra, daha sonra da nadiren devama başladı ve nihayet tamamen kesti. Bu birkaç gün zarfında konuşmak fırsatı pek zuhur etmedi. Benim derslerden başkaldırdığım yoktu ve teneffüslerde de başka çocuklarla konuşmayı tercih ediyordum. Hiç nazarı dikkatimi celbetmiyor değildi, ben sadece biraz çekingen durmak istiyordum. Fakat gitgide mektebe geldiği günler azaldı ve sonunda o mektebi, ben de onu unuttum...

Birkaç kere sinemada gördüm. Gözleri tekrar nazarı dikkatimi celbetti. Dağılırken bililtizam yavaş yürüdüm. Yanımdan geçerken başıyla selam verdi.

Bu birkaç kere vâki oldu. Bir hafta aklıma bile gelmiyordu, fakat pazar günü oldu mu, o akşam sinemaya gideceğini düşünerek bir parça olsun sevinmekten kendimi alamıyordum.

Mamafih havalar biraz ısınınca sinemaya da gelmez oldu. Ve ben tekrar unuttum.

Bir arkadaşımla konuşuyorduk, nasılsa söz bu kıza intikal etti ve o bağırdı: "Harikulâde bir kız bu azizim, dehşet bir şey o, tepeden tırnağa

kadar şiir o!"

Halbuki fevkalâde güzel değildi. Çehresi çok, çok mütenasipti, fakat orada kalıptan çıkmış gibi güzel bir ağız, bir burun dahi aramak faydasızdı...

Bütün çehresiyle gözlerimin önünde tekrar canlandı ve ben o andan itibaren bir daha bu çehreyi unutmadım.

Bu kızın bir fotoğrafı görülse ihtimal güzel değil denilebilirdi, fakat onun kendisini gördükten sonra çirkin kelimesi hiç kimsenin dudaklarından çıkamazdı.

Bu kızda anlaşılmayan bir şey vardı. Asıl insanı bağlayan da buydu. Güzel mi, çirkin mi anlaşılmıyordu. Sonradan kendisiyle konuşunca gördüm ki bu kız zeki mi değil mi bunu bile anlamak mümkün değildi. Bir muamma, cazip ve meraklı bir muamma gibi idi bu kız!

Ve ben ki her insanı küçük bir hikâye gibi okuyup geçmeyi büyük adamlığın şanından addetmek isterim, bu kız bende hayatımın sonuna kadar bitirmeye imkân olmayan muazzam bir kitap tesiri yaptı.

Ve ben o hale geldim ki, bütün kitaplarımı bu anlaşılmaz ve sihirli kitaptan bir satır okumak için feda edebilirdim. Bu kız kuyrukluyıldızlar gibiydi. Onlar gibi, görünen, parlayan bir kısmı vardı. Fakat kuyrukluyıldızların etrafını saran görünmez gaz tabakası gibi bu kızın etrafında da görünmeden civarını kasıp kavuran bir hava vardı. O, on adım uzaktan geçerken insan kendisine teemmürî bir şeyin, adeta sihirli bir rüzgârın şiddetle çarptığım duyuyordu.

* * *

Geçenlerde burada bir garden parti verildi. Oraya yalnız onu görmek için gittim. Ve hakikaten orada bu kızdan başka hiçbir şey görmedim.

Birkaç arkadaş uzak bir köşedeydik. Yanımdakiler içiyorlardı, ben gözümle onu arıyordum.

Bir dans çaldı ve o yaşlıca bir zatla dansa kalktı. Boğulacak gibi oldum! Bu ihtimal onunla dans edebilmek ihtimali beni kendimden geçiriyordu. Ona temas edebilmek, onu kollarımın arasına alabilmek, onunla uzun uzun konuşabilmek... Kendimi rüyada zannediyordum.

Evvela dans teklifine cesaret edemedim, bu kadar saadete! tahammül edemeyeceğimi zannediyordum. Aynı zamanda reddetmesinden de korkuyordum.

Fakat sarhoş gibi olmuştum. Bir yudum içmediğim halde bütün etrafım gözümden silinmişti. Ve ben bu karışık, bu puslu ve dumanlı kalabalığın arasında yalnız onu sarih, vazıh ve aydınlık olarak görüyordum. Nihayet dansa davet ettim.

Aman Allahım!. Bu kız âdeta insan şekline girmiş bir âhenkten ibaretti. Vücudunun her hücresi gizli bir mûsikîye tâbiymiş gibi mevzun hareketler yapıyordu. O yalnız raks için, yalnız dans için yaratılmış gibiydi. Vücudunun bir mûsikî parçasının havada yaptığı ihtizazları andıran ihtizazları ve inhinaları vardı. Ve hiçbir bestenin ondan daha cana yakın, daha tesirli olmasına imkân yoktu.

Ara sıra uzun bir kahkaha atıyordu ve bu kahkaha, suya atılan bir taşın hâsıl ettiği halkalar gibi bütün vücuduna yayılıyordu. Kollarımın arasında tuttuğum bu harikulâde vücutta kahkaha dalgalarının nasıl geniş kavisler yaparak dağıldığını, bu vücudu nasıl kıvırıp büktüğünü gördükçe deli gibi oluyordum.

Zâhiren çok sakindim. Gülüyor, havaiyattan, onun birkaç gün sonra vereceği imtihanlardan bahsediyordum. Fakat ben o akşam bir kadeh içmiş olsaydım!..

Fazla değil bir tek kadeh...

O zaman onu öpmekten kendimi men edemezdim. Ve bunu o kadar içten gelen mukavemet edilemez bir ihtiyaçla, o kadar zaruri bir şey olarak yapacaktım ki, kendisi bile belki hayret edecek, fakat buna mâni olmaya kalkışmayacaktı: Kadınlar böyle zamanlarda inanları o kadar iyi anlarlar ki! Mamafih o zaman her şey çığırından çıkmış bulunacaktı, çünkü bütün zahirî sükûnetime rağmen kafamın içi bir harp, bir ihtilal sahnesi gibiydi. Ve ben kendime sahip ve hâkim olabilmek için bütün irademi kullanıyordum.

İmtihanlardan çok korkuyordu. Halbuki onu sınıfta bırakmak değil, herhangi bir şekilde müteessir etmek bile insanın aklına getiremeyeceği bir ihtimaldi. Ben onun bir dakikalık teessürünü görmemek için gözlerimin kor olmasına dua ederim. Fakat dünya insan olmayan insanlarla doludur ve onun korkmakta belki de hakkı vardı.

"Bir hafta sonra İstanbul'a gidiyorum!" dedim.

"Ne bahtiyarsınız" dedi.

"Maalesef!.." dedim.

"Niçin?" diye sordu.

"Gerçi, dedim, burasını o kadar çok sevmemiştim, beni buraya bağlayan bir şey yoktu, bir senelik ayrılık bende İstanbul hasretini adamakıllı uyandırmıştı ve bir hafta evvel gitsem, çok sevinerek gidecektim... Fakat şimdi. Bu akşamdan sonra... Buradan gitmek bana o kadar zor gelecek ki...”

"Sahi mi?" dedi.

Aman yarabbi! O kadar güzel, o kadar içe işleyici bir "Sahi mi?" deyişi vardı ki...

İkide birde, bir sözüme cevap olarak "Sahi mi?" diyor, ve ben bu kelimeyi bir hastaya verilen ilaç gibi gözlerimi kapayarak içiyordum.

Sarhoştu. Adamakıllı sarhoştu. Fakat ben bir kadının bu kadar güzel sarhoş olacağını tasavvur edemezdim. Sarhoşluk insanları çirkinleştirir, halbuki bu ki, sarhoşluğu güzelleştirmişti. Ben onu gördükten sonra içki aleyhtarı olanlara güldüm.

Bir kere beni reddetti:

"Yorgunum" dedi. "Biraz sonra dans edelim! Döndüm, bir köşeye çekildim ve gözlerimi kapadım. Gözlerimi açtığım zaman onu bir zabitle dans ederken gördüm. Ne olduğumu bilemedim. Mesele basitti: Yorgun filan değildi, sadece benimle dans etmek istemiyordu...

Bütün bu gecenin cazibesi, saadeti, neşesi, sihri bir anda yok oluverdi. Düşmemek için duvara dayandım. Dehşetli bir karışıklıktan başka hiçbir şey görmüyordum, önümden geçenleri tanımıyor, hatta nerede olduğumu bilmiyordum.

Bu vaziyet epeyce devam etti. Ve galiba bir ikinci dansta birdenbire gözlerimin aydınlandığını hissettim. Derhal kendime geldim ve onun ilk kalktığı yaşlıca zatla bir vals yaptığını gördüm. Önümden geçiyor ve bana bakıyordu. Gözlerinde (AIlah aşkına kusura bakmayın) demek isteyen bir mana görür gibi oldum. Bu belki de benim kendi vehmimdi ve sonra hafifçe güldü.

Gece benim için eski neşesini, eski kıymetini, hatta beş on misli fazlasıyla tekrar aldı. Ve son bir defa dansa kaldırdığım zaman annesinin ısrarıyla o zabiti dansa çağırdığını söyledi.

"Bana gücendiniz mi?" dedim.

"Hayır, dedi. gücenmek için sebep var mı?"

Ve ona ne kadar müteessir olduğumu, ve beni reddettiği için değil kendisini gücendirmiş olabileceğimi düşündüğüm için müteessir olduğumu söyledim....

Bu geceyi bütün teferruatıyla anlatmak imkânsızdı. Bir iki kelime kâfi. O gece o gözlerimi kör etti ve kendisinden başka bir şey görmeme mâni oldu. Ben bu körlüğü takdis ederim.

Şimdi, her geçen dakikanın onu benim dimağımda unutulmaz bir hale getirdiğini hissediyor, onun bütün mevcudiyetime yerleşip sokulduğunu anlıyordum.

Hilkatin bu kadar itina ettiği bu nadir mahlûkun hiç farkına varılmadan, hiç anlaşılmadan yaşayıp gitmesi! Hiç kimsenin bilmediği küçük bir orman deresi gibi metrûk ve kimsesiz akması ve bir gün habersizce kuruması mümkündür.

Ve bu cinayettir.

Bu mahluk, anlaşılmak, sevilmek ve bahtiyar edilmek için yaratılmıştır.

Onu hiç kimsenin anlayamadığı bir şekilde anlayacağımdan. Onun ruhunun kendisinin bile farkına varmadığı derinliklerine süzüleceğimden eminim. Ve o da benim ruhumda benim bile bilmediğim şeyler keşfedecektir.

Onu kendi vücudumun bir parçası gibi ve her gün biraz artan bir muhabbetle seveceğimi biliyorum. Ve onu birçoklarının aklından bile geçiremeyeceği bir saadete götüreceğimi zannediyorum. Ona her şeyimi, her şeyimi vermek istiyorum. Onda kendi dimağımın izlerini, kendi eserimi görünceye kadar vermek. Ve bu benim tarafımdan yapılmış bir fedakârlık delildir. Vermek burada benim için bir saadet olacaktır.

Hulâsa:

Ben onun uzak bir işaretiyle derhal hayatımı veririm.

Acaba o...

Bana elini verecek mi?

"Hayır."

Sabahattin Ali
17. VI. 31 Aydın

Barsak

Bergama'dan İzmir'e giden otobüsle belki otuz kişi vardık. On sıralarda sıkış sıkış oturup hâlâ üzerlerinden atamadıkları uyku sersemliğiyle başları ikide bir önlerine düşenler arasında konuşan yoktu; yalnız orta yerlerdeki beyaz başörtülü bir kadının bucağındaki çocuk durmadan viyaklıyor, kamyonun***** üstündeki eşyaların arasında oturan muavinin türküsü motorun homurtusuna karışıyordu. Ben şoförün arkasındaki birinci sıranın sağ başında idim. Yanımda, yeni evli olduğu anlaşılan tombul bir genç kadın, onun ötesinde gözlerini ikide bir bana diken kocası vardı. Kamyon bir taşa çarpıp sarsılınca yahut bir dönemeci hızla geçerken bizi bir yandan bir yana savurunca, ya ben kadının üstüne, ya o benim üstüme abanıyorduk. Elimizde olmayan bu samimi yaklaşmalardan sonra kadının başı tıraşlı fakat bir hayli yakışıklı olan sarı bıyıklı genç kocası, suratıma nerdeyse bir tokat yapıştıracakmış gibi ters ters yüzüme bakıyor, fakat kalkıp karısıyla yer değiştirmeye de nedense utanıyordu.

* "Otuz kişi vardık" belirlemesiyle bir otobüs olduğu kesinlik kazanan araç burada "kamyon" olmuş, daha sonraki satırlarda da "otomobil" olarak geçecek. (Ed.N.)

Zeytinlikler arasından geçen ve birkaç tatlı bayır tırmanan araba biraz sonra, denizin birkaç yüz metre berisinde uzanan düz bir yolda ilerlemeye başladı. Çok geçmeden Reşadiye iskelesine geldik. Buranın balığı iyi imiş ama, vakit daha erken olduğu ve şoför ilerdeki Ali Ağa Çiftliği'nde daha güzel balık yapan bir Rum bulunduğunu söylediği için, iki kahve ile bir candarma karakolundan ibaret olan Reşadiye iskelesinde hemen hiç durmadan geçtik. Sağda, deniz kenarında birkaç zeytinyağı fabrikasının bacası yükseliyordu. Sol taraflardaki bayırlarda yeşil pelerinli çocuklar gibi taze fidanlarıyla bir çam ormanı başlıyor, ağaçlarının boyu büyüye büyüye dağlara tırmanıyordu. Otomobil, yumuşak sırtları inip çıkarak, görülmemiş güzellikteki körfezlere, koylara bir yaklaşıyor, bir uzaklaşıyor, bazen denizin ta kenarından koşarak içini baygın yosun kokusuyla dolduruyor,

bazan bir bayırın ardıçlarını toza bulayarak, denize tepeden bakıyordu. Böylece manzaranın insanı sersem edecek kadar sarsıcı olan güzelliğinden hiçbir şey kaçırmamak, aynı zamanda içerdeki kıskanç delikanlının tehdit dolu bakışlarıyla karşılaşmamak için başımı açık pencereden çıkarmış, tozdan ağırlaşan kirpiklerimin arasından dışarıyı seyrederken otomobil birdenbire durdu. Şoför küfrederek aşağı atladı, kapağı açıp, hâlâ sarsıla sarsıla işlemekte bulunan motoru dinledi.

"Pistonlardan biri kırılmış, gidemeyiz." dedi. Sonra yukarıdan atlayıp yanına sokulmuş olan muavine dondu:

"Hadi sen Reşadiye'ye koş. Karakoldan Bergama'ya telefon et, başka araba yollasınlar." Yüzü gözü tozdan görünmeyen oğlan:

"Vay canına, piston kırıldı ha?.. Tamir edemez misin usta?" diye sordu. Bu sırada takımlarını çıkarıp söylene söylene motoru sökmeye başlayan şoför patladı:

"Gevezelik etme ulan! Kırık piston yolda tamir edilir mi? Söküp İzmir'e götürmek lazım. Kim bilir kaç gün burada, Allah'ın kırında bekleyeceğiz. Hadi çeneyi bırak da bas' Reşadiye'yi üç saatte zor tutarsın!"

Çocuk arkasını dönüp yolu tuttu. Bizim az önce yarım saatte aldığımız yolu bu oğlanın üç saatte gidebileceğini düşünmek insana garip geliyordu, ama onun hiç telaş etmeden, ayaklarını sürüyüp toz kaldıra kaldıra ilerlediğini görünce işin şaşacak bir tarafı olmadığı anlaşılıveriyordu. Herkes otomobil yolculuğunun bu gündelik vukuatını telaşsız karşıladı. Yalnız arka sıraların müşterilerinden, uzun, dalgalı saçlı, dar alınlı, küçük gözlü, ince uzun burunlu bir genç, besbelli bir Rum şivesiyle:

"Aman şoför kardeşim, buradan İzmir'e başka otomobiI geçmez mi? Geçen arabalardan birine beni atamaz mısın? Çok rica ediyorum!" diye, başı motor gömleğinin içinde kaybolan şöfore yalvarıyor, onun anlaşılmaz bir şeyler homurdandığını görünce: "Nasıl dedin? Ne buyurdun?" diye kendi kafasını da motorun içine uzatıyordu. Nihayet şoför, bir elinde İngiliz anahtarı öbüründe yağlı bir paçavra, yüzünden kirli terler süzülerek doğruldu.

"Yok be kardeşim, bu vakitten sonra buradan İzmir'e araba geçmez. Ayvalık postası çoktan gitti. Tenezzuh geçse de seni almaz. Otur işine bak!"

Rum delikanlı ümidini kestiği halde bu işi bir türlü kabul edemiyormuş gibi ellerini hızlı hızlı ileri uzatıp avuçlarını yukarı açarak yanımıza sokuldu. "İstanbul'dan beri işler ters gidiyor. Balıkesir'de teminatı geç verdik. Bergama'da malları beğenmedim, İzmir'de de eksiltmeyi kaçıracağız."

Yolculardan köy muhtarına benzeyen yaşlıca bir adam: "Neyse sağlık olsun!" diye teselli etti.

Öteki derin bir içini çekip: "Ne yapalım, sağlık olsun!" diye cevap verdi sonra cebinden bir deste iskambil kâğıdı çıkararak etrafına bakındı: "Oynayan var mı?"

Sarı bıyıklı kıskanç delikanlı ile tombul karısı hemen atıldılar. Köylüler arasından hevesli çıkmadığı için ben de dördüncülüğü kabul ettim. Otomobilin biraz ötesinde, yolun deniz tarafındaki irice bir palamut ağacının altına arabadan çıkardığımız kara meşin kaplı minderleri taşıdık, halka olup dört kol altmışaltı oynamaya başladık. Ne yapacaklarını bilmeden şurada burada dinelen yahut yolun ilerisinde böğürtlen toplayan yolcular da yavaş yavaş etrafımıza biriktiler, hatta pek az zamanda, "İspatiyi ortak iste. Kupayı koz söyleme!" gibi akıl öğreterek oyuna karışmaya başladılar. Genç kadınla ben karşı karşıya idik. Otomobilin alçacık minderine oturunca gözlerini dikmeye mecbur kalan tazenin modaya uygun kısa eteği kâğıt almak veya atmak için her kolunu.

*Çakıcı'nın İlk Kurşunu**

* Asıl adı Çakırcalı Mehmet Efe olmakla birlikte söyleme kolaylığından "Çakıcı"ya dönüşmüş olan "Çakırcalı" adı, hikâye boyunca her iki biçimde de kullanılacak. (Ed.N.)

Ödemiş için yolcularını alan posta arabası İzmir'den hareket etmişti. Arabanın içinde bir çiftlik sahibi, bir memur, bir papaz, üç de zeybek delikanlısı vardı. Her yolculukta olduğu gibi çiftlik sahibi, papaz ve memur, derakab birbirleriyle ahbap oluvermişler, derin, tatlı bir yarenliğe başlayıvermişlerdi.

Söze karışmayan ve daima susan zeybek delikanlıları, bunların görüştükleri sözlere ehemmiyet bile vermiyorlar, bütün zeybeklerde olduğu gibi ağır ve vakur oturuyorlardı. Bunların bu yarenliğe yabancı kalmalarının sebebi belki de yaşlarının daha pek genç, pek civan olmasından ileriye geliyordu.

Birisi henüz on altı yaşını bitirmiş, tıknazca, esmer bir delikanlı idi. Bunun diğerlerine nisbetle biraz kısa olmasına rağmen olgun adaleleri kuvvetli olduğunu gösteriyor, mağrur, ağır bakışları, ara sıra ağzından dirhemle tartarak çıkardığı sözler, cesur ve sabırlı olduğunu hissettiriyordu.

Diğerleri bundan iki üç yaş büyük olmalarına rağmen, ötekine nisbetle daha hafifmeşrep tavırlı olduklarını saklayamıyorlardı. Fakat bazen bu laubaliliği biraz daha ileriye götürmek istedikleri zaman, tıknaz delikanlının sert bakışı ile susuyorlar, istemeyerek susmaktan hâsıl olan sıkıntılarını gizlemiyorlardı...

Daha ilk bakışta yaşça küçük olanın, bunlar üzerinde bir nüfuza, bir kuvvete sahip olduğu görünmekte idi.

Arabanın diğer kaşesinde, bu hususlara dikkat etmeyi aklından bile geçirmeyen papaz, tatlı bir sohbete başlamış, yeni gittiği Ödemiş'te, merak ile tahkik etliği eşkıya Çakırcalı'nın nasıl vurulduğu hikâyesini anlatmaya başlamıştı.

— Yaman bir herifmiş, diyordu. Ortalığı kasıp kavurmuş, bir türlü yakalamaya imkân yok. Nasıl tutabilirsin, bütün köylüler, zeybekler elinde. Her köy, her ev onun... Bereket versin Kır Serdarı Abdullah Çavuş'a. Ben onu Bayındır'dan da tanırım. O zaman eşkıya idi, arası da Çakırcalı ile açıktı. Şöyle etti, böyle etti, Çakırcalı'yı öldüreceğini söyleyerek, af olunup Kır Serdarı oldu. Üstelik bir de zaptiye çavuşluğu yakaladı. Kahpe herif dediğini de yaptı .Yaptı ama kancıklıkla vurdu diyorlarmış! Zaten öyle yapmasaydı, o canavarı öldürmenin yolu bulunur muydu?

Konya taraflarından olduğu anlaşılan bu Kum papazı tuhaf şivesiyle önüne ardına bakmadan mütemadiyen anlatıyor, bu ha valilere ilk defa gelen memur da hayretle kendisini dinliyordu.

Bundan evvelki sözleri dinlemeye tenezzül etmemiş olan zeybekler de, papazın bu bahsine kulaklarını açmışlar ve büyük bir alâka göstermeye başlamışlardı. Memur soruverdi:

— Çakırcalı’nın oğlu var mıydı?

— İşittiğime göre vurulduğu zaman on dört yaşında Mehmet adında bir çocuğu varmış. Başka bildiğim yok.

Yeni bir sarsıntı muhavere zeminini değiştirmişti. Şimdi yollardan, at ile yapılacak seyahatlerin daha iyi olduğundan bahsediliyor; geveze papaz bir türlü çenesini kapatmıyordu. Sözünün tam tatlı bir sırasında gözünü zeybeklere doğru çevirmiş ve korku ile;

— Aman! diye bağırmıştı.

Tıknaz delikanlı, elindeki topuzlu bir tabancanın namlusunu papaza çevirmiş olduğu halde, tabancasına kurşunları yerleştiriyor, daha doğrusu dolduruyor ve boşaltıyordu. Papazın canı burnuna gelmişti.

— Aman oğlum o namluyu çevir. Şeytanın işi yok patlatıverir.

Delikanlı papaza bakmaya tenezzül etmeden işiyle meşgul olurken:

— Patlamaz! demişti.

Altı kişiyle dolmuş olan bu arabada papazın yerini değiştirmesine de imkân yoktu Zeybekler arasında çoktan beri yaşamakta olan bu papaz bunların âdetlerine de vâkıftı. Yine bir zeybek olan çiftlik sahibinin himayesine sığınmaktan başka çare yoktu. Yalvaran gözü ile:

— Ağam himmet senden dedi.

Bütün zeybekler gibi vakur ve sessiz olan, söylemekten ziyade dinlemeyi seven çiftlik sahibi, ağzını açmak zamanının geldiğini anlamıştı. Delikanlıya:

— Adın ne senin evlat, nerelisin? dedi.

— Mehmet, Ödemişliyim.

— O tabancayı yeni mi aldın?

— Evet. İzmir'e yemiş götürüp sattım da...

— İyi ama... Papaz efendiyi korkutuyorsun. Ya onun namlusunu çevir veyahut dışarıya bak da herifcağız da korkmasın. Deli zeybek, sen herkesi kendin gibi mi sanıyon...

Tıknaz delikanlı sözü dinleyerek namluyu çevirmiş ve papaza:

— De be kahpe nalı, amma da korkaksın ha.. Ben istemedikten geri gâvurun silahı patlar mı? demişti.

Saf ve ciddi bir surette söylenen bu söz herkesi gayri ihtiyari güldürmüştü. Artık büyük bir yük altından kurtulan papaz da gülüyordu.

— Aferin evladım... Senin baban kim?

Delikanlı hiddetle kaşlarını çattı:

— Onu bu silah patladığı zaman öğrenirsin! dedi

Çatılan kaşları, hiç de şakaya gelmeyeceğini gösteriyordu.

Papaz hürmet ve korkuyla karışık bir tavırla:

— Affet sen evlat. Bağışlayım, dedi ve sustu.

Artık bülbül gibi ötmüyor, sarsıntılar içinde ilerleyen arabanın kendisine ayrılmış olan köşesinde, beşikle uyuyan çocuklar gibi uyumaya çalışıyor, fakat ara sıra yine gözlerini açarak, zeybeğin silah ile oynayıp oynamadığına dikkat ediyordu.

Bu hâl ile Ödemiş'e kadar gelmişlerdi. Arabada çocuk ile en ziyade alâkadar olan ve bu alâkasını belli etmeyen çiftlik sahibiydi. Bu gürbüz delikanlının çehresini hayalinde büyüttükçe büyütüyor, kime benzediğini araştırıyor, kim olması ihtimallerini düşünüyordu.

Arabadan indikten sonra çarşıya girdiği zaman, hâlâ gözü önünde on altı yaşındaki bu heybetli çocuk yaşamakta idi. Tesadüf onu çarşıda yine

karşısına çıkarmıştı. Artık kendisini adım adım takip ediyor, önüne gelene onun kim olduğunu soruyordu. Nihayet öğrenmeye muvaffak olmuştu.

— Çakırcalı'nın oğlu Mehmet.

Şimdi düşünüyordu. İzmir'e üzüm ve incir götürerek onun parasıyla silah almaktaki maksadı ne idi? Babasının intikamını alabilecek ve onun kanını arayabilecek bir vaziyette olan bu gürbüz çocuk, bu silahlarla yeni bir cinayeti mi ilan ettirtecekti?

Yavaşçacık omuzuna dokundu.

— Evlat, buraya gel. Görüşelim, ben S. Beyim...

Küçük Mehmet bu ismi pek iyi biliyordu. Babasının birçok zamanlar ondan bahsettiğini işitmişti. Hürmetle durdu:

— Buyur bey, dedi. Ne istiyon?

— Ben babanı çok severdim. Onun için seninle biraz görüşmek istedim. Gel şuraya oturalım.

Biraz ilerideki büyük bir kahvenin ağacı altına oturdular. Bey, kendisine hayretle bakan delikanlıyı, daha ziyade merakta bırakmamak için söze başladı:

— O silahları ne için aldın?

Küçük Çakırcalı birdenbire cevap verememişti.

— Aldım işte.. dedi.

— Öyle değil. Ben onları ne için aldığını biliyorum. Babanın intikamını almak için Abdullah Çavuş'u öldüreceksin.

Cevap vermedi.

— Niye susuyorsun?

Yine cevap vermiyordu. Beyin zorlamalarına dayanamayarak:

— Ulen bey, dedi. İnci beni söyletmek mi isteyon... Deyivereyim. Babamı kancıklıkla vuran bu kahpe herif beni de gördüğü yerde dövüyordu. "Yılanın oğlu yılan olur." diyordu. Artık o küçük yılan büyüdü. İnci sen başında derleyiver.

Bu sözleri söylerken şimşek gibi çakan gözlerinden uyanan kını söndürecek hiçbir kuvvetin bulunmadığı görünüyordu.

S. Beyin saatlerce süren nasihati tesir etmemiş, bu ateşli kalbin, patlayacak isyanını bastıramamıştı. Neticesiz kalan uzun bir yorgunluktan sonra ayrılmaya mecbur kalmıştı.

Fakat S. Bey Ödemiş muhitinin yeni bir cinayet havasıyla kokmasını istemiyordu. Hemen Abdullah Çavuş'u buldurdu.

— Efe, dedi. Mehmet ile artık şaka etmek zamanı geçti. Onun gözlerinde senin için iyi bir hayır görmüyorum. Sen benim sözümü dinlersen artık buradan çekilip İzmir'de git otur. Paran pulun var, yaşın da ilerlemiş.

Abdullah Efe, bu sözleri bir türlü gururuna yedirememişti.

— Ben mi o piç için Ödemiş'ten ayrılacağım!! Ulen bey sen de enik mi oluverdin! demişti.

Bu eski eşkıya, "Çakırcalı'nın oğlundan korkarak kaçtı" sözünün söylenmesine bir türlü tahammül edemiyordu. Hiddetle ayağa kalktı:

— Bu akşam onu bulayım da, yavuz bir terbiyesini daha vereyim, demiş ve uzaklaşmıştı.

* * *

Akşamüstü Ödemiş'in kenar incirlikleri arasında patlayan bir martin sesi, şehrin içinde akisler yaparak çınlamıştı.

Dükkânları kapatan halk silah sesinin geldiği yere koşuşuyorlardı. Şehrin kenar mahallesindeki kadınların vaveylaları çoktan başlamıştı. Bu dar incirlik mahşerden bir numune halini gösteriyordu. Kadın, erkek, çoluk çocuk hepsi toplanmıştı. Bunların arasında, uzun boylu Kır Serdarı Abdullah Çavuş Kışından yediği bir kurşunla kana boyanmış çehresini toprağa doğru çevirmiş olduğu halde cansız yatıyordu.

Vakayı aynen görenler mütecessis olanlara anlatıyorlardı.

- Akşama doğru Çakırcalı Mehmet buralarda dolaşmaya başlamıştı. Ben kendini gördüm. "Ulen ne dolaşıyor dedim. Şimdi Abdulah Çavuş evine gitmek için buradan geçer, seni görür, yine döver.” Hiç cevap vermedi. Derken uzaktan Abdullah Efe'nin geldiğini gördüm. "Aha, dedim geliyo!

O istifini bozmayarak incirliklere saptı. Ben kaçtı sanmıştım. Abdullah Efe tam buraya geldiği zaman:

- Kıpırdanma efe, dur! diye bir ses işinim. Çakırcalı'nın oğlunu görmüyordum. Efe:

- Ne istiyon... diye bağırdı ve silahına sarıldı. Mehmet: Bahamın kanını, yediğim dayakların hesabını... dedi.

Efe de bir sipere atılmak istemişti. Bu sırada işittiğiniz silah patladı. Efe de bir ses diyemeden yere düştü.

Arkasından Mehmet elinde gümüşlü bir martin ile meydana çıktı. Biz de ağaçların arkasına saklanmıştık.

— Korkmayın kimseye zararım yok, dedi ve efenin ölüsünü muayene ettikten sonra

— Ölmüş! diye güldü. Ve şu sözü söyledi:

— Onu babamın gümüşlü martini vurdu! Ve incirlikler arasında kaybolarak uzaklaştı.

Cinayetten Sonra Çakıcı’nın İlk İltica Ettiği Köy

İkinci Abdülhamit'in, artık en ezalı zulümlere başladığı bir zamanda Ödemiş'te patlayan bu tüfeğin bu saltanatla eğlenecek bir ses olduğunu kim tahmin edebilirdi? Çakırcalı ilk kurşununun sesiyle beraber isyan sesini de yükseltmiş ve bir daha diri olarak ele geçmemeye ahd etmişti.

Bu on altı yaşındaki cesur zeybek, Abdullah Efe'yi vurduktan sonra iltica ettiği incirlikten deli ve mecnun gibi kaçmamıştı Bilakis incirlik içindeki yolun nihayetinde, takip edilip edilmediğini anlamak için bir hayli beklemişti. Bu ilk atılış kendisinde pek tabii olarak bir halecan husule getiriyordu. Rüzgârdan birbirine vuran dalların çıkarmış olduğu sesler kulağına kendisini takip etmek isteyen ayak gürültüleri gibi geliyor, karanlıkta, her ne sebeple görülen bir hayal, nazarında bir ordu kadar büyüyordu.

Fakat ne de olsa Çakırcalı diri teslim olmayacak, kendisini kolay kolay bir bonmarşe oyuncağı gibi kırk paralık bir kurşundan korkarak teslim etmeyecekti. Bu beklemesinin sebebi de bu azmini göstermek, karşısına gelecek kuvvetlerin, cesur kolları altında erimeye mahkûm kalacaklarını anlatmaktı. Filhakika efenin ölüsü başına kaymakam, müddeiumumi, jandarma yüzbaşısı dikilmişlerdi. Abdülhamit saltanatının, para ile elde ettikleri mansıplarına yerleşen bu insanlar, devlet ve millet işini hususi bir ticaret suretinde telakki etmeleri yüzünden daha ileriye gitmek istemiyorlar, kaymakamın:

— Katili takip edelim... sözüne,

— Evet, diyen müddeiumumi, jandarma yüzbaşısının mani olarak gösterdiği karanlığı ileriye sürerek,

— Yüzbaşı ağa haklıdır. Sabah olsun, hayır olsun, cevabın, veriyordu.

Kaymakam da:

— Sabah olduktan sonra habisin başı üstünde padişahın keskin kılıcı adaletini gösterir, tesellisiyle kararı kabul etmekte gecikmiyordu.

Çakırcalı uzun müddet beyhude yere beklemişti. Ne gelen vardı, ne de giden...

Gecenin bütün karanlığıyla hükümran olduğu bu yerde, ne yapması lazım geldiğini düşünüyordu. Artık babasından miras çetenin başına geçmek lazımdı. Fakat çete efradı o kadar dağınık bir surette bulunuyorlardı ki, bunları tekrar bir araya getirme: için günlerce uğraşmak, çalışmak lazımdı.

Bütün bu uzun günler, belki kendisini takip edecek olan hükümet kuvvetlerine yalnız başına karşı gelmek mecburiyetini verecekti.

Şimdi İzmir'e beraber gittiği ve oradan yine beraberce avdet ettiği arkadaşlarını yanından savdığına pişman olmuştu. Kırda bayırda tek başına, babasından miras kalan martine ve İzmir'den satın alarak getirdiği revolvere istinat ederek kalmıştı. Bir müddet gümüşlü silahına baktı. Bu süslü martine bütün canıyla sarıldı. Hayatta kendisini himaye edecek yegane ve tek bir sevgili olmak üzere bunu buluyordu.

İncirlik içinde de fazla bekleyemezdi. Burayı yavaş, sakin adımlarla terk ederek dağa doğru yollanmaya başladı. Nereye gidecekti?

Zihninde tanıdık isimler birer panorama gibi geçmekte idi. Fakat her isme itaat ile iltica etmek, belki efenin akrabalarının bir hışmına uğramak olmayacak mıydı? Efenin almak suretiyle onunla akraba olmuş olan amcasının oğlu Kamalı Efe’ye gitmek vahim bir Akıbet tevlid etmez miydi?

Bütün bu düşüncelerle sabaha kadar durmaksızın yürüdü. Sabaha karşı, alacakaranlık bir zamanda, beş on evden müteşekkil küçük bir köyün önüne gelmişti. Babasının hayatta iken burada hürmetle muamele ettiği bir zeybek vardı. Ahmet Efe. Bu efe İzmir hükümet konağını Kısan ve Vali Naşit Paşa’yı, vali odacından harem dairesine atlatan yedi zeybekten birisi idi.

Kendisinin de anlayamadığı bir kuvvetin tesiri altında ayakları efenin kapısına doğru gidiyordu. Tüfeğin kundağıyla kapıya hafifçe ve hürmetle vurdu. İçeriden genç, narin bir kız sesi işitildi:

— Kim o?

— Efe orada mı?

Kız bu söze cevap vermemişti. Aradan bir iki dakika geçer geçmez, elinde martini, heybetle dışarıya fırlayan efe, martinili genci görünce hayretle yüzüne bakmıştı. Simayı tanımak istiyor, takat bir türlü toplayamıyordu.

Çakırcalı muti bir evlat gibi:

— Efe elini öpeyim dedi. Efe bilmediği veya tanıyamadığı bu gence öpmek için elini uzatmakta bir mahzur görmemişti.

— Öp evlat... Amma da yaman zeybek olmuşsun ha! Sen kimin eniğisin?

— Çakırcalı'nın...

Efenin gözlen hayretle açıldı.

Cesur Çakırcalı'nın ölümüne onun kadar acıyan hiç kimse olmamıştı. Artık dakikalarca bu gürbüz delikanlıyı tetkik ediyor, elindeki martini ile heybetli bir arslana benzeyen bu gence bakmakla doyamıyordu.

— Haydi içeri gir.

Şimdi içeriye girmişler, ocağın kenarına yerleşmişlerdi. Efenin sarışın güzel kızı Ayşe de çoktan kahve cezvelerini ocağa sürmüştü.

— Anlat bakalım oğul ne oldu? Baban rahmetli çok yavuzdu.

— Hiç, babamın kanını aldım.

Efenin hayreti daha ziyadeleşmişti. Zihninde Çakırcalı'nın yaşını hesap ediyor, onu bir türlü on beşten yukarı çıkaramıyordu.

— Ulen enik, kaç yaşındasın?

— On altı.

— Bakındı ha... Amma da yaman zeybek oluvericen!

Artık tam bir yarenlik başlamıştı. Çakırcalı bütün macerasını en ince teferruatına kadar anlatıyordu. Şair değildi. Fakat hayatın kendisine reva gördüğü zulüm ve gadirler altında inceldikçe incelen hassas ruhundan kopan ve taşan kelimeler en kuvvetli bir şairin kaleminden çıkmış kadar ahenktar oluyorlar, kendisini dinleyenleri onunla beraber dertler ve kederler içinde bırakıyorlardı. Babası vurulduktan sonra o neler görmemişti?

Basılan evinde, dipçiklerle dövülen kadınlar arasından cebren alınmış, kazada kaymakamın huzuruna çıkarılmış ve sonra bigünah bir masum olduğu halde atıldığı hapishanede, korkar ümidiyle günlerce dövülmüştü.

Aç ve biilaç, ekmeğe muhtaç anasının evinden, vergi için son tencere bile alınmış, hatta o gün yemek pişirmek için komşudan bir tencere tedarik etmek mecburiyeti hâsıl olmuştu. Çakırcalı lakabı, onun alnına yazılmış bir mahkûmiyet levhası idi. Onun oğlu değil mi, dövülmeye, sürülmeye, elinde avucunda ne varsa hepsi gasp edilmeye müstehaktı. Bütün bu vahşetler karşısında ona derdini anlatacak, sözünü dinletecek tek bir kapı bile açık bırakılmamıştı. İki şerait karşısında bir fert ne yapardı? Ya âciz inleye inleye ölürdü veyahut da taşan bir su gibi akmasına mâni setleri yıkar geçerdi. Çakırcalı'nın oğlu acz ile ağlayarak ölmeye nasıl tahammül edebilirdi? Böyle bir hâl babasının şanlı destanlarını yok etmek, yakmak demek olmayacak mıydı? Ve:

— İşte bütün bunlar karşısında, babamın kanını, onunla beraber hakkımı aradım. Evvela Allah’ıma, sonra da silahıma sarılarak ilk kurşunu attım ve vurdum.

Sarı Ayşe Çakırcalı’nın anlattığı bu hikâyeyi, efeden daha ziyade bir alâka ile dinliyor, bu cesur delikanlıya gözlerini dikmiş olduğu halde, yiyecekmiş gibi bakıyordu.

Çakırcalı asabi ve müteheyyiçti. Genç yaşında başına gelen felaketleri, ilk katil olduğu gecenin sabahı hatırlamak ve sonra kendisine çizeceği yeni hayat programını henüz hazırlamamış bulunmak, bütün bunlar, onu asabi ve hırçın kılmıştı.

Anasını da düşünüyordu. Sağ ve salim olduğunu ona bildirmek kendisini çılgınca seven bu valideyi de azaptan kurtarmak lazımdı.

Efe, dedi. Anama nasıl haber iletsek. Efe düşünmeden cevap verdi:

— Biraz sonra Ayşe'yi göndeririz anlatır. Benim yanımda olduğunu söyler.

Şimdi ezici bir sükûnet hâsıl olmuştu. Kimse görüşmüyor fakat herkes düşünüyordu. Herkes dimağında. Aydın dağlarında akisler husûle getirecek yeni bir çetenin nasıl teşkil edilmesi lazım geldiğini kararlaştırmak istiyordu. Bu düşünceye Ayşe bile karışmış, o da genç dimağında birtakım programlar çizmeye başlamıştı. Hatta birçok arkadaş isimleri de veriyordu.

Efe söze karışmamış ve Ayşe'yi susturmamış olsaydı, yüzlerce isimden müteşekkil muazzam bir çete listesi hazırlayıverecekti Fakat ah bu:

— Sen işine bak, kahve pişir! ihtarı Ayşe'yi, ancak ve ancak bu ihtar susturabilmişti.

Ayran, yoğurt, yumurta, süt, yağ da ortaya konmuştu. Çakıcı bunları gördükten sonra açlığını anlayabilmişti.

Efe ile beraber, iştahlı bir yemeğe başladıkları zaman, Ayşe de oğlunun sıhhat haberini vermek üzere, Çakıcı'nın anasına doğru yollanmıştı. Yalnız ayrılırken başı gayri ihtiyari geriye dönüyor, onu arıyor, bu cesur zeybeği bir daha, bir daha görmek istiyordu.

Nedense Çakıcı'nın gözleri de kendisini takip etmekten vazgeçememişti. Fakat efeliğin şanından olmayan kadına yan gözle bakmak düşüncesi, bu gözlere zorlukla mihverini tebdil ettirtebilmişti.

Ayşe gittikten sonra, ortalığı sakin bulan efe söze başladı.

— İnci artık çetenin başına geçmelisin. Biraz acemilik olur ama, ben senin yanına yavuz, akıllı birisini koyarım. Babanın yetiştirmelerinden Hacı fena değildir. Onun sözünü dinler, isim senin de olsa, yine onun dediklerinden dışarıya çıkmazsın. Çok kişi ile gezmeye bakma.. Uygun, kafası denk on iki kişi kâfidir. Hele bugün biraz rahat et. Merak etme... Senin buraya geldiğini bilseler bile, benim buraya kim yanaşabilir? Çekinme, kale içindesin, rahat uyukla... Ben senin işini düzeltiverir, yoluna koyuveririm.

Çakıcı dinliyor, efe de mütemadiyen anlatıyordu. Uykusuzluk, asabiyet ve yorgunluk bu acemi gencin gözlerini kapatmaya başlamıştı. Bir damla uyku, güya kendisine yeni bir hayat, yeni bir kuvvet verecek gibiydi. Gayri ihtiyari, kendisinden geçmiş bir halde, olduğu yere kıvrılıverdi.

Efe üstüne kapıyı kapatıp dışarıya çıkmıştı. Bu küçük köyün etrafına topladığı genç kızanlar ile görüşüyor, eski bir tecrübekâr sıfatıyla, bazen söylenen fikirleri red ediyor, bazen de makul gördüğü sözleri kabul ediyordu. Nihayet elinde martini ile oynayan iri gürbüz bir delikanlıya döndü:

— Çoban Mehmet, dedi. Ben gelinceye kadar eniği yalnız bırakma... İçeriye de girme, kapının önünde bekle. Bir kılına hata gelirse, dime başına geleceklere...

— Merak etme Efe... Ve sonra diğerine dönerek:

— Hüseyin atımı hazırlayıver, dedi.

Beş dakika sonra atı ayağına getirilmişti

— Şimdilik allahaısmarladık, dedi ve gitti.

Efe nereye gidiyordu? Ne yapacaktı? Bu hususta hiç kimseye bir şey söylememişti.

Bu boş köyde saatler her günkü gibi sıkıcı ve vurmaları çınlayarak geçiyor, Çakırcalı ise bir türlü uyuyamıyordu.

Vakit de akşama gelmişti. Ayşe ter içinde bıraktığı atıyla, kapının önüne gelmiş ve orada beklemekte olan Çoban Mehmet'e.

— Babam evde mi? diye sormuştu.

— Hayır!

— Nereye gitti?

— Bilmem.

— Ya misafir?

— İçeride uyuyor.

Sessizce kapıyı açıp içeriye girdi. Çakıcı hâlâ kıvrıldığı yerde yatıyor, uyukluyordu. Uyandığı zaman kahve pişirmesine yardımı olsun diye ocağa bir-iki ateş attı. Gözünü delikanlıya dikmiş olduğu halde beklemeye başladı.

Ayşe bu sırada fikrinden neler geçiriyordu? Bunu kim tahmin edebilirdi?

Nihayet bu hafif gürültülerden heyecanla uyanan Çakırcalı'ya;

— Korkma... kimse yok... benim... dedi.

Çakıcı da yok yere gösterdiği bu heyecandan mahcup kızarmıştı. Ayşe, koynundan çıkardığı anasının yazmasını Çakıcı'ya vererek:

— Anana söyledim. O da sana bu yazmayı gönderdi, dedi.

Ve sonra ilave etti:

— Köye ne de çok zaptiye gelmiş, Önüne gelenden seni soruyorlar. Bana da sordular.

— Ne dedin?

— Ne diyeceğim... Ben onu ne bilirim dedim. Hem ben bu köyden değilim ki. Bilenlerden sorun.

— Anama fenalık ettiler mi?

— Eh biraz zorlamışlar. Zorlamışlar ama nedense dövmemişler... Köydeki ihtiyar Recep diyordu ki, döverlerdi ama. Çakıcı yakalanmadığı için çekiniyorlar...

Çakıcı dalgın düşündü. Ve ilave etti:

— Evet yakalanmadı. Yakalanmayacak. Ve ben hayatta bulundukça onlara hiç kimse dokunamayacaktır.

Kapının önünde hâsıl olan bir at gürültüsü üzerine sesini keserek hemen martinine yapıştı. Fakat dışarıdan efenin sesi işitilmişti.

— Yabancı değil, ben geldim.

* * *

Abdülhamit, bütün metanetiyle, zulmünü en şiddetli, en tahammül edilemez bir hale getirdiği zamanda, devrin idare çarkını sade rüşvetlerden akan paralar döndürüyor, memuriyetler, kaymakamlıklar, tahsildarlıklar, hatta en küçük jandarmalıklar bile, verilecek para nisbetinde elde ediliyordu. Paraya sahip olabilmek ve onu verebilmek hakka, hayata sahip olabilmek demekti.

Köylerde eşraf ve mütegallibenin zulmü son haddine varmıştı. Kaymakamın, jandarma kumandanının evlerine gönderdikleri hediyelerle, bunların himaye cenahlarına sığınabilmek “lütfuna” mazhar olan mütegallibe, halkın, köylünün başı üstünde on tahammül edilmez bir bela oluyorlar, bu zavallıların en hususi hayatlarına, hatta evlenmelerine bile karışıyorlardı.

Sakin ve fakir halkın, sözünü dinletebilecek bir kapı, bir merci, bir makam yoktu. O yaşayabilmek için mütegallibenin emri altında hareket eden ve onun arzusu ile kımıldayan bir makine haline girmek mecburiyetinde idi. Mütegallibe arzu ederse karısını bile boyayıp ona vermek zarureti vardı.

İşte bütün bu haller, Aydının dağlarını, ormanlarını isyan eden çetelerle doldurmuştu. Fakat bu cahil asiler, dağa çıkmakla, halkın hak ve hukukunu aramayı düşünmüyorlar, kendi varlıklarını, kendi menfaatlerini temin için etrafa dehşet saçıyorlardı. Kamalı, Gâvur İmam, Gökdeleli dağ çeteleri, zulme isyan ile dağa iltica ettikten sonra, daha zalim, daha hunhar

olanlardandı. Hatta gâvur imamın bitmek tükenmek bilmeyen cinayetleri, tüyler ürperten, en katı kalplerde bile bir dehşet hissi uyandıran, bu facia destanlarından birini teşkil ediyordu.

Ahmet Efe'nin vürudundan evvel, anasının yanından dönen Ayşe'nin hafif gürültüsünden uyanan Çakıcı, Ayşe'nin kahve pişirmesine hayran bakarken mahzun ve müteessir düşünüyor, ara sıra dudakları arasından çıkardığı:

— Başımın kara yazısı... sözünden başka bir şey söylemiyordu.

Başının kara yazısı! Bu yazı daha pek genç yaşında iken, onu bir çetenin başına geçirtecek, dağa çıkartacak ve bütün hayatını, orada, dağda geçirmeye mecbur bırakacaktı. Bu cahil genç, bütün cehaletine ve gençliğine rağmen, kalbinde asil ve temiz hislere de sahip bulunuyor, yazık ki bunları bütün varlığıyla gösterebilecek, izhar edebilecek bir muhit bulamıyordu.

Çakıcı daha pek küçük bir yaşta iken zulmün en doğru ve en hakiki bir düşmanı kesilmişti. Köy mütegallibeleri, onun nefretle gördüğü ve görmeye tahammül edemediği en fena insanlardı. Fakirler arasında, onların dertlerini dinlemek ve o dertlerden topladığı elemleri, kederleri kalbinde bir gün intikam ile mübadele edebilecek bir varlık olarak saklamak, en büyük zevki, en büyük saadeti idi.

Fakirlere yardım etmek isterdi, fakat kendisi de fakirdi. Hatta anasının nasıl zorla bir parça yoğurdu bulmakta zorluk çektiği zamanları bile görüyor, bu elim vaziyet karşısında tegallüb ve zulmünü idame ettirmek için kaymakama, jandarma kumandanına koyunlar gönderen mütegallibelere kin ve intikam ile bakıyordu. Köyde açlıktan ölenler, ilaçsız yatan hastalar, evlenemeyen fakir kızlar vardı. Bunlarla meşgul olmayan mütegallibeler, hiçbir ihtiyaçları olmayan sefillere neden hediyeler gönderiyorlardı...

Mektep, onun hasretle baktığı, içine girmek istediği halde bir türlü girmeye muvaffak olamadığı, ne dilfirib, ne gönül çalan bir yerdi. Zengin mütegallibeler, köylerde mektep yapacak, fakirleri okutacak kadar paralara sahip değil midirler? Ne için bunlar bu paraları bunlar için sarf etmiyorlar da, fuzuli bir "ağa" sözünü işitmek için rüşvet olarak veriyorlardı!

— Ayşe, dedi. Başımın kara yazısı artık eşkıya oldum. Mektep görmedim, çünkü Çakırcalı'nın oğlu oranın içine giremezdi Şimdi artık, ormanlarda, dağlarda okuyacağım Kırda bayırda eşkıyanın rast geleceği

şeyler de onun için bir mektep olmaz mı? Bundan böyle fakir de olmayacağım. Bütün ağaların parasında benim ve çetemin hissesi var. Yalnız öyle bir eşkıya olacağım ki, konaklar basacak, zenginleri soyacak, zalimlere en merhametsiz bir imansız kesilecek fakat bunun yanında fukarayı, fakirleri hiçbir zaman unutmayacağım. Bundan böyle öksüz, yetim fukara kızlar evlenemiyoruz diye keder etmesinler, onların çeyizleri bendedir. Fakir çocuklar okuyamıyoruz diye ağlamasınlar, mekteplerini ben yaptıracağım. Köylü yoldan, yolsuzluktan, köprüsüzlükten şikâyet etmesin... Bütün bunlar benim elimle yapılacak. Vay bu hukukta vereceğim emirleri ifa etmeyen zenginlere.

Cahil Çakıcı, kalbinden kopup gelen bu isyan ile eşkıya diye anılmasına rağmen, koca bir taç ve saltanatı benimsemiş olan II. Abdulhamit'in, unuttuğu ve aklına getirmek istemediği şeyleri düşünüyor, onlar, yapmakla, yaptırtmakla ne kadar büyük bir zevk duyacağını şimdiden hissederek seviniyordu. Fakat hiç bilmiyordu ki, onun bu halleri o kanlı saltanatı, kendisinin en aman bilmez bir düşmanı haline sokacak, onu durdurulması, kırılması lazım bir rakip haline koyacaktı. Saltanat, sefih sülalenin bu melun gaddar padişahı, kendisinin bir türlü yapmak istemediği bu hayırları başkasının yapmasına da tahammül edemez, bu gibi teşebbüsleri saltanata, saltanatın hakkına bir taarruz telakki ederdi. Çakıcı söylediği vaadini tuttuğu takdirde, işte bu sefih saltanatın bilmeyerek bir rakibi, bir düşmanı, bir yıkıcısı kesilecekti.

Ayşe'ye bunları anlatırken, o kadar büyük bir zevk hissediyor kalben o kadar bir inşirah buluyordu ki artık kendi kendine bir gün evvel işlediği cinayetin bile bir sevap olduğuna hükmetmeye, bundan sonra işleyeceklerini de yapılması zaruri, hayırlı işler diye telakki etmeye başlamıştı.

Büyük bir hisse sahipti. Bütün bu hissettiklerini dili döndüğü kadar Ayşe'ye anlatıyor, o da hayretler içinde dinliyordu.

Onun için insanlara, insanlığa acımak lazımdı. Bir zengin bunu hiçbir zaman hissetmemişti. Bir çeşmeden sade bir yeri doldurmak için akan paralarda, ne kadar yetimin âhı, ne kadar fakirin gözyaşı vardı, insanlığı, fakirleri düşünemeyerek onları ezmek, onların sırtından, onları istismardan altınlar biriktirmek, ve sonra bu biriken paralarla yine onların mahvına

çalışarak, onlar üstünde bir hakim, bir amir kesilmek, bir insanın, insan olan kalbin işi olamazdı.

Hatta daha ileriye giderek, daha felsefi düşünüyordu. O da biliyordu ki hayatta tam ve umumi bir müsavat olamaz. Fakat buna mukabil, insanlarda hemcinsine hürmet, muavenet niye olamazdı? Niçin insanlar kalben daha ziyade inceleşemezlerdi? Madem ki böyle olamayacaklardı, peygamberlerin, dinlerin, din kitaplarının ne lüzumu vardı? Genç eşkıya, bütün bunları yapacak, bütün bunları düzeltecekti. Ayşe bütün bu sözleri dinlerken kendisinden geçmiş, gayri ihtiyari bilmeden Çakıcı'nın ellerini yakalamıştı. Genç güzel kızı bu suretle harekete sevk eden sâik ne idi?

Birdenbire tutmak günahında bulunduğu bu elleri, utanarak, kızararak bırakıvermiş. kalkmak ve kaçmak istemişti. Fakat bu sefer, onun ellerini daha kuvvetli bir el arayarak bulmuştu. Bu kavi bilekler kolay kolay onu kaçmaya bırakmazdı ki...

Bir müddet ikisi de birbirine bakıştılar Söylemeye utanan dudakları titrerken, bu bakan gözler, neler neler anlatıyordu. Gayri ihtiyarı, tabu bir sevk ile dudaklar birbirine yapışmak üzere idi. Hatta genç efe, birdenbire kendisini toplamamış olsaydı, bu dudaklar çoktan birbirine yapışacak ve bir daha ayrılmasını istemeyeceklerdi.

Fakat efelik şanı, nikâh kıyılmayan bir kıza bunu nasıl yapabilirdi!

— Ayşe, dedi. Allah sağlık verirse, nikâhımızdan sonra... Bu sözle genç kız hayatında, ilk defa bir sevinç hissetmiş, ferahlığın ne olduğunu anlayabilmişti. Mahcup başını eğdi. Dudakları tebessüm ediyor, efeyi kuvvetle sıkan eli, lisanı haliyle:

— Çabuk çabuk olsun... demek istiyordu.

At gürültüsü, her ikisini birden uyandırdı. Ve Ahmet Efe'nin:

— Yabancı değil, benim... Sesi, bu tatlı yalnızlığı silip götürmüştü.

* * *

Ahmet Efe'nin yardımıyla, Hacı Mustafa'yı da kendisine iltihak ettirterek vücut bulan Çakıcı Çetesi, ilk isyan bayrağını açmış ve ilk defa on iki kişilik bir kuvvet ile Ödemiş dağlarını titretmeye başlamıştı.

Daha ilk günlerde müteaddit konaklar basılmış, birçok zenginler haraçlara kesilmiş, dağa kaldırılanlar bir ikiyi bulmuştu.

Hemen her yerde, her ağızda, yeni Çakıcı Çetesi'nin ismi duyuluyor, köy odalarında, kahvelerde oturanlar, sade ve sade, daha ilk günlerinde ortalığa müthiş bir dehşet saçan bu çeteden. Çakıcıdan bahsediyorlardı. Günün en ehemmiyetli bir hadisesi olmuştu.

Artık halk bu yeni çetenin, diğer çeteler gibi getireceği belaları düşünerek müteessir ve mahzun, tarlalarına bile cesaret edemiyorlardı. Çakıcı babasının intikamım almak için, heybetli bir çete ile dağa çıkan bu genç kim bilir ne kadar çok, ne kadar fazla zulümler, gadirler yapacaktı? Hemen her çetenin ilk defa dağa çıktığı zaman korku ve tedhiş için döktüğü, masum ve bigünah kanları, şüphesiz bu yeni çetenin de zafer destanını süsleyecek ilk icraatı olacaktı. Halk yine iki kuvvetin, eşkıya ve zaptiye kuvvetlerinin arasında ezildikçe ezilecek, kırılacak, inleyecek ve hatta ölecekti.

Acaba Çakıcı da diğerleri gibi mi olacaktı? Halk çekinmek ve korkmakta haklı mıydı?

Hayır! Cesur efe tedhiş siyasetine başladığının haftasında bunu en canlı bir surette ispat etmişti.

Bir sabah, şafak ile beraber, kızanlarıyla girdiği (N...) köyünde, çeşmeden su doldurarak gelen dilber bir köylü kızını gören avenesinden Deli Mehmet, Efe köy ağalarıyla beraber otururken, yanına yanaşmış;

— Efe ben bu kızı kaçıracağım, hoşuma gitti... demişti.

Kızın fakir babası da orada bulunuyordu. Eşkıyaların bu gibi taarruz ve tasallutlarına alışmış olan bu zavallılar, bilhassa baba için sükût ile itaat etmekten ve hatta babası olduğunu bile söylememekten başka ne yapabilirdi. Çakıcı hiddet ve hayretle Deli Mehmet'e baktı. Deli'nin hırsla kızarmış kanlı gözleri, herhangi bir müsamahaya hiç de tahammül edemeyeceğini pek güzel gösteriyordu. Efe bir müddet arkadaşını süzdü:

— Madem ki istiyorsun... git al... dedi.

Deli Mehmet, bu nazlı aguşu kanlı aguşuna bir an evvel alabilmek için çılgınca atıldı. Bir yıldırım gibi koşuyordu. Fakat kıza yanaşmasına bir iki

adım kala, geriden patlayan bir martin. Deli’yi cansız olarak yere yıkmış, korku içinde bu kaplana haşyetle bakan kızı serbest bıraktırmıştı.

Bu patlayan silah, bizzat Çakıcı Efe'nin kendi arkadaşına ateş ettiği silahtı. Bu kurşun onun eliyle atılmış, bu el ilk defa olarak âdil olmak istediğini ilan etmişti.

Hiçbir şey olmamış gibi, ayağa kalktı. Mağrur adımlarıyla yavaş yavaş kıza doğru ilerledi. Eliyle yaptığı işaret ile onu çağırdı.

Genç kız titreyen adımlarıyla, yarı ölü gibi bir halde gelmişti. Oturttu, teskin etti.

— Sen kimin kızısın?

Zavallı kız söz söyleyebilmek kuvvet ve kudretini de hâiz değildi. Zorlukla, titreyen elleri ile biraz ileride oturan, fakir ihtiyar babasını gösterdi. Çakıcı ihtiyarın ne kadar fukara ne kadar muavenete muhtaç bir zavallı olduğunu zaten biliyordu. Silahlığı arasından bir gün evvelden Tahir Bey’den aldığı hissesine isabet eden üç yüz altını çıkarttı. Hayretle ve korkuyla kendisine bakan ihtiyarın önüne attı:

— Al kızına çeyiz yap... dedi.

Hâzırûn hayret ve dehşet içinde kalmışlardı. Sonra arkadaşlarını topladı. Biraz ileride kanlar içinde yatan Deli Mehmet’i gösterdi ve:

— Irz düşmanı Çakıcı'nın arkadaşı olamaz, dedi.

Bu vaka bir iki gün zarfında her tarafa yayılmıştı. Korkulan Çakırcalı'nın mertliği, bir destan gibi dilden dile geziyordu. Yeni bir vaka, Çakıcı'nın halk arasındaki mevkiini daha ziyade sağlamlaştırmıştı.

Kamalı Efe, Çakıcı'nın amcasının oğlu idi. Hunhar ve deli olan bu eşkıya, önüne geleni öldürmekten, yıkmaktan, tahripten büyük bir zevk duyuyordu. Bizar halk, bu aman bilmeyen eşkıyadan korka korka Çakıcı'ya bahsetmişlerdi. Ağır olan, ağırlıkla söz söyleyen Çakıcı, hiç sesini çıkarmamış, sade dinlemekle iktifa etmişti. Fakat bir ay sonra, bir jandarma kuvveti gibi takipten hali kalmadığı Kamalı'nın çetesine rast gelmiş, bu çeteyi çil yavrusu gibi dağıtmakla beraber, Kamalı'yı da öldürmüştü. Kamalı'nın ölümü birçok büyük memurları ve yine birçok eşrafı fena halde kızdırmıştı. Çünkü Kamalı bunların bir kolu, onların nam ve menfaatine hareket eden bir makine idi.

O yalnız bunu yapmakla da kalmamıştı. Kamalı'yı tutan ve onun sayesinde yüzbinlerce liraya sahip olan Bergama da (T...) Bey'e haber göndermiş, yapılması icap eden iki mekteple, bir yolun ve bir köprünün hemen yaptırılmasını emretmişti. Çakıcı, Kamalı ile toplanan parayı, bu uğurda sarf ettirmeyi kendisi için bir hak biliyordu. Halktan nâhak yere toplanan ve birkaç mütegallibeyi zengin etmekten başka birşeye yaramayan bu para, ancak halka, halkın hayrına sarf edilebilirdi. Yalnız (T...) Bey şehirde oturduğu için bu söze pek ziyade ehemmiyet vermemiş, mahaza yine bir ihtiyat olmak üzere İzmir’e gitmişti.

Çakıcı herhalde emrini infaz ettirtmeli idi.

Bergama'nın derin bir uyku içinde uyuduğu bir gece, mehtap ile yan aydınlanan karanlık sokaklarda birer ikişer nöbetçi bırakmak sûretiyle emniyet tertibatını almak isteyen on iki kişilik bir kafileden ayrılan dört kişinin büyük bir konağa doğru ilerlediği görülüyordu. Bilâperva bahçenin içine atılan bu dört kişi uluyan ve bağıran köpeklerin yaygaralarına ehemmiyet vermeyerek, büyük konağın kapısı önüne gelmişler, kapıya vurmak zahmetine bile katlanmayarak, anahtar deliğine sıktıkları bir martin kurşunu ile açıvermişlerdi. Evde kadınlardan başka hiç kimse yoktu.

Vakitsiz gelen bu cüretkâr misafirlerin, zorla içeriye girmelerinden korkan (T...) Bey'in haremi, avazı çıktığı kadar:

— Yangın var! diye bağırmaya başlamıştı.

Yangın sesini işiten halk, fevc fevc konağa doğru koşuyor, yangına benzeyen bir alev görünmediği halde, merak ve tecessüs ile ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Kadın hâlâ ve mütemadiyen bağırıyordu:

— Yangın var!

Biriken halkın karşısında henüz aşağıdan yukarıya çıkmamış olan Çakıcı kadının bağırmalarına cevap verdi:

— Kadın yangın diye bağırma, Çakıcı geldi! diye bağır.

Kadın itaatle:

— Çakıcı geldi! diye bağırmaya başlamıştı. Bir an evvel kapının önüne merak ve tecessüs ile toplanan halk, şimdi çil yavrusu gibi dağılmışlardı. Çakıcı da emin ve fütursuz yukarıya çıktı.

Hürmetle kadını karşısına oturtmuş söylüyordu.

— Kocanın yemediği halt kalmadı. Fakir fukarayı ezerek elde ettiği paralarla bir köprü, bir mektep, bir de yol yaptırmasını emretmiştim. O benim sözümü dinleyip yapacağı yerde İzmir'e yine kahpeler yanında para yemeğe gitti. Mektep, köprü, yol için lazım olan parayı şimdi çıkaracaksınız.

(T...) Bey'in karısı küçük bir yerden bile imdat görmüyordu. İstemeye istemeye itaatle beyin saklı olan paralarını çıkardı. Mücevherlerini de ilave ederek parayı itmam etti. Çakıcı da yine aynı soğukkanlılığıyla şehri terk ederek çekilip gitti.

İki ay sonra yol, mektep, köprü yapılmıştı.

Böylece hemen her zengin, her mütegallibe, Çakıcı'dan bir emir alıyordu. Bunlar hırs ile sarıldıkları paralarını kolay kolay hayra da olsa, feda etmek istemedikleri için, hemen hepsi de İzmir'e toplanmışlardı. İzmir bu Çakıcı firarileri ile dolu idi. Hükümeti kati surette harekete getirmek, mütegallibeye bîaman düşman Çakıcı'yı imha etmek lazımdı. Mabeyn, her gün yeni bir telgraf alıyor, Abdülhamit kendisine rakip kesilmek isteyen Çakıcı'nın yaptıklarını korkularla karışık bir halde dinliyordu.

Emirler emirleri takip ediyor, padişah iradeleri ardı arkası bitmeyerek getiriliyordu. İlle Çakıcı ya ölü ya diri yakalanacaktı.

Fakat Çakıcı halk arasında büyük bir sempatiyi hâizdi. Zeybeklerin halk şairleri, çoktan bu zeybek için yazdıkları şanlı destanlarını sazları ile okuyorlardı:

Martinim fişenk dolu

Tabaktım tütün dolu

Bana da Çakıcı derler,

Yar fidan boylu

İzmir valisi duydu.

Artık her fukara ağzında, bu şarkı, bu türkü dolaşmaya başlamıştı:

Ilgın ılgın kadifeli gelin

Gece geldim yorgunum

Ben ol yarin efem

Gözlerine vurgunum.

Türküsü, şimdi bir iki seneyi geçtiği halde, elan o nikâhı bekleyen Ayşe'nin, Çakıcı ile olan düğününü ilan ediyordu. Artık halk Çakıcı’nın zevkiyle zevkyab olmaya, onun kederiyle dertlenmeye başlamıştı.

Buna mukabil mabeyn, kudurdukça kuduruyorlardı.

Behemehal, behemehal imha edilmelidir! deniyordu.

Fakat onu, Çakıcı'yı vuracak bir zeybek eli yoktu. Bu sebepten Mabeyn bu işi de başka türlü halletmeye karar vermişti. Arnavutluk’ta işsiz güçsüz serseriler dolu idi. Bunlardan binlerce gönüllü toplanacak, Çakıcı’nın üstüne gönderilecek. Çakıcı’yı vurmaya muvaffak olanlar, padişahın inamlarına, ihsanlarına boğulacaktı.

Zavallı Arnavutlar, ne için ve neden geldiklerini bilmedikleri halde yine geliyorlardı. İzmir'in kışla meydanı, bir mahşer gibi Çakıcı’yı öldürmek için gelen üç bin Arnavut ile dolmuştu. Bu zavallıların, melun bir padişahın arzu-yu hevesine kurban gideceklerini kim tahmin edebilirdi? Şimdi, tek bir fert, Aydın’ın mehib dağlarında, on kişilik kuvveti ile çalışan bir tek zeybek, milyonlarca halka, ordulara hüküm ve irade eden sultan ile karşı karşıya, mertlik ve yiğitlik hesabını görecekti. Bu zeybek onun gönderdiği binlerce kişilik kuvvete, iman ile sarıldığı tek martini ile mukabele, onun atacağı kurşunlardan çıkan dumanlardan kendisine bir siper, bir müdafaa teşkil edecekti.

Gümüşlü martın, acaba zeybeği, Çakıcı Efe’yi utandıracak mıydı?

Elde martin anam

Efem bekler anam

Kader hışmına vurulursam

Bana ağlar yarim anam.

Efem fidan boylu güzel efem

Gönülleri yakan efem

* * *

Üç bin gönüllü Arnavut; bu bir şaka değildi. Üç bin silahşor...

Pek tabii olarak Çakıcı da bütün bunlara karşı bir tertibat almaya mecburdu.

O gece sevgili karısının, sarışın Ayşe'sinin yanına gelmiş, belki bir daha kavuşamayacağı kadınına veda etmek istemişti. Bu gece onun için ne kadar acı olmuştu. Mert ve mertliğini bütün cihana yaymış, kendisini görmek için dünyanın öbür uçlarından, İngiltere'den ve Amerika'dan gelenlere heybetli bir aslan gibi görünmüş bir zevci kaybetmek ne kadar zor, ne kadar elim bir şeydi. Çakıcı'dan ziyade o müteessirdi, o ağlıyordu. Artık o Çakıcı'yı değil, Çakıcı onu teselli etmeye başlamıştı.

— Korkma Ayşe, patlayan silahımdan boşa gitmeyen kurşunlarla üç bin Arnavutu öldürmek ve bir Arnavut mezarlığı yapmak üç günlük bir iştir. Çakıcı vatanında, zeybekler arasında vurulamaz. Meğer ki bir zeybek ona kastetmiş ola.. Onun için mukedder olma. Öyle zannederim ki beni vuracak bir zeybek eli yoktur. Sen de herkes gibi dua et..

Hacı Mustafa'nın heybetli sesi işitilmişti.

— Haydi Çakıcı Efe vakit geldi.

Hemen hareket etmek, ilk defa üzerine hücum için gelen üç yüz kişilik Arnavut kuvvetlerini gündüzden, aydınlık ve parlaklık bir zamanda karşılamak lazımdı. Çetenin on iki silahından çıkacak on iki kurşun, dakikada on iki kişiyi vurmalıydı. Siper arkasından görünecek küçük bir leke, hemen kurşunu kendi üzerine çekecekti. İki saatlik bir yürüyüş, uzaktan perişan fakat mağrur gelen Arnavut kuvvetlerini göstermişti.

Çakıcı karşısındakinin de kendi gibi atıcı insanlar olduklarını pek iyi biliyordu. Bu müsademede, bahusus mağrur küvetlerle yapılacak ilk karşılaşma, kolay ve oyuncak bir şey olmayacaktı. Bunu pek güzel bildiği için, tertibatını gayet mükemmel almış, arkadaşları arasında onar adımlık meşale ile hır avcı hattı teşkil etmiş ve bu hatta kayalıklar arasında mevzi aldırmıştı.

Takip kuvvetinin pişdar müfrezesi, kurşun menzili dahilinde geldiği zaman, patlayan martinler, bu on dört kişilik kuvveti bir dakikada ve hepsi de başından vurulmuş olmak suretiyle yere serivermişlerdi.

Efeler, diğerlerinin de gelmesini sabır ve mütevekkil bekliyorlar, ilk müsademe neticesinden haberdar olmayan Arnavutlar, yardım için hala yaşadıklarını zannettikleri pişdarlara doğru bir ördek sürüsü halinde

koşarlarken, her atışta on iki kişiyi birden yerde bırakıyorlardı. Bunlar arasında bir tek kişi bile yaralanmak bahtiyarlığına nâil olamamıştı.

İki saat süren bir müsademe, hiçbir günah taksiratı olmayan ve sade saltanatın beyhude gururu için sevk edilmiş olan üç yüz Arnavut'un üç yüzünü birden öldürtüvermişti.

Çakıcı arkadaşlarıyla beraber mağrur, ölüler arasında dolaşıyordu. Ve ölülere hitap ile:

— Size ne yaptım? Benden ne istiyordunuz? Ne için beni vurmaya buralara kadar geldiniz? İşte cezanız.

Bu ceza çok ağır olmuştu. Hemen civar köylüleri çağırttı. Bunlara hitap ile:

— Burayı, dedi. Arnavut mezarlığı yapacaksınız. Ve hepsini defnedeceksiniz...

Bu haber, kışla meydanında serseri dolaşan Arnavutlar arasında bir yıldırım süratiyle yayılıvermişti. Artık Arnavutların hiddet ve gazabından kimse yanlarına sokulamıyordu. Arabalar fevc fevc hareket ediyor, binlerce kişilik takip kafilesini. Aydın’ın dağlarına doğru hareket edecek trene götürüyordu Nihayet bu kafile de Çakıcı ile çarpışmak fırsatı bulmuştu. Efe on iki dilaver arkadaşıyla kaçmıyor, bekliyor, aslan gibi bekliyordu.

Bir sabah şafak ile beraber başlayan harp, yine bu Arnavut mezarlığı civarında akşama kadar devam etmiş, beş yüz Arnavutu hasretle mezarda yatan arkadaşlarına kavuşturuvermişti. Efelerden bir tek ferdin bile burnu kanamıyordu. Ertesi gün aynı şiddetiyle devam eden müsademe, bu zavallı mütearriz kafileyi büsbütün bitirmiş, harap etmişti.

Üçüncü gün son postası harp ediyordu. Arnavutlar da inat ile kaçmıyorlar, vuruldukları, öldükleri halde geriye dönmeyi hatırlarından geçirmiyorlardı. Akşama doğru muakkip kuvvet, son neferini de bu yabancı ülkede, topraklar, taşlar arasında bırakırken. Çakıcı da dizinden vurulmuştu. Üç bin kişinin son ferdi, son kurşunuyla efeyi yaralayabilmişti. Yalnız Çakıcı'nın yaralandığını hiç kimse duymamış, kimse işitmemişti. Onu arkadaşları, sevgili Ayşe'sinin evine doğru götürürken, o bir müddet durmuş, seferber ettirdiği bütün köylülere gurbette ölen zavallıları gömdürmüş ve:

— İki hoca çağırınız, dua okusunlar! demeyi de unutmamıştı.

Her tarafı bir dehşet sarmıştı. Artık yeni bir Arnavut kafilesini gönüllü olarak getirmek imkân ve ihtimal dahilinde değildi. Saltanat ve o saltanatın yardakçıları için, efenin her yaptığına boyun eğmekten, gizli kapaklı entrikalarla imhası cihetinde çalışmaktan başka çare kalmamıştı.

Çakıcı yaralı, Ayşe'nin yanında otururken etrafına saldığı dehşetle hiç kimse takibine gelemiyor, hiç kimse ona karşı hareket etmek cesaretini gösteremiyordu. Böylece emin ve müsterih, tedavi edilebilmek imkânını bulabilmiş, bir ay sonra yine eskisi gibi, eski heybeti ile meydana çıkmıştı. Artık Arnavutları başına bela eden mütegallibeden intikam almak lazımdı.

Şimdi, Aydın'ın ormanlarını kendisine bir saray, bir kâşane ittihaz etmiş olan Çakıcı Efe, etrafa bitmek tükenmek bilmeyen emirlerini yağdırıyor, mektepler, yollar, köprüler istiyor, fakir kızları evlendirmelerini talep eyliyordu.

Saltanatın senelerce mücadele neticesinde bir türlü yaptırmaya muvaffak olamadığı bu işler, Abdülhamit'in iradelerinden daha kuvvetli, daha heybetli bir surette hemen yapılıveriyor, riyakâr mütegallibe saraya dehaletle halledemedikleri Çakıcı işini, bizzat Çakıcı'ya inkiyat ile kendilerini ona sevdirmekte daha ziyade bir menfaat görüyorlardı. Hatta bazıları Çakıcı istemeden bunları yapmaya başlamışlardı.

Ne garip tecelli. Mütefessih saltanatın padişahı, korku ve zillet içinde hüküm ve iradesini şehirlerden başka bir yerde duyurmaya muvaffak olamadığı halde, eşkıya denen bir zeybek ona ait işlerle uğraşıyor, dağın tepesinden yükselen heybetli sesi, akisler yaparak etrafı titretiyor ve her iradesini infaz ettiriyordu.

Artık efenin kahramanlıkları dillere destandı. Konaklar basılıyor, hain, hilekâr mütegallibe, efeden hissesine düşen terbiyeyi alıyor, fidan boylu efe için türküler şarkılar söyleniyordu.

Korkak, hilekâr saltanat, bütün korkaklığına rağmen yine hileden, kuvvetin karşısında yılan gibi sinsi sinsi sürünerek sokmaktan bir türlü vazgeçmez, bir türlü ayrılamazdı. Yeni bir tuzak kurmak lazımdı.

Saraydan, İzmir’e sürülmüş olan Kuşçubaşı’nın oğlu jandarma yüzbaşısı Eşref ile, kardeşi Hacı Sami, bu hilekar iradenin elinde kullanılacak ilk oyuncak oldu.

Çakıcı Arnavut mezarlığını kurduktan sonra, artık takibine gelmeyen Arnavutlardan kurtulmuş, sakin bir hayat içinde, fakirler ile öksüzler ile uğraştığı bir zamanda vilayet, Hacı Sami'yi güya eşkıya olarak dağa çıkartmış ve buna bir Çerkes çetesi düzelttirivermişti.

Bu muvazaalı eşkıya, etrafına topladığı Çerkeslerle bir çete halinde dağda geziyor, Çakıcı’nın izini uzaklardan arayarak, uzaklardan takip ediyordu. Yani hiç düşmanı olmadan Çakıcı'nın Arnavut düşmanlığına bir de Çerkes düşmanlığını ilave ettirtmişti.

Efe zaten bu unsurdan bizardı. Atlarının, koyunlarının çalınmasından şikâyet eden yüzlerce köylülerden haber alıyordu. Birgün bir Çerkes köyüne gitmiş, ileri gelenleri etrafına topladıktan sonra şu sözleri söylemişti:

— Sizi burada bağrına basan bu halkın, atlarını koyunlarını salmak reva mıdır? Niye terbiye ve namusunuzla durmuyorsunuz? Arnavutların akıbetine uğramamak ister iseniz aklınızı başınıza alınız...

Fakat bu nasihat tesir etmemişti. Attan koyundan başka saraya satılmak üzere güzel, yavru zeybek kızları da kayboluyordu.

Tabiat, güzelliği bu halka, bu iklime vermişti. Levent boylar, penbe beyaz tenler, narin güzel vücutlar, zeybeğin cesaretiyle rekabet eden güzelliğini de teşkil ediyordu. Bu parlak semanın altında, güneşin bile yakmaya kıyamadığı ve hatta yakamadığı penbe beyaz vücutlar, birer sülün gibi kayarken, esatirden birer ilahe şeklinde dalgalana dalgalana kaybolurlar, arkalarından bakan gözlere saatlerce hayallerini arattırırlardı. Güzelliğin ve yiğitliğin, bu iklimin yarattığı bu iki fevkalâdelik, zeybeklerde, zeybekler arasında toplanmıştı.

Bunların güzelliği, ihtiyar Abdülhamit'in bile iştiha ile sakalını titreten bir destan olmuştu. Hatta bir aralık güzelliğinin şöhretini işittiği bir kızı saraya aldırtmak üzere yâverini göndermiş, fakat Çakıcı'nın zamanında yetişmesi, zeybek kızını saraya düşmek zilletinden kurtarmıştı. Efe, karşısında kordonları ile titreyen Abdülhamit'in yâverine güzel bir ders vermiş, bir zeybek kızının ne demek olduğunu anlatmıştı:

Git padişahına anlat; zeybek kızını değil, beslediği köpeğini bile satmaz. Zeybek için evlat, fakir de olsa canından daha kıymetlidir. Çerkeslerin esir pazarı tükendi mi ki padişah dediğin herif gözünü zeybek kızlarına çevirdi?

Zeybeklerden bu kadar hoşlanıyorsa, beslemek için beş on tane ihtiyar, sakat zeybek kadın gönderelim, fakat kız, asla... Haydi var da anlatıver..

Saray, efenin bu halini, tam ve açık bir isyan diye görmüştü. Padişahın arzu ve keyfine karşı gelmek, saray için affedilmeyecek bir cinayetti. Padişah bir katili affedebilirdi. Fakat zevkine, arzusuna, aşkına, hayvânî hislerine karşı gelen bir insanı, affetmez ve bunu unutmazdı. Yeni bir irade, Çakıcı aleyhindeki hareketi tekrar faaliyete getirtti. Artık Çakıcı'nın bizzat kaymakamlar takibine çıkıyor, Hacı Sami çetesi, Çerkes avenesiyle efeyi arıyordu..

Yalnız efe, ne saklanıyor, ne de gizleniyordu. Açıktı ve daima açıkta bulunuyordu. Yazık ki görünen birine karşı gidecek kuvvet yoktu.

Artık Çakıcı'nın kini Arnavutlar üzerinden kalkmış, Çerkesler üzerine konmuştu. Arnavut mezarlığı yanında yeni bir Çerkes mezarlığı hazırlamayı düşünüyordu. Ve her gün bir ikisini yeni mezarlığını doldurmak üzere gönderiyordu. Bu sırada beklenmeyen bir hadise oldu. Meşrutiyet ilan edilmişti.

Meşrutiyetin ilanı, Çakıcı'yı bir hayli düşündürmüş, şekavetten vazgeçmek yollarını bile gözü önünde tutturmuştu. Cahil Çakıcı bütün cehaletiyle, yine düşünüyordu:

Ulen, diyordu. Bu nasıl hürriyet! Hâlâ kavuklu padişah yerinde oturuyor!

Bu onun kalbinde bir ukde idi. Padişah yerinde oturduktan, onun iradesi hüküm sürdükten sonra, hürriyetin ne manası kalırdı? Mahaza, yine sakin olmayı vaad etmiş, fakat avene ve silahlarıyla beraber köyünde kalmayı şart koymuştu.

Asabi gençlik, ağa düzeninin hodbinliği, efeyi tekrar harekete getirtmişti, amansız bir kuvvet haline sokuvermişti. Efe teslim olmuyor, eskisi gibi dağlarda, martininden çıkan seslerle akisler husûle getirtiyordu.

Güya meşrutiyetin ilanı ile dağdan inen Hacı Sami çetesi de, artık gizli maskesini atmış, doğrudan doğruya efenin takibine girişmişti. Ve o değil, efe onu Manisa civarında bir dağda bulmuş merhameten öldürmemiş,

— Haydi git.. diye kovmuştu.*****

* Hacı Sami bunu başka suretle tevil ederdi. Güya Çakıcı'yı görür görmez (bonmarşe oyuncağı değilim, kırk paralık kurşuna gitmem) demiş. Ne o ne

de Hacı ateş edebilmiş, karanlık çökmüş, ayrılmışlar imiş.

İttihat ve Terakki de efeye karşı, artık tam bir hasım, bir düşman vaziyeti almıştı. Bu sırada Anzavur meydana çıktı.

Bu divâne ne olduğu bilinmeyen haris herif, jandarma tabur kumandanı idi.

Cahil, saraya intisap ile elde ettiği binbaşı rütbesi altında, hatır ve havale gelmeyecek divanelikler yapar, kendisini cihanın en pehlivanı, en kahramanı telakki ederdi. Telakkisi nispetinde de korkak olduğunu söylemeye hiç lüzum yoktu.

Anzavur'u Çakıcı’nın takibine gitmeye sevk eden iki sebep vardı. Biri Çakıcı'nın Çerkes düşmanlığı, diğeri de bu suretle elde edeceği pâye idi.

IV. Murat zamanındaki zeybek Kara Haydar Çetesi'ni imha [eden] Kara Mustafa Paşa mevkiine çıkmak istiyor, onun gibi büyük bir "gaza icra etmek" istiyordu. Bahusus Biga'daki şeyhinin elini de öpmüş, şeyh kendisine:

— Gazada muvaffakiyetiniz âsândır, Allah yardımcınız olsun! demişti. Artık budala cahil durur muydu?

Çerkesler köylerinde gönüllü intihabı alabildiğine gidiyordu Artık başına oldukça büyük bir avene toplayabilmişti. Geçtiği şehirlerde tantana ve debdebe ile istikbal ediliyor. Aydın dağlarına doğru vuruyordu. Zamane Don Kişot'u tam bir şövalye olmak arzusunda idi. Çakıcı'yı derdest edecek, onu kolları bağlı olarak İstanbul'a getirecek, ah bu hayal ne kadar tatlı idi... Fakat bir defa bunu görebilseydi...

* * *

Ormanın kuytu bir kenarında, gürültülü akislerle kulağına kadar çarpan bütün bu havadisleri, sakin ve sessiz dinleyen Çakıcı, yine icap eden tedbirleri almakta gecikmiyor, civardaki Çerkesler'i tebit ile uzaklaştırıyordu. Bir gün, emrine karşı muhalefetle, bir Çerkesin bir zeybek evinde saklı olduğunu duymuştu. Onu en ziyade gazaba getiren, onun bir zeybek evinde saklanması idi! O bunu bir türlü hazmedemiyordu.

— Çoban, dedi. Buraya gel...

— Emret Efe.

— Git o zeybeği bul, ikisinin de haline bakıver. Ama çok incitme...

Efe bu emri ile, zeybeğin vurulmamasını söylemiş oluyordu.

Fakat Çoban Deli Mehmet, tabiatından gaddar olan bu insan, telakki ettiği bu küçük emirle, zeybeğin olduğu yeri basmış, her ikisini öldürüvermişti.

Burası, beş on hanelik küçük bir zeybek koyu idi. Bu zeybek vaktiyle Çerkesten gördüğü iyiliğe bir mukabele olmak için yanında saklamış, fakat bu saklamasıyla efeye karşı bir hıyanette bulunduğunu düşünememişti. Efeye karşı bir hıyanet, zaten onun hatır ve hayalinden geçmez ve geçemezdi.

Çoban Mehmet'in, köye vürudu üzerine, kadın, çoluk çocuk hepsi etrafına toplanmış, ağlayan karısı:

— Kıyma, zeybek kanına kıyma... diye bağırmıştı. Zeybeğin eli ancak zeybek kanı ile boyanmamalıydı.

Genç çoban, bu sözleri dinleyecek ve bunlara ehemmiyet verecek takımından değildi. Kadını yakasından yakalayarak bir kenara fırlatıverdi. Heybetle yukarıdan aşağı inen zeybeğe martinini çevirmişti. Patlayan bir tek kurşun, bu küçük evi çınlatarak, ölü yere düşen zeybeğin vuruldum sesini bile işittirmemişti.

Çoban işini bitirdikten sonra sakince geriye dönmüş, fakat küçük köyü, büyük bir matem içinde bırakmıştı. Ölünün baş ucunda ağlayan kadınlar, bu ağlamalarına akşam oluncaya kadar devam etmişlerdi...

Akşamın alacakaranlığı çökmeye başladığı bir zamanda bütün bu olup biten işlerden haberdar olmayan oğlu, on altı yaşındaki genç zeybek çocuğu, davarlarını önüne katıp da geldiği vakitte, köyü matem içinde bulmuş, babasının ölüsü ucunda ağlayanlarla karşılaşmıştı. Birdenbire şaşırmış olan genç:

— Babamı kim vurdu?

Söylemek istemeyen dudaklar susuyordu. Fakat onun ısrar ve ibramı, bu söylemek istemeyen ağızları açtırtmıştı:

Çakıcının gönderdiği adam, Çoban Mehmet...

Genç çocuk kulaklarına inanmak istemiyordu. Genç olmasına rağmen o böyle bir sözü işitmeye tahammül edemezdi. Çakıcı neden ve ne için onun

babasını öldürtmüş, ellerini bir zeybek kanıyla boyamıştı? Küçük dimağı bir türlü bunu tayin edemiyordu Yalnız bir hakikat vardı. O da yerde yatan ölü babası idi. Deli gibi üstüne kapandı. Hıçkıra hıçkıra ağladı. Dakikaları çeyrekler takip ediyor, bir türlü ölünün üstünden ayrılmak istemiyordu. Kendisini zorla kaldırabilmelerdi. Başını kaldırdığı zaman, açılan gözlerine ilk defa babasının ölürken merdivende düşürdüğü martin ilişti.

Şimdi bu silah güya canlı imiş gibi gözleriyle ona bakıyor, emirler veriyor ve yerde yatan ölüyü göstererek güya:

— Ağlama, onun ruhunu güldürmek istersen bana sarıl! diyordu.

Hürmetle kalktı. Babasının bıraktığı yegâne kıymettar mirası, silahı eline aldı. Onu candan bir sevgili gibi okşamaya başladı. Düşerken bir yerinde sakatlık bulunup bulunmadığına baktı ve bağrının üstüne bastırarak yerde yatan babasına hitap ile:

— Baba kanını unutmam, çobanın alacağı olsun... dedi.

Etrafındakiler hayretle bu genç çocuğa bakıyorlardı. O hiç sesini çıkarmaksızın babasının yattığı odaya gitti. Fişenkliklere dizilmiş martinin kurşunlarını takındı. Bu gürbüz genç, şimdi heybetli tam bir zeybek olmuştu.

Dağarcığını da almayı unutmadı. Aşağıya indiği zaman, yaşlı, matemli gözlerle kendisine bakanları şaşkınlık içinde bırakmıştı. Hiç kimse bir tek söz söylemeye cesaret edemiyordu. Bu boğucu sükûnet, bakınmalar beş on dakika devam etmişti. Bu öldürücü sükûneti yine genç zeybeğin sözü bozdu:

— Ana, dağarcığıma biraz yiyecek koy...

Mecnun valide, ne yapacağını bilemiyordu.

— Gece vakti nereye gideceksin? dedi.

— Babamın ruhunu güldürmeye...

— Nasıl?

— Onun kanını akıtanların kanını akıtmakla...

İhtiyar anne artık tahammül edememiş, daha ziyade ağlamaya başlamıştı.

— Ahmet, diyordu. Babandan sonra seni de kaybetmek.. O zaman ben ne yaparım... Anana acımıyor musun?

— Babamın ruhu beni himaye eder, kaybolmam..

— Oğlum, onlar çoktur. Sen efenin karşısına tek başına çıkabilirsin? Genç yaşında kendini feda etmek akıl karı mıdır. Gitme, Ahmet gitme..

Neye yarardı. Bütün bu sözler genç zeybeğin intikam ile çarpan kalbini teskin edememişti ki... O muhakkak gidecek o heybetli çetenin içinde, çobanı arayarak bulacak, onun kanını vurulan babasının ruhuna, bir hediye, bir kurban olarak akıtacaktı. Ondan sonra vurulsa da ne ehemmiyeti vardı. Martini eline alacak kadar kabiliyet gösteren bir zeybek ölümden korkar mıydı?

Anasını teskin etti. Artık yaslı ana da kendisine inanmıştı Müşfik nazarlarıyla oğluna bakarken elinde martini, kurşunlarla süslenmiş bu vücutta, bir harikuladelik, bir kahramanlık görüyor, onun kolay kolay mağlup olmayacağına kendisi de inanmak istiyordu.

— Peki yavrum, dedi. Yalnız kendini kolla.

Dağarcığını, son defa eliyle doldurdu. Titreyen dudakları, yalan yanlış öğrendiği duaları okuyor, üflüyor, bu hâlis Türk ırkında, en eski Türk akidesinden kalan bir iman ile, evladını, ciğerpare yavrusunu ruhlara, dağları, taşları himaye eden ruhlara ısmarlıyordu. Onu, tanrıdan, "yediler”den, "yedi bela”lardan muhafaza etmesi için yaIvarıyordu.

Hüzünlü iftirak zaman, gelmişti. Genç zeybek artık habisinin intikamını aramak için gidiyordu. Köyün genç kızı, hediye olarak yazmasını getirip verdi:

— Ahmet, dedi. Yaralanırsan, yaranı sararsın.

Valide ağlıyor, feryat ediyor, bu matemli köyün parlaklığına lanet ediyordu.

Genç zeybek de daha fazla kalamazdı. Zorlukla yakasını, validesinin kolları arasından kurtarabildi ve deli gibi koşmaya başladı.

Sade uzaklaşırken, kulağına validesinin son ihtarı, son sesi geliyordu:

Efeye kıyma... günahtır.

O da son defa bağırdı.

— Kıymam.

Hem ne için kıyacaktı? Babasını vuran o değildi ki... Ve kuvvetli adımlarıyla, gecenin karanlığı, arkasında aklayan seslerin iniltilerini bırakarak, ağaçların gölgeleri içinde kayboldu gitti.

Geriye baktığı zaman ne köy görünüyor, ne de ses geliyordu Yalnız uzaktan hâlâ köpeklerin uluduklarını işitiyor, halk ile beraber onun bu gidişine ağlayan hayvanların iniltilerini duyuyordu.

Son defa bir daha, köyüne karşı döndü. Baktı. Gözü önünde cansız yatan babasının hayali tekrar belirdi. Artık bu hayal, beyaz kefenlerine bürünmüş olduğu halde:

— İntikam oğlum... İntikam... diye bağırıyordu.

O da bu emri, hatiften, semâdan gelen bu emri ifa edecekti.

* * *

Anzavur patırtısı, Çakıcı'yı zerre kadar endişeye düşürmemişti. O şaşmayan kurşunlarıyla bunlara da vereceği terbiyeyi pek iyi biliyordu. Korkusundan civarda bir tek Çerkes bile kalmamıştı. Anzavur'un kuvvetleri en nihayet, kendisini mukayyet eder derecede seven zeybeklerin arasına düşmek mecburiyetinde kalacaktı. Bu vaziyet karşısında o ne yapabilirdi?

Çakıcı bütün bunları, gönderdiği çobanı beklerken arkadaşlarına anlatıyordu. Çobanın gelmesi üzerine sözü kesti.

— Ne yaptın? dedi. O lakayt:

— Efe, dedi. İkisini de öldürdüm. Çakıcı'nın çatılmayan kaşları birdenbire çatıldı.

— Günahı var mıydı ki zeybeği vurdun? dedi. Çoban cevap veremiyordu. O her ikisini vurmakla bir hayır yaptığına kailiydi.

Çakıcı daha ciddi, daha derin düşünmeye başladı. Ve Hacı Mustafa'yı bir kenara çekerek:

— Hacı, dedi. Çerkeslerle çarpışacağınız gün bir zeybek kanına girilmesini hayırlı bulmadım.

Hacı teselli etti.

— Yanlışlık, olur a...

— Bilmem ki kalbime fena bir şey geldi. Keşke o deliyi göndereceğime seni gönderseydim.

— Olan olmuş ne yapalım... Haydi hayırlı diyelim

— Fakat hiç de hayırlı ummuyorum. Zeybeğin masum kanının bizi boğmasından korkuyorum.

Bu his pek yerinde idi. Ve Çakıcı şimdiye kadar en büyük gailelerde bile kalbinin bu derecede muztarip okluğunu hissetmemiş, bilmemişti. Şimdi ise bütün manâsıyla bu kalp daralıyor, sıkılıyor, karısını, sevgili Ayşe'sini görüp onunla dertleşmek istiyordu. Çocukları için söyleyeceği sözler vardı. O çocuklarının okumasını, adam olmasını istiyordu. Yaptırttığı mektepler o yavrular için değil miydi? Dalan gözlerini dikilmiş olduğu bir noktadan ayırdı.

— Hacı, dedi. Beraberce eve kadar gidelim.

Ahmet'in, babasının intikamını almak için yola koyulduğu bu karanlık gecede. Çakıcı da Hacı ile beraber karısının oturduğu köyün yolunu tutmuş, sessiz ve sakin yürüyordu. Nihayet vâsıl olabildi.

Karısı, onu vakitsiz zamanlarda gördüğü için bu vakitte gelmesinden hiç de bir hayrete düşmemişti.

Hemen sofrayı hazırlayıp kocasının önüne koydu. Bütün bu çalışmalar esnasında yalnız bir şeye dikkat etmişti Kocası her zamanki gibi şen ve şatır değildi. Çerkeslerin üzerine gelmesinden endişeye düştüğü zehabına kapılmıştı.

— Efe, dedi. Derdin mi var?

Çakıcı birdenbire başını topladı.

— Hiç , ne derdim olacak ... Fakat biliyorsun ya.. Yine görüşmemiz lazım... Şaşkın bir kurşunun gelip de bizi bulmayacağını kim temin edebilir?

Artık vasiyetlerini yapıyordu. Karısı akıllı olmalıydı. Çocuklarının âtisi için biriktirdiği parayı, dünya bir araya gelse yine çıkarmamalıydı. Onunla nâmerde muhtaç olmaksızın beş çocuklarını okutmalı, onları adam etmeli, terbiye etmeliydi.

İşte Ayşe, diyordu. Bunları yapacaksın. İki elimin yakanda olduğunu unutma...

Ayrılmak zamanı gelmişti. Sabah olmadan çetesi başına dönmek, artık kendisine pek ziyade yaklaşmış olan Çerkes kuvvetlerini beklemek lazımdı.

Son defa yavrularını, şimdiye kadar anlayamadığı bir his ile bütün kuvvetiyle sıktı. Bastığı bağrından bunları ayırmak bile istemiyordu. Hacı:

— Şafak atmak üzere... diye ihtarda bulunmamış olsaydı onları bağrında günlerce sıkacak, günlerce onları bu yanık göğsü üzerinde tutacaktı. Ne yapsın ki şafak atmak üzere idi. Yavrularını bir defa daha öptükten sonra istemeye istemeye bıraktı.

Artık karısıyla da vedalaşmak zamanı gelmişti. Ayşe de bilemediği, anlayamadığı bir hissin tesiri altında ağlamak, kocasının kolları arasında ağlamak istiyordu. Ve bu kollar arasına düşer düşmez bir çocuk gibi durmadan ağlamaya başlamıştı.

Çakıcı teselli ediyordu:

— Sus Ayşe. Kısmette varsa yine görüşürüz. Efe karısı olduğunu unutuyor musun? Ağlamak efeliğin şanından mıdır?

Fakat Ayşe hiçbir şey dinlemiyor, gözüne hiçbir şey görünmüyordu. Ağlıyor, ağlıyor, ağlıyordu...

Çakıcı en ziyade sevdiği bu muhitten bu ağlamalar içinde ayrılmıştı. Hacı ile beraber tekrar çetenin istikametine doğru yürürlerken güya semâ da bunların dertlerine iştirak etmiş, akıtmaya başladığı yağmur taneleriyle, akan gözyaşlarına nazireler yaptığını anlatmak istemişti.

Artık çocuk ağlıyor, kadın ağlıyor, semâ ağlıyor, her şey ağlıyordu. Bütün bu ağlamalara, gözünden yaş akıtmadığı halde, efenin ağlayan kalbi cevap veriyordu.

Bir müddet kederini unutmak istedi. Hacı ile yolda alınacak tertibat hakkında görüşmeye başladı. Fakat bütün bu sözler arasında, yine çobanın attığı silahın sesi çınlıyor, gözü önünde, yuvarlanan zeybeğin kanlar içinde yatan hayali canlanıyordu.

Yine bütün bunları unutarak:

— Yazık ki seni göndermedim Hacı... dedi ve ilave etti:

— Hacı eğer ben yaralanacak olur isem beni diri olarak onların eline teslim etmeyiniz. Başımı hemen kes, sana kanım ak sütüm gibi helal olsun... Bacaklarımı, kollarımı, kesmeyi, unutma... Onlar benim ancak

başsız, kolsuz, bacaksız gövdem, alabilsinler... Bütün bunları yapacağına yemin eder misin?

Hacı yemin ediyor, efenin istediği gibi hareket edeceğini ahitlerle teyit ediyordu.

Ertesi sabah müsademenin olması muhtemeldi. Zaten çoktan beridir Çerkes kuvvetlerinin yaklaştıkları havadisini almış, her gün, her dakika beklemeye başlamıştı.

Ah sağ kalaydı... Mahaza o, üzerine gelen Çerkeslerin kendisini öldüremeyeceklerine yakînen kaniydi. Onun saçtığı heybet ve korku, silahı tutan elleri titretecek, onlarda kurşun atmak kuvvet ve iktidarını bırakmayacaktı. O bunun misalini yüzlerce defa görmüştü. Yüzlerce defa atılmak için karşısına gelen silahların patlamak kuvvet ve kudretini gösteremediklerine şahit olmuştu. O halde neden sıkılıyor, neden üzülüyordu?

İşte bir his ki bunu anlamak imkân dahilinde değildir. Çakıcı'da da aynı hal vâki olmuştu. Silahına mağrur efe, atacağı kurşunların boşa gitmeyeceğine pek emindi. Nedense bir his, elinde tuttuğu bu silahın artık patlamayacağını anlatıyordu.

Meyus ve mükedder, kendisi gibi yağmurdan ıslanmış, elinde tuttuğu martinine baktı. Ondan, senelerden beri kendisini müdafa eden bir demir parçasından bir cevap, bir söz bekliyordu. Cesur silah gümüşlü işlemeleri arasında ne kadar da cazip, ne kadar da güzel görünüyordu. Bu sevimli silahını bir daha doya doya seyretti ve sonra silahına hitap ile:

— Söyle, artık ihtiyar mı oldun? İşlemeyecek misin? dedi.

Sonra kulağında tekrar çobanın silahının sesini işitiyor gibi oldu. Gözü önünde tekrar kanlar içinde yatan zeybeğin hayali belirdi ve:

— Hacı, dedi. Şükür Allah’a ölsem bile bir zeybeğin kurşunu ile öleceğim!

Anzavur'un kuvvetleri, korku ve ihtiyat içinde yürümeye florine ilişen hor havali bir dev gibi görerek ondan çekinmeye başlamışlardı.

O gece genç zeybek Ahmet’in saptığı ormanlığın içinde bulunuyorlardı.

Kalbinde intikam, cesur adımlarıyla ilerleyen Ahmet, uzaktan bir sürü insan gürültüsünün geldiğini işitmiş, martinine davranarak emin ve cesur

beklemeye başlamıştı.

Genç zeybeğin halecanla çarpan kalbinde, korku yoktu. İleri ağaçlar arasında, karanlık olmasına rağmen yine hafif hatif artık gözükmeye başlayan gölgeler, göz önünde daha heybetle büyüyorlar, bu gölgelerden binlerce gölgeler vücuda getiriyorlardı.

Bu gölgeler, genç zeybeğin, kış geceleri lezzetle dinlediği şeytan hikâyelerindeki halleri andırmakta idi. Karşısına şeytan da çıksa, intikam için yola çıkan zeybeği yolundan alıkoyamayacaktı.

Mahaza Ahmet büyük bir alışkınlıkla bunların Çakıcı çetesi olmadıklarına emindi. O halde bunlar kim olabilirdi? Karanlıkta sıkacağı bir kurşuna bunların yapacağı mukabele kuvvetlerini göstermeye kifayet edebilecekti. Bu karar ile sarıldığı martini ateş etmek istemişti. Sonra bilinemez nasıl bir düşünce ile tekrar durdu. Daha ziyade yanaşmalarını beklemeyi muvafık buldu. Bu sırada çakan bir şimşek karşısındakilerin kim olduklarını tamamiyle göstermişti.

Fakat bu şimşek kendisini de gizleyememiş, onu da açığa vermişti. Şimdi birçok ses:

— Dur kıpırdama!...diye bağırıyordu.

Genç zeybek metin ve gür sesiyle cevap verdi:

— Korkmayın, zararlı değil...

Çünkü o bunların Çakıcı'nın takibine gelen Çerkesler olduğunu anlamıştı.

Fakat karşısındakiler nasıl itimat edebilirlerdi? Hâlâ aynı sesler, aynı sedalar tekrar ediyordu:

— Kıpırdama, dur...

— Dedik a!... Zararlı değilim... Ben de sizdenim, sizin aradığınızı arıyorum.

Bu söz Çerkeslere biraz cesaret verebilmişti. Mahaza yine bin bir ihtiyat ile delikanlının yanına yanaşabildiler.

— Burada ne arıyorsun?

Ahmet heybetle tuttuğu silahına dayanmış olduğu halde sükûnetle cevap veriyordu.

— Çakıcı'yı arıyorum.

Çerkesler hayret içinde kalmışlardı. Fakat yanına yanaşamadıkları bu zeybeğin kendilerine karşı bir kasıtta bulunmadığını gördükten sonra da inanabilmişlerdi.

— Onu ne yapacaksın?

— Bugün öldürttüğü babamın intikamını alacağım.

Şimdi Ahmet'in anlayamadığı, gürültülü bir lisan ile görüşen bu insanlar, aralarında bir hayli konuştuktan sonra, içlerinden birisini geriye göndermişler, ve onun avdetine kadar, bu genç zeybeğe hayret içinde bakmaya başlamışlardı.

Avdet eden zeybek:

— Bey seni istiyor, dedi.

Cesur delikanlı, güya ezelden beri arkadaşları arasında bulunuyormuş gibi serbest adımlarla yürüyordu. Nihayet sakallı ve kalpaklı bir adamın karşısına getirildi. İstintak başlamıştı. Genç zeybek, o günkü vakayı olduğu gibi anlatıyor, dili döndüğü kadar hislerini ortaya döküyordu. Ciddi tavrı yalan bilmediğini gösteren mert hareketleri bu sakallı adamın, yani Anzavur'un dikkatini celp etmişti ve:

— O halde bizimle beraber gel, beraber takip edelim... demişti.

Delikanlı etrafına bakındı. Kalpakları ile mağrur oturan bu insanlar arasında, tek bir insan bile kendisine benzemiyordu. Zeybek yavrusu, bilmediği bu halkın arasına nasıl karışabilirdi, İsyan ile başını kaldırdı:

—Ben onun karşısına yalnız çıkacağım...

Sorulan sebep suallerine cevap vermiyor, yalnız çıkmakta ve yalnız karşılaşmakta inat ve ısrar ediyordu.

Anzavur delikanlıyı yola getirmenin imkân dahiliğinde olmadığını anlamıştı. Bir müddet serbest bırakıp bırakmamakta düşündü. Çerkesçe yanındakilerle bir şeyler görüşüyor. (Aziz Bey) diye hitap ettiği bir adamın sözlerini ehemmiyetle dinliyor ve kabul ediyordu.

Bu uzun zaman arasında Ahmet, bunları gördüğü zaman üzerlerine ateş etmediğine nedamet bile etmeye bağlamıştı. Bu acemilik şimdi belki de burada hayatına mal olacaktı. Fakat kolay kolay ölmeyecekti Onlar patırtılı patırtılı konuşurken, o da etrafı tecessüs ediyor, kendisini en pahalı bir suretle satmanın yollarını araştırıyordu.

Kemiklerine kadar ıslandığı yağmurun altında şimdi üşümeye başlamıştı. Hatta hafif hafif titriyordu. Çerkesin biri:

— Korkma titremeye lüzum yok, sana fenalık yapacak değiliz! dedi.

Genç zeybek gülerek omuzlarını kaldırdı:

— Sizden değil, soğuktan titriyorum, dedi ve sonra uzun bir kahkaha salarak ilave etti:

— Korkudan titreyecek insan Çakıcı'nın karşısına çıkmak için yola koyulmazdı...

Nihayet karar verebilmişlerdi. Delikanlıyı serbest bırakacaklardı. Son defa bir sual daha sordular.

— Çakıcı nerede, yakın mı?

— Yakın zannederim. Belki bizden yarım saat, bir saat ötede bulunuyor. Herhalde sabahleyin karşılaşacağım.

Bu sırada zaten şafak atmak üzere bulunuyordu. Anzavur delikanlıyı serbest bırakmış, fakat avenesine izi üzerinden onu takip etmeleri emrini vermeyi unutmamıştı.

Delikanlı Çerkes kafilesinden ayrıldıktan sonra, yarım saat daha yürümüş ve bu sırada, yumuşak yol üstünde, Çakıcı'nın potinlerinin izine tesadüf etmişti.

O bu ize, davarları güderken, yine yağmurlu havalarda, ve biraz sonra da Çakıcı'nın kendisine rast gelmişti. Bu yaş topraklar üzerinde aynı iz aynı ayak bulunuyordu.

Artık bulmuştu. Ve yavaş yavaş izin üzerinden yürümeye başladı. İhtiyatlı gidiyor, etrafı dinliyor, Çerkeslerin karşısında atmayan kalbi, şimdi nedense biraz çırpınıyordu.

O Çakıcı'yı vurmayacak, öldürmeyecek! Fakat çobanı onun elinden kim kurtarabilirdi?

Ağaçları kendisine siper edine edine bir hayli ilerlemişti. Burada artık orman kesiliyor, karşıda kayalık bir tepe bulunuyordu. Ayak izi bu tepeye doğru gidiyordu. Daha ziyade emin olmak için durdu. Etrafı daha büyük bir dikkatle dinledi. Hafif bir rüzgârın dalları birbirine vurmasından başka bir

ses işitilmiyordu. Hiçbir şey de görülmüyordu. Binaenaleyh serbestçe çıkıp izi takip edebilirdi.

Fakat tam çıkacağı bir zamanda, hemen kendisinden iki yüz metre uzakta, kayalıklar arasında yakılan bir ateşten çıkan dumanları gördü. Çete oradaydı. Fakat onun bulunduğu mevkiden, kayalıklar arasında yanan ateşin etrafındaki insanları lâyıkıyla tetkike imkân yoktu. Ormanın bayıra doğru yükselen kısmına çıktı. Burası kayanın içini bir tabak gibi gösteriyordu. Çakıcı avenesiyle beraber, yaktıkları bir ateş başında kurunuyorlardı. Hemen silahını eline aldı. Ateş etmek için çobanın görülmesini bekliyordu. Çoban ateş karşısında kurulanan Çakıcı'nın tam önüne gelmişti. Silahını ona doğru çevirdi. Heyecanla çarpan kalbi ellerine bir titreklik vermişti. Fakat ne de olsa atacaktı. Doğrulan silah geriye çevirilemezdi. Babasının hayali kendisini teşci ediyor:

— At! diye bağırıyordu.

Çakıcı ile yan yana duran çobana nişan almıştı ve ateş etti.

Kurşununun tesirine bakıyordu. Çoban vurulmamış onun biraz ilerisindeki Çakıcı yere düşmüştü.

Şimdi çete, makine ile histerik gibi silaha sarılmış ateş ediyordu. O tek başına mukabele etmek mecburiyetinde idi. Birdenbire gerisinden kendisini himaye için atılan kurşunların patladığını işitti. İzi takip eden Çerkesler yetişmişler yanlarında bulunuyorlardı. Bey dedikleri sakallı adam da yanı başında idi.

— Ne yaptın? diye sordu. Ahmet boynunu bükerek:

— Büyük bir günah ettim, çobanı vurmak Çakıcı’nın kendisini vurdum... dedi.

Çetenin aslanca müdafaası, Çerkesleri olduğu yerde mıhlamış, herkesi bir ağaç arkasına saklandırtmış, havaya boşalttıkları silahlarla gürültü yaptırtmaya başlatmıştı.

Yarım saat süren bu heyecanlı atışmayı müteakip, karşıdan atılan silahlar kesilivermişti. Ne olmuş, neden kesmişlerdi?

Hiç kimse cesaret edip, kayalığa doğru gidemiyordu. Yine Ahmet bütün metanetiyle ileriye atıldı ve koşa koşa kayalığa geldi. Orada başı, kolları, bacakları kesik bir gövde, yanan ateşin karşısında yatıyordu.

* * *

Ahmet'in attığı şaşkın kurşun, Çakıcı'nın göğsünden ciğerlerini delerek geçmişti. Efe söz söylemesine rağmen kımıldayabilecek bir halde değildi. Güçlükle teneffüs ediyor, zorlukla tutunabiliyordu.

Müsademe devam ettiği müddetçe, arkadaştan kendisini kaldırmak, götürmek istemişlerdi. Fakat bütün emekler beyhude vere gidiyor, efe kımıldayabilecek derecede bir takat gösteremiyordu. Mahzun gözler attıkları kurşunlara değil, efenin üzerine dikilmişti. Son defa arkadaşlarına baktı:

— Hacı, dedi. Çek palanı kafamı kes!

Hacı müteredditti. Cesur efenin kafasını eliyle kesmeye bir türlü cesaret edemiyordu. O, onun ölmesini bekliyor, ölünceye kadar da müsademe etmeyi muvafık buluyordu.

— Efe, dedi. Biraz daha sabret.

Çakıcı'nın zayıf dudakları yine cevap verdi:

— Sabredecek zaman kalmadı. Haydi kes...

Emir kati idi. Hacı keskin palasını çekti. Sakin bir koyun gibi boynunu uzatan Çakıcı'nın yanına geldi. Gözleri görmek bakmak istemiyordu. Sevgili vefakâr arkadaşının son sözü tekrar duyuldu.

— Biçimli kes, ızdırap verdirtme...

Ve bir hamlede Çakıcı'nın başı vücudundan ayrılıverdi. Artık bacakları, kolları da kesilmiş, bir gövde kırık bir oyuncak gibi bırakılıvermişti.

* * *

Zeybek çocuğunun şaşkın kurşunu ile ölen Çakıcı'nın ölümünden kendilerine bir kahramanlık hissesi ayırmak isteyenler, Babıâli postasında, mağrur adımlarla dolaşırlarken, havadan elde ettikleri bu kahramanlığa bir nişane olmak üzere, kalpaklarının rengini bile değiştirmişler, “Çakıcı’yı vuranlara mahsus” bir kalpak meydana çıkarıvermişlerdi.

Çakıcının ölümü, yeni kahramanlar alayları meydana çıkarırken, şaşkın kurşunu ile Çakıcı’yı vuran zeybek, ağlayarak anasının yanına dönüyor, onun ayaklarına kapanırken:

— Anacığım, isteyerek vurmadım, yanlışlıkla oldu... diyordu.

Böylece bu vaka da tarihin gizli tutulmak istenen efsane masalları arasına karışıvermişti.

Bitti

Şiirler

KURBAĞA

Meleksin abla; şaka ile sana kim derse: adamsın
Benim gönlümde sen bil ki sada deminde kurbağasın

* * *

Bir kız ile bir gelinin cengi var
Bilemedim hangisinin dengi var
Gelinde bir ak sırmalı süngü var
Allık sıra yâra karşı hükmeder.

Gelin der ki ben yaylama göçecem
Yâra karşı ak gerdanı açacam
Yâr uğruna ben bu serden geçecem
Gelin alan kaymak alır bal alır.

Kız da der ki ayna alsam elime
Çeki düzen versem ince belime
Bir yiğit kondursam gonca gülüme
Kızı alan nergis alır gül alır.

Gelin der ki kalk gidelim gezmeye
Usulca boy gösterelim güzele
Ayva turunç nar dolmuşlar pazara
Gelin alan kaymak alır bal alır.

Kız da der ki benim başım tapulu
Paşa köşküm var İstanbul'da yapılı
Altın anahtarlı gümüş kapılı
Divanımda beş yüz atlı duran var.

Gelin der ki ben yaylamı yayladım
Çıktım yükseğine gönül eğledim
A kız sen de bunda yalan söyledin
Gelin alan kaymak alır bal alır.

Elmanın iyisini yüke tutarlar
Çarığını çürüğünü Türk'e satarlar
Gelin ile kızı bir mi tutarlar
Kızı alan has bahçeden gül alır.

Kız da der ki bizim yaylalara yağmur yağmaz mı,
Beni gören yiğit boynun eğmez mi
Bir gecem de bin gecene değmez mi
Ak göbek altında sırlı balım var.

Gelin der ki al veleli başım var
Başımın üstünde hilal kaşım var
A kız senin bir gecelik işin var
Ertesi gün kervan geçer yol olur.*****

* Âşık edebiyatında "değişmeli destan" türünün Karacaoğlan adına yaygınlık kazanmış örneklerinden biri olan bu şiiri. Sabahattin Ali'nin Halk edebiyatı denemeleri arasında değerlendirmek gerekir. (Ed.N.)

Sabahattin

BİR SERENADIN SONU

Kurbağa gördü kızı
Birden kesildi hızı
Gözleri yaşlı dedi
Dibimde var bir sızı

KURBAĞANAME

Elinde kitarası,
Kalbinde aşkın yası,
Okurdu bin serenad
Kesilmeden arası.

Komşuya gidemezdi,
Aşkta istiskal sezdi
Seyahate atılıp
Kalbini kendi ezdi.

Ezdim zannetti bir ay,
Gerildi en sonra yay,
En hassas tel koparak
Duyuldu hazin bir “vay”...

Nahid! İnan, bu kurbağ, (zaruret-i kafiye)
Kurmuşken bana bir ağ,
Koynunda nilüferin
Yazık, değil artık sağ..

Karanlıktan gelen kuş,
Kızıl gözlü bir baykuş
Bu zavallı ölünün
Üstünde uçmuş, uçmuş!..

KURBAĞAYA MERSİYE

Sevgilim! Bak bu gece
Kırık kalbine, ince
Bir ok saplı kurbağa
Ölüvermiş gizlice...

Benzi aydan da sarı
Görmeden bak, ilk karı
Dudakları kitlendi
Suya düştü kitarı

Yıllarca vaklamıştı,
Neler araklamıştı
Öteki şairlerden,
Aşkını saklamıştı

Boyundan büyük sazı
Mest etmişti bin kazı
Dayandı her kahra da
Çekemedi son nazı

Daha pek genç yaşında
Bin dert vardı başında
Kitarası kırıldı
Kendi mezar taşında

Çık onu ez sevgilim!
Üstünde gez sevgilim!

Ayağın kirlenirse
İşte bir bez sevgilim!

* * *

Saçı sarı gözü göktür
Yârim bu âlemde tektir
Derisi penbe ipektir
Boyu hele suna dostlar

Güldüğünde açar güller
Söylerken susar bülbüller
Kederler biter gönüller
Gül yüzünde yuna dostlar

Bir gülüşüne ereydim
Her gün yüzünü göreydim
Garip canımı vereydim
Yârimin yoluna dostlar.

Yedi meşaleciler gibi:

OYUNCAK

Bir kılıca benzemek isteyen değneklerle,
Uğraşacağız diye zararlı böceklerle;
Ah... Neden bu çocuklar bahçeye indiler ki?

Bir tane akıllısı çıkmadı içlerinden:
"Tırtılları düşürdük" diye sevinçlerinde
Çiçeklerin üstünde öyle tepindiler ki!

Ahmak bir gurur gezdi tahtadan silahlarda
Sanki bozgun bir ordu konakladı tarhlarda;
Vurulan bir silahşor gibi düştü heykeller..

./..

Sanki fıskiyelerden çıkan su değil, kandı:*****

Kumlu yollarda çini saksılar parçalandı

Ölüm şarkılarıyla inledi gizli teller...******

Nihayet çocuklar da durdu yorulmuş gibi...

Çimenlerin üstüne yaralı bir kuş gibi

Düşen karanfillere son değneği vurdular...

Sonra bu çiçekleri taşıyıp kucak kucak,

Süpürge çöpleriyle yaptılar bir oyuncak,

Hürmetle karşısına geçip selam durdular...

8-18 Ağustos 928

Sabahattin Ali

* Dize, orijinal metinde “Şimdi fıskiyelerden çıkan su değil kandı” halindedir; ancak “şimdi” kelimesi karalanmaksızın “sanki” kelimesi eklenmiştir.

** Biz, orijinal metinde “matem şarkılarıyla” biçiminde yer alan tamlamanın altına eklenmiş olan “ölüm şarkıları” tamlamasını dikkate aldık.

Serenada İthaf

MERHUMA MERSİYE

Açılmış nilüferler sanki düşmüş yıldızlar!
Bir havuzdan ki içinde yıkanır güzel kızlar.
Sazlar gümüş ney gibi dizilmiş sahiline...

Susun hatırlatmayın, andıkça kalbim sızlar:
Bir kurbağa bakmadan o pepeme diline
Teklif eder kızlarla yerini tebdiline...

Artık biter kızların dansları oyunları...
Neyler susar bükülür sazların boyunları.

Bir kahkaha dağılır sahilde perde perde:
Vırrak... vırrrak...

Akisler çalkalanır yosunlu sahillerde:
Vırrak... vırrrak...

Gün geçer, aylar geçer, baharlar, yazlar geçer...
Bir yeşil naaş önünden ördekler kazlar geçer!..
Ak sakallı ihtiyar kederle bakıp buna,
"Sabahın âşinâsı ve hakkın hayrıdır" der!

Ey yeşil dostum sana ben de oldum mükedder...
Vırrak

26.12.928
Potsdam

SİMYAGER

Keskin bir hamızı doktum avucuma
Seyrettim kaynayıp oyuluşunu
Bir toprak potaya koyup erittim
Sonra bir nefeste içtim kurşunu

Parça parça etti göğsümü kurşun
Avucum sömürerek içti hamızı
Sarı dişlerimi açıp sırıttım:
Kafama çıkmasın diye bir sızı.

Bana yabancı bir gövde üstünde
Her şeye yabancı bir baş olmuşum.
En keskin hamızın işlemediği
Bir taş olmuşum ben, bir taş olmuşum!

Sabahattin Ali
1930

SOKAKTA KALAN ADAM

Koyu, siyah gözlerinde
onun:
Karanlık bir gündüz gibi
doğan eşi:
Ulu bir gürz gibi
eser
sözlerinde...

Bu adam:
bugün tam
yirmisine girmiştir...
belki gecelerinin yüzde onunu
bir Sirkeci hanının
pis bir odasında,
milyarda milyonunu
bir randevu apartmanının
temiz bir karyolasında
geçirmiştir..

Diğer
geceler;
kıllı, kalın bacaklarına çekerek çizmelerini,
akşamcı yıldızlar gibi
karanlıklar
ardınca düşüp kaldırım taşlarına,

görür ki: her sokak bir caddeye boşalır.
her dik yokuş hızını,
keskin bir inişte
alır...
Eski yırtık ceketinin yağlı yenlerine ilerek terini,
engin bir deniz ufkuna dalar gibi
dalar
genç kadın başlarına,
bilir ki: her erkek bir kadına boşalır..

Fakat:
her yiğit el kızını,
düğünde değil işte
alır...
Koyu, siyah gözlerinde
onun:
Karanlık bir gündüz gibi
doğan eşi:
Ulu bir gürz gibi
Eser
sözlerinde...
Bazan yürümekten bunalarak,
oturup yassı, geniş bir taşa
karanlıklarla başbaşa
kalarak
ince, uzun parmaklarıyla tarar
karanlık saçlarını...
Bazan bir çılgın gibi arar
başı bulutlarla öpüşen

çınar ağaçlarını...
İster ki binip eğri, yüksek bir dalına,
baksın aksi sulara düşen
uzamış sakalına...
Koyu, siyah gözlerinde
onun,
karanlık bir gündüz gibi
doğan eşi:
Ulu bir gürz gibi
eser sözlerinde...

Muğla
1930

* * *

Bilemedim düşmanımı dostumu
Hapishanelere serdim postumu
Anlamadım yârim bana küstü mü ?

Göğüs gerdim dayanılmaz gamlara
Yirmi beş yaşında düştüm damlara

Yine bahar geldi yeşil Meram'a
Yanık bülbül yara açar bağrıma
Düşmanlarım gezsin benim yerime

Göğüs gerdim şu cihanın gamına
Genç yaşımda düştüm Konya damına

Çoluk çocuk dört bir yanımda dolaşır
Ak kuzular çayırlarda meleşir
Deli gönül ağlamaya bulaşır

Göğüs gerdim dayanılmaz gamlara
Yirmi beş yaşında düştüm damlara

Kale bahçesinde durmaz gezerim
Kâh ağlarım, kâh koşmalar düzerim
Dem olur ki şu canımdan bezerim

Göğüs gerdim dayanılmaz gamlara
Yirmi beş yaşında düştüm damlara

Akşam olur demir kapı kitlenir
Kimi kağıt oynar, kimi bitlenir

İnsanoğlu her bir derde katlanır

Göğüs gerdim şu cihanın gamına
Genç yaşımda düştüm Konya damına

Opera Olarak "Kağnı"

Birinci Perde

Bir tarla kenarı... Savrukların Hüseyin ile Sarı Mehmet karşılaşırlar. Hüseyin eskiden beri kolladığı Sarı Mehmet'i yalnız yakalamak fırsatını bulmuştur. Bir kaç sene evvel aralarında geçen bir kadın meselesinden ve bir tarla işi yüzünden Mehmet'e kin tutan Hüseyin, daha şafak sökmeden Mehmet'e böyle yalnızca rastlamayı alacağı intikam için en büyük fırsat bilmiştir. Büyük bir kavga çıkarır; köylüler kavgaya yetişirlerken Hüseyin arkasından Mehmet'i vurur. Yetişen kadın ve erkek köylülerin çığlığı ile perde iner.

İkinci Perde

Köy kahvesinin içi... Köyün ihtiyar ve akıllıları Hüseyin'in babası Mevlüt Ağa’nın etrafına toplanmışlardır. Kasabadan çok uzakta olan, teşkilat haricinde gibi tutulan, jandarmanın on beş günde bir bile uğramadığı köylerinin bu vaziyetinden istifade etmek isteyerek, kısmen de, saydıkları Mevlüt Ağa'ya yaranmak arzusu ile oğlunun meselesini örtbas etmek isterler. Ve kendi mantıklarına dayanarak, bu işin kapatılması icap ettiğine dair kendilerine göre kuvvetli sebepler de bulurlar. Ölen Mehmet’in hayatta bir tek ihtiyar anası vardır. Onu kahveye çağırırlar ve imam nasihat etmeye başlar. Bu nasihat mecliste diğer köylülerin ağızlarına da yayılınca kadın deli gibi hıçkırıklar içinde "Ben kimseden davacı değilim" diye feryat ederek kahveden dışarı fırlar. (Perde iner.)

Üçüncü Perde

1. Tablo

Bir ay sonra köy kahvesinin önü Hüseyin ile kavgalı olan Mehmet kasabaya giderek kavgayı hükümete haber vermiştir. Kahvenin önüne kasabadan iki atlı jandarma gelince köylüler hayret içinde kalırlar.

Jandarmalar derhal köyde vaka için ifade almaya başlarlar. Mehmet'in annesine: Oğlun eceli ile mi öldü? diye sorulduğu vakit ihtiyar kadın hükümet kapılarında sürünmekten korkarak: Ben kimseden davacı değilim, diye yarı bitkin mırıldanarak Mevlüt Ağa'yı düşman etmek korkusu ile her şeyi inkâr eder. Buna rağmen mesele anlaşılmıştır. Cesedi mezardan çıkarmaya karar verirler ve Mehmet'in anasını çağırırlar: Koş bıkalım kağnıyı, oğlunu kasabaya götüreceksin doktor muayene edecek; hava sıcaktır gece yola çıkalım. Kadın ızdıraplar içinde kağnıyı koşmaya giderken, jandarmalar imamı, muhtarı, Hüseyin'i, Mevlüt Ağa'yı önlerine katarak mezarlığa yollanırlar.

2. Tablo

Loş bir mezarlık: İmam, muhtar, Mevlüt Ağa, Hüseyin ve bir iki köylü cenazeyi kağnıya yüklerler. Jandarmalar muhtarı, Hüseyin'i birbirlerine bağlayarak kasabanın yolunu tutarlar. (Bu tabloda hiç muhavere yoktur yalnız müzik vardır.)

3. Tablo

Ay ışığı altında Mehmet'i taşıyan kağnı kasabaya doğru yollanır. Arkasında ihtiyar kadın düşe kalka onu takip eder. (Aria)sını söyledikten sonra tekrar dermansız yere düşer. Bu sefer kalkamaz. Yüzü yolun beyaz taşlarına gömülür. Kağnı ay ışığı altında uzaklaşır.

Yazmayı Planladığı Hikâye ve Romanların Listesi

Aşağıdaki romanların ve hikâyelerin tafsilatını deftere geçireceğim:

YALNIZ ADAMIN SEYAHATİ

Roman, iki kısım, Almanya'da yazılacak. "Zehirli gazlar"

TOKAT

Roman, Türkiye'de yazılacak. Frank Thiess'ın (Die Verdammten) romanı okunacak. Bundan maada (Atala) ve Byron eserleri.

KEREM İLE ASLI

Aşk masalı, (roman) lirik, halk şiirleriyle beraber Türkiye'de yazılacak.

RAKI

Yozgat romanı, Almanya'da yazılması mümkün olursa daha iyi olacaktır.

MESİH

Temaşa eseri, Hz. İsa'dan bâhis, iki-üç sene sonra. (Dini eserler okunacak.)

LÂYEMUT ENAYİLER

Büyük veya küçük hikâye, yahut ufak tenkidi parçalar (daha takarrür etmedi) (başlayacağım ve "Vâcib ta"ala hazretleri" tâbiri)

ÖLÜMLERİN EN GÜZELİ

Hikâye ormandaki ressam vesaire..

RAKİP

İstanbul'dan kalma yarım hikâye bitecek.

28 hikâyesine bu günlerde başlayacağım.

TALISMAN

Çingene musıka hikâyesi

Yazılar

Kadınlar Üzerine Bir Konferans

17.1.32 Perşembe günü akşamı Konya Halkevi'nde verilen konferanstır.

Sabahattin Ali

Hanımlar, Beyler,

Memleketimizin üzerinde pek az durulmuş, pek az düşünülmüş meselelerinden birine temasa fırsat bulduğum için bahtiyarım. Bu mesele, genç kızlarımızın ve kadınlarımızın bugünkü dimağî vaziyeti meselesidir. Nedense şimdiye kadar lâyık olduğu ehemmiyetle uğraşılmamış olan bu mesele, en esaslı ve derin yaralarımızdan biridir; bunu sözüme mevzu yaparken ne ağır bir vazifeyi üstüme aldığımın farkındayım. Fakat üç seneden beri kız mekteplerinde olan hocalığımın bana yaptırdığı müşahadeler, bu müşahadeler üzerindeki birtakım hükümler verdirdi, beni birtakım neticeleri daha fazla kendimde saklamaktansa açıkça herkesin gözü önüne koymayı münasip buldum.

Sözlerim. birtakım hakikatlerden bahsettiği için biraz dokunaklı olacaktır, bunun böyle olması da pek tabiidir, çünkü dediğim gibi memleketimizin en az dokunulmuş bir yarasından bahsedeceğim.

Kızlarımız ve kadınlarımızın bugünkü fikri vaziyeti bizi korkutacak bir şekildedir; biraz dikkatli ve düşünceli bir gözle bakıldığı zaman manzaranın dehşeti karşısında ürküntü geçirmemek kabil değildir fakat beni asıl müteessir eden şey bu hal değildir; çünkü madem ki içtimaî bir değişiklik içinde , bir istihale üzerinde bulunuyoruz, bu vaziyetlerin tahaddüsü tabiî idi, asıl müteessir olunacak taraf vaziyete karşı gösterilen derin lakayıtlık ve aldırış etmezliktir. Sanki her şey yolundaymış gibi hiçbir çare aramadan duruyoruz; halbuki çare aramak yalnız bu işle alakadar olanların değil, hepimizin vazifesidir. Zaten bu işle alakadar olmayan da yok gibidir. Madem ki herkesin bir anası var!...

Evvela genç kızlarımızın memleketimizdeki umumî vaziyetini hulasa edelim:

Bunu büyük şehirlerimizde ve küçük şehirlerimizde ayrı ayrı mütalaa etmek icap eder. Büyük şehirlerimizde hayat, küçük şehirlerimizle kıyas kabul etmeyecek kadar ayrı olduğundan buralarda kızlarımızın geçirdiği safhalar da ayrıdır. Bunları teker teker gözden geçirelim, evvela mektebe giden kızlarımız:

Büyük şehirlerimizde bile yüzde itibarıyla pek fazla olmayan bu kızlar, mekteplerde hususi bir usule ve terbiye sistemine tâbi tutulmamaktadırlar. Kızların gördüğü derslerle erkeklerin gördüğü dersler arasındaki fark askerlik dersi yerine nakış-dikişten ibaret olduğu için onlar kendilerine yaşlarının iktiza ettirdiği hususi bir ihtimamın gösterilmediğine şahit olmaktadırlar. Bilhassa orta tedrisat mektepleri, kızlarımızın en buhranlı yaşlarına tesadüf ettiği halde, onların ruhî vaziyetleriyle mekteplerin olsun, ailelerin olsun alakaları hiç denecek kadar azdır. Kızlarımız, içlerindeki buhranlarla yalnız bırakılır ve ancak bu yalnız bırakmanın çok tabiî neticesi olan birtakım uygunsuzluklar yapıldığı zaman cezrî müdahalelerde bulunulur. Biraz daha açık söyleyeyim:

Orta tahsil seneleri, kızlarımızın yetişme çağıdır. Bu zamanlarda onlar şimdiye kadar bilmedikleri bazı şeyleri öğrenirler ve cinsî ihtiyaçları duymaya başlarlar. Bu ihtiyaç gayet tabiî olduğu için o nispette de kuvvetlidir. Eğer münasip tarzlarda bu hissiyat tehlikesiz yollara sevk edilmezse işin sakat olacağı tabiîdir. Kızlarımıza bu hususta yapılan müdahaleler şimdiye kadar gayet zararlı ve kurûn-ı vustâîidir.

Kızlarımıza: Bir erkeğe karşı duyulan hissiyat ahlaksızcadır, erkeklere kardeş gibi bakacaksınız, demek manasızdır, çünkü onlar evvela bu sözlere inanmazlar, inansalar bile erkeklere hiç alakasız ve kardeşçe bakamayacakları, buna tabiaten de imkân olmadığı için, içlerindeki bu en tabii arzuları örtmek, daha en masum yaşlarında riyakâr olmak mecburiyetinde kalırlar. Onla söylenecek şey daha açık ve samimi olmalıdır. Onlara anlatmalıdır ki, iki cins birbiri içindir ve bunların birbirlerine incizap duymaları tabiidir, fakat insan bir hayvan olmadığı ve daima hissiyatının esiri bulunmadığı için, insanın ayrıca bir iradesi de mevcut olduğu için bazı harekâtını tanzim etmesi icap eder. Onlara anlatılmalıdır ki her şeyin bir zamanı vardır ve duydukları cinsi heyecanları

izharın mevsimi bu çağlar değildir. Bir şeyin cürüm olup olmaması yerine göre değişir ve muayyen bir çağda izharı gayet tabii olan bu ihtiyaçlar, tahsil çağlarında lüzumsuz, zararlı ve binnetice cürümdür. Fakat bunu söylemek kâfi gelmeyeceği için aynı zamanda onları başka şeylerle meşgul etmeye, düşüncelerini ve hislerini başka taraflara çekmeye çalışmalıdır. Faydalı kitaplar mütalaası, spor, terbiyevî temsiller ve daha birçok bizde ihmal edilen vasıtalar genç kızları cinsiyet düşünce ve buhranlarından uzaklaştıracak vasıtalardır. Yoksa onlara cinsi hissiyatın cürüm olduğu söylenir ve onlar buna rağmen cinsi hissiyatı duymakta devam ederlerse netice iki türlü olur ki iki türlüsü de birbirinden feci, fakat maalesef bugün vâkidir. Genç kızlarımızın bir kısmı ya bu menfi telakkilere rağmen cinsi heyecan duymakta devam ediyor; buna mukavemet edemiyor ve başka türlü mümkün olmadığı için kendisini bir flörtle, bazen batta daha ileri giderek tatmin ediyor ki yaptığı işin cürüm olduğunu bilerek yaptığından bu cürüm şuuru onu manen alçaltıyor ve fahişeleştiriyor.

Veyahut azami bir irade sırf ederek kendisine hâkim oluyor, fakat başka türlü kendisini oyalamak mümkün olmadığı için marazî düşüncelere, hülyalara dalıyor ve en sonunda bu tabii ihtiyaçların gayri tabii bir intibası neticesinde nevrastenik oluyor.

Birçok kız mekteplerinde görülen çalışkan, ciddi, fakat tenhalığı ve sükûneti seven, ziyadesiyle alıngan, hayatın dalgalarına karşı, hayret verecek derecede mukavemetsiz ve acemi, asabi buhranlarla malûl tipler bu zavallı kızlardır. Bunların cinsi ihtiyaçları hapsedilecek yerde başka yollara sevk edilse, başka ve daha temiz vasıtalarla, demin söylediğimiz gibi mesela sporun yüzücülük veya tenis ve voleybol gibi kısımlarıyla, zararsız filmler, eğlencelerle teskin edilse bu kızlar ziyan olmamış olurdu. Çünkü ileride aile hayatı teşkil edildiği zaman ne birinci sınıfın, yani fena olduğu kendisine söylenen bir şeyi buna rağmen yaparak ahlaksızlaşan kızların, ne de ihtibaslarla kendilerini gayri tabii yaparak nevrastenik olan kızların mesut bir aile yuvası kurmalarına imkân vardır. Orta tahsil çağındaki kızlara çevrilen lakaytlığın ne feci neticeler verdiği düşünülse dehşete düşülür, darülfünuna devam eden bir kız arkadaşım lisede iken maalesef okumaya mecbur kaldığı, okumaktan kendisini men edemediği bazı kitap isimlerini bana söylediği zaman hayretle irkilmiştim. Bu kitaplar bizim bile okumaktan hicap edeceğimiz şeyler, *Bin Bir Buseler* ve hatta daha feci

kitaplardı. Bu kız arkadaşım bu kitapların kendisinde yaptığı ruhî tesirlerden yana yakıla şikâyet etmişti.

Bu yaşlardaki kızlara karşı takip edilen yanlış prensiplerden biri de onları erkeklerden şiddetle ayırarak, hırslarını tahrik etmek prensibidir. Bir müddet sonra hayatta karşı karşıya gelecekleri ve hayatı müştereken devam ettirecekleri birisinden onları ayrı bulundurmak bir tek kelime ile manasızdır. Bilâkis onlar çok kere beraber bulundurulmalı, fakat başta da söylediğim gibi kendilerine zaman ve mekân mefhumları, irade kuvveti verilerek daha ileri gitmek isteyen zararlı bir münasebetten onlar bu şekilde ve daha tabii bir tarzda men edilmelidir. Bu tarz, aynı zamanda nefse itimadı ve zorsuz bir ahlaklılığı doğuracağı için en faydalısıdır.

Bunun aksi niçin zararlıdır ve ne neticeler verir, izah etmiştik. Bugün bunlardan mâada memleketin kafa hayatı itibariyle de büyük ve harap edici bir rolü vardır ki onu da söyleyelim:

Cinsî hayatın, dimağ hayatıyla ne kadar yakından münasebettar olduğu malûmdur. En körpe ve ateşli çağları, muzır, iyi idare edilememiş, oluruna bırakılmış buhranlarla geçen kızlarımızın bu zaman esnasında ciddi ve fikri meselelerle meşgul olmalarına imkân yoktur. Kafaları bir türlü halledemedikleri tezatlar -yani cemiyetin hükümleriyle tabii ihtiyaçları arasındaki tezatlarla- o kadar dolu, o kadar karmakarışıktır ki âşıkarane ne romanlardan başka bir şey okumak ve romantik hülyalardan başka bir şey düşünmek, ekseriya ellerinden gelmez. Bu devirlerin, sükûnetsizliğin verdiği ve tashihi çok güç olan bir sebatsızlık, bir hercailik itiyadı onları hayatlarının sonuna kadar takip eder. Mütemadiyen ve lüzumsuz yere tecrübeye koşmuş olan iradeleri onları terk eder ve hayatta ekseriya denizde dolaşan serseri bir tahta parçası gibi gayesiz ve cereyanlara tâbi olarak yaşarlar.

Darülfününa devam eden kızlarımız arasında bile ayda bir cilt ciddi, hatta edebi bir kitap okuyanına çok nadir tesadüf ettim. Bu kızlarımızın şimdiki düşünceleri orta tahsil çağındaki intibasların acısını çıkarmak, gezmek, eğlenmek, biraz da flört yapmaktır.

Tabiî burada ekseriyetten bahsediyorum. Aile vaziyetleri veya kendilerinde bulunan fevkalade kudretin sayesinde muhitin bu tesirlerinden kısmen azade kalarak oldukça ciddi bir tahsil yapan hanımlarımız da vardır.

Fakat alelumum genç kızlarımızda darülfünun da dahil tesadüf edilen bu ciddi şeylere karşı lakaytlık, bu feci okumaktan korkma hastalığı, bu adaaam sendecilik, bu memleket, dünya, muhit vukuatiyle asgari alaka ve ancak kendi bir avuç muhitinde kör, lakayt ve güya eğlenceli bir hayat yaşama iptilası derhal tedbirler aldırmayı icap ettirecek kadar yayılmaktadır.

Gelelim tahsile devam etmeyen veya tahsili ilk devrelerinde terk eden kızlara:

Ekseriya mali ve ailevi sebeplerle veya içtimai telakki farkları yüzünden tahsillerine devama müsaade edilmeyerek evde alıkonulan ve bir aile (ev) kızı olmaları istenilen bu kızların vaziyeti büsbütün fecidir. Muhit-i mektep haricinde fertlerin fikri tenevvürleri için hiç, kelimenin bütün manâsıyla hiçbir imkân göstermediği böyle kızların kendi kendilerine yetişebilmeleri için ne bu gaye ile yapılan neşriyat, ne içtimai teşekküller, nede herhangi bir şey mevcut olmadığı için bu kızlar huda-yı nâbit bir ot gibi büyürler, ihtiyar olurlar, dünyaya niçin geldiklerinin, dünyanın ne demek olduğunun farkına bile varmadan tekrar çekilip giderler.

Anaları, babalan, kızlarının ev kızı olmasını istemekle onu ev kadınlığına hazırlamış filan da değildirler; ortalık süpürmeyi, yemek pişirmeyi, vaziyeti iyice ailelerde birazcık ud, keman çakmayı veya iki kelime Fransızca konuşmayı öğrenmelerini kâfi görürler. Yaşları biraz büyüyünce kızların üstlerine başlarına dikkat ederler, tuvalet yaptırırlar, fakat fikrî seviyesini yükseltmek hatta alelumum bir fikrî seviye tesis ettirmek için en ufak bir teşebbüste bulunulmaz. Kızların bütün malumatı kendi seviyesindeki arkadaşlarından öğrendiği bozuk, manasız ve sakat şeylerdir, mesela bir yün kazağın örgüsü, bir mantonun dikişi saatlerce süren mükâlemelerin mevzuunu teşkil edebilir. Asıl zihinlerini işgal eden meseleler müphem, bazen de vazıh arzular şeklinde tebarüz eden cinsî temayüllerdir ki büyükleri tarafından herhangi bir kontrole tâbi olmadığı için şiddetle gayri ahlaki şekiller alır ve bazen erkeklerin kendi aralarında bahsetmekten çekinecekleri şeyler bile onlar arasında mevzu bahis edilir. Aynı zamanda dimağlarının da kontrolünden âzade olan bu temayüller tamamen hayvani bir şekil almıştır, onlar için erkek, muayyen bir hayvani vazifeyi îfâ edecek cazip bir mahlûktan başka bir şey değildir. Onlar için evlenmek hülyalarında rol oynayan erkeğin fikrî kabiliyetleri ve ahlakı pek mevzu bahis değildir. Asıl düşündükleri, müstakbel kocalarının fizikî, bedeni

güzelliği ve bir de içtimaî mevkiidir, bunu da sırf çocukça ve basit arzularının tatmini için isterler. Bu zavallı kızlar, ebeveynlerinin ve muhitlerinin telkini ile kendilerini satılan bir mal telakki etmeye alışmışlardır ve bunun neticesidir ki evlenecekleri şahısta fikrî ve hissî bir anlaşma, iyi bir yuva kurma kabiliyetleri, yani bir arkadaş, hayatta müsavi haklar ve müsavi kuvvetlerle beraber gidecekleri bir arkadaş değil, yağlı ve parlak bir müşteri ararlar.

Bunun, bu iptidai telakkinin asıl sebebi ebeveynin telakkileridir. Bir aile, kızını satılık bir mal gibi, vitrinde teşhir edilen bir eşya gibi hazırlarsa, onun kafasının içini tamamen boş bırakarak onun fikri ve hissî hayatı ile zerre kadar alakadar olmayarak kızlarının yalnız güzelliğine, alımlılığına ehemmiyet verirlerse, hatta onun fikrî seviyesinin yükselmesini bile sırf bir koca bulabilmesi için yaparlarsa, kızlarının kendilerini satılık bir meta olarak görmekten başka yapacakları şey yoktur.

Birço aileler bilirim ki kızlarını okutmaktan, hatta onlara yüksek tahsil yaptırmaktan maksatları, kızlarının hayatta kuvvetli, müstakil, hayatını tanzime ve icap ettiği zaman bir hayat arkadaşını selametle intihaba muktedir bir fert olmasını temin etmek değil, ona parlak bir izdivaç yaptırabilmek düşünceleridir.

Arkadaşlar!

İnsanların hayvanlardan en farklı olan uzuvları, dimağlarıdır. Eğer yaptığımız işlerle hayvanların efali arasında bariz bir fark aramak istersek bunu, ancak dimağımızın yaptığı işlerde bulabiliriz. Yoksa yemek, uyumak, tenasül etmek diğer mahlukatta da vardır. Onların dimağları da karın doyurmak meselesinde, yatacak yer bulmak, bir şeyi tedarik etmek meselesinde kâfi derecede kudret göstermektedir. İnsan dimağının hususiyeti, onun yalnız yukarıda zikrettiğimiz maddî ve hayvani şeyleri değil, tamamen hissî, midemiz ve diğer uzuvlarımızla alakası az birtakım şeyleri de düşünebilme kabiliyetidir.

Edebiyat, bütün sanat şekilleri ve nevileri, maddî menfaatlerden uzak ilim, hep bu dimağî hususiyetin neticeleridir. Ve ancak insan dimağına bu maddî ihtiyaçlarla alakası olmayan hissi bir faaliyet imkânını verdiğimiz zaman hayvanlıktan kurtuluruz.

Şu halde münevver, malumatlı ve dimağî kabiliyetleri inkişaf etmiş bir insan olmak, herhangi bir gayeye vusul için kullanılan lüks bir vasıta değil, doğrudan doğruya bir gayedir, kendimize insan diyebilmek için lazım olan en birinci gaye...

Ve biz, bu gayeyi daha hasis arzulara vasıta olarak kullanırsak, dimağî tekâmülü iyi izdivaçlar yapmak, kendimize mevki temin etmek için istersek, en asil bir uzvumuzu hayvani arzularımıza uşak olarak kullanmış, beşerliğimizden kaybetmiş oluruz...

Gelelim mevzumuza:

Büyük şehirlerimizdeki kızların bu zikrettiklerimizden mâada, gayet az yekûn tutan bir sınıfı daha vardır ki bunlar da kozmopolit ailelerin kızlarıdır. Memleketi ve milleti istihfaf eden, kafalarının boşluğuna budalaca gururları, manasız küstahlıkla inzimam eden, memleketle bütün bağları koptuğu için ne oldukları, pek belli olmayan bu sınıfı Türk camiası ile beraber mütalaa etmeye lüzum görmüyorum. Tamamen tereddî etmiş olan bu zümreye Türk demek bence hiç doğru değildir. Milletin vücudunda bir ur gibi yaşayan bu tufeyli zümrenin bize vereceği yegâne his, bir hicap ve nefret hissidir.

Memleketin küçük şehirlerindeki kızlarımız ise fikri hayat ve tahsil hayatı itibariyle şehirlerdekilerden farksız, aynı zamanda onların muhitten aldıkları bazı dünyevî malumattan da mahrumdurlar. Dünya hakkında hemen hemen hiçbir muayyen fikirleri, hayat hakkında hiçbir telakkileri yoktur. Fakat en fazla ümidimiz olan sınıf da bu sınıftır, çünkü:

Kontrolsüz bir medeniyetin bütün kötülükleri daha tamamen girmeye vakit bulamadığı için kızlarda ahlaki safiyet daha tamamen kaybolmamıştır. Cinsî meselelerdeki gayri tabiilikleri de böyle şehirlerde alelekser âdet olan erken evlenme ananesi bir dereceye kadar izale etmektedir. Fakat bu şekil izdivaçlar tarafeynin birbirlerini tanımalarına imkân vermeden vukua geldiği için ıslaha muhtaçtır ve bu şekle de tabiî bir şekil denilemez.

Küçük şehirlerimizdeki okumuş yazmış sınıfın, yani münevver kadın sınıfının vaziyeti ise büyük şehirlerimi/dekinin aynı, hatta daha müfritidir. Çünkü buralarda oyalanma vasıtaları, mesela sinemalar, gezintiler, eğlenceler daha az olduğu için kızlarımız büyük bir can sıkıntısına ve binnetice cinsi ihtibaslarının tevlid ettiği birtakım gayri tabiiliklere düşerler.

Sonra bir müddet tahsilin verdiği birtakım malumat, içinde bulundukları köşeden başka ve daha cazip bir harici dünya bulunduğunu onlara öğrettiği için derin bir ademi memnuniyet hissi, bulundukları veri beğenmemek illeti bunları pençelerine alır; böylece bulundukları yerle alakalarını, bulunduktan yere muhabbetlerim kaybeden bu (küçük şehir münevver kadınları) da köksüz, yarı kozmopolit bir sınıf teşkil ederler.

Memleketin kadın nüfusunun ekseriyetini teşkil eden köylü kadınlarına gelince:

Birbirimizi aldatmaya, gözümüzü bağlamaya lüzum yoktur. Köylü kadınlarımız hemen hemen en iptidai bir hayat sürmekte, dimağlarını kullanacak en ufak bir vesile bile bulamamaktadır. Sorarım size, bir köylü kadınının dünya vaziyeti hakkında en ufak bir malumatı var mıdır? Memleket, vatan mefhumlarına vâkıf mıdır? Tarladan, kara öküzden, kızı Fadime’den ve kocası Mahmut’tan başka bir şey düşünür mü? Tabii hayır. Halbuki birçok vesilelerle memleketin en ümit veren, en çok enerji sak kadınlarının bu köylü kadınlar olduğunu gördük. İstiklâl Harbinde köylü kadınlarının fedakârlıkları nihayetsizdir, fakat bunlar şuurî değil, insiyaki hareketlerdir; bunların yuvası ve yavruları taarruza uğrayan bir dişi arslanın savletinden farkı yoktur; biz Anadolu'daki kadınlarımızın içinde saklı olan bu müthiş enerji kümesini şuura çıkarmak, memlekette kuvvetli, çok kuvvetli ve kafası işleyen bir kadın nesli yetiştirmek mecburiyetindeyiz.

Arkadaşlar, sizi daha fazla bekletmek ve sabrınızı tüketmek niyetinde değilim, sözlerimi hulasa edeyim:

Büyük şehirlerimizde olsun, küçük şehirlerimizde olsun, münevver kadınlarımız olsun, okuması yazması olmayan kadınlarımız olsun, çok, insanı yeise düşürecek kadar çok ihmal edilmiştir. Bunda kadınlarımızın hiçbir kabahati yoktur, hatta bu umumî tasnifler haricinde kalan ve çok müteşekkir olunur ki miktarı pek de az olmayan bir hakiki münevver kadın sınıfımız vardır ki bu sınıf, teşekkülünü yalnız kendisine borçludur. Bu sınıf memleketteki bütün manialara, bütün alakasızlığa rağmen kendisini erkeklerden daha aşağı olmayan bir dereceye yükseltmiştir, fakat bu kâfi değildir. Bu hiçtir, memleketin bütün kadınlarına medenî hayatta lâyık olduğu rolün verilmesi zamanı gelmiştir. Artık okuyan kızlarımızın boş fakat bilgiç ve manasız bozuk bir kukla olmaktan, alelumum kızlarımızın satılık bir mal, bir vitrin eşyası haline gelmekten kurtulması lazımdır. Artık

köylü kadınlarımızı kara öküzün bir yardımcısı, bir yarım hayvan olmaktan kurtarmalıyız, bunun için de harici tedbirlerden ziyade içten gelen arzular lazımdır. Kadınlarımız bunu bütün kuvvetleriyle istemeli, bunun için bütün kuvvetleriyle uğraşmalıdırlar. Hiç kimse hiç kimseyi yükseltemez, herkes kendi kendisini yükseltmek mecburiyetindendir. Mademki erkeğin kadından fazla bir şeysi yoktur, mademki kadının zaaflarını erkek, erkeğin zaaflarını kadın ikmal etmekte ve bu iki cins hayat yolunu yürütebilmek için birbirine muhtaç bulunmaktadır, şu halde birinin diğerini yoldan alıkoymaması için aynı kuvvetlere malik bulunmaları icap eder ve hor şeyden evvel izalesi icap eden zihniyet şudur:

Kadın bir erkeğe varmaz, kadın bir erkeğe verilmez ve bi erkek bir kızı almaz, (almak, vermek) bu tabirler kadını kıymetten düşüren, ona ahkâr (en hakir) mahiyeti veren şeylerdir ve hor şeyden evvel bu zihniyeti kadınlarımız kafalarından çıkarmalıdır; bilmelidirler ki iki cins birbiriyle hayatlarını birleştirirken yuvaya getirdikleri aynı kıymette şeylerdir ve koca mal sahibi değil, ortak, hayat ortacı demektir. Bu hukuk müsavatı kadınlarımızın şuurunda yer ettikten sonra onların kuvvetli ve hakiki bir insan olmak için dimağî ve fikrî sahada da yükselmek isteyecekleri tabiidir.

Memleketimizin kadın ve erkeklerini, biri diğerini sürükleyen ve taşıyan değil, el ele ve aynı tempoda yürüyen iki mahluk olarak göreceğimiz günün uzak olmamasını dilerim. Bu kadar efendim.

17.10.1932
Konya

Türkiye Hapishaneleri

Türkiye hapishanelerini başlıca üç kısıma ayırabiliriz:

1) *Büyük şehir hapishaneleri.*
2) *Vilayet hapishaneleri.*
3) *Kaza hapishaneleri.*

Birinci sınıf hapishaneler yalnız İstanbul ve İzmir'dedir. Bu hapishaneler, nispeten beynelmilel mahiyette olan mücrim tiplerini, cemiyetin çizdiği yollardan bilerek çıkan zayıf karakterli, yanlış düşünüşlü pisikopatları ihtiva ederler. Türkiye'ye has olan mücrimler yalnız hiddet veya içki tesiriyle veya kıskançlık yüzünden katillerdir. Diğer mahkûmlar, yani hırsızlar, yankesiciler ve diğer serseriler umumî mücrim evsafını hâizdirler.

Türkiye için asıl hâizi ehemmiyet olan ve çok karakteristik vasıflara mâlik bulunan hapishaneler, vilayetlerde veya müstakil ağır ceza teşkilatına mâlik kazalardaki umumî hapishanelerdir.

Bu hapishaneleri umumiyetle mücrim olmayan mahkûmlar doldurur. Ekserisi katilden yatan bu mahkûmlar, kendi muhitleri ve zihniyetleri nazarı itibara alınırsa, gayet tabii, makul ve namuslu insanlardır. Çocukluğundan beri, kendisine küfür edildiği zaman silaha davranarak namusunu korumayı meşru ve lazım gösteren zihniyet ve muhit telakkileri, buna muhalif olan kanunun karşısında eriyecek kadar zayıf değildir. Mesela bozkırda kendisine veya akrabasına bir hakaret veya bir zarar yapan adamı öldürmeyerek bunlara tahammül etmek, senelerce hapse mahkûm olup yatmaktan daha haysiyet-şiken, daha gayri kabil-i tahammül addedilmektedir. Mesela garbi Anadolu’da, köyün biraz yüze gelenlerinin dağa çıkıp zeybek olması, köy basması, düğün yerinde sarhoş olunca etrafa tabanca atması en tabii, en makul münasip ve hatta mergup hareketlerden addedilmektedir.

Bu telakki tarzları, bu havali sakinlerinin dimağlarında doğdukları günden beri yer etmekte olduğundan kanun icap ettiği tesiri yapamamakta ve ancak iş olsun diye, hiçbir faydası ve gayesi olmadan tatbik edilmektedir. Ceza, diğerlerini ıslah değil, ihafe bile edemediğinden bu sözler mübalağalı değildir. Halk kanuna rağmen kendi telakkilerine göre hareket etmeyi bir namus borcu ve bir fedakârlık bildikçe hapishanelerin her zaman için böyle mücrim olmayan zihniyet kurbanı mahkumlarla dolması tabiidir.

Bu kabil mahkumların çoğu, vakar ve haysiyetlerine burada da ziyadesiyle dikkat ederler. Yalnız bakacak kimseleri olmayan ve bir tayına kalan bazı mahkûmlar (başkalarına hizmet etmeyi haysiyetlerine yediremediklerinden) zorbalaşmaya, diğer zayıf mahkûmlara, yeni gelen mahkûmlara tahakküm, onları istismar etmeye başlarlar. Zaruret ve sefalet bu adamları uzun mahkûmiyet senelerinde, hilekâr, hain yapmakta gecikmez...

Bu adamların cemiyet için kaybolmalarına yardım eden en dehşetli vasıtalardan biri de 'esrar'dır. Türkiye'de içerisine külliyatlı miktarda esrar girmemiş hiçbir hapishane yoktur. Bir iki tanesi müstesna, birçok yerlerde esrar açıkça ve hatta gardiyanların yanında içilir. Esrarı içeri sokan gardiyanlar ve jandarmalardır. Mahkûmlar da envai türlü vasıtalarla kendileri de getirirler (mesela ekmek veya karpuzun içinde). Esrar kullanmayan mahkum % 4 kadar ancak vardır ve bunu kullananlar göze çarpan ruhi bir düşkünlük (apati) içinde dimağen tamamiyle mahvolurlar. Çıktıklarında bunu terk etmeleri imkânsızdır.

Kumar bazı hapishanelerde çok serbesttir. İzmir, İstanbul, Konya, Ankara, Samsun hapishanelerinde alınan bazı sıkı tedbirler bunun buralarda mahdut şekilde oynanmasına mucip olmaktadır. Mamafih çok kere bir tek zar, bir aşık, hatta yazı mı tura mı oynamak için bir kuruş, beş on kişinin kirli ışıklı bir lambanın altında saatlerce kumar oynamasına ve sırtlarından yeleklerini, üstlerinden yorganlarını vermelerine kifayet eder. Şâyânı hayret olan cihet, kumarı hemen hemen tamamen çıplakların, yani kimsesi olmayan, yalnız bir tayınla ve başkalarına hizmet ederek yaşamaya mecbur olanların oynamasıdır.

Bütün Türkiye hapishanelerinde ehemmiyetli bir yekûn tutan bir sınıf da devlet veya millet parası çalıp gelen memurlardır. Türkiye'de imkân bulup da para çalmayan memur olmadığına göre bu adamların da hataları ve diğer

hapis olmayanlardan farkları yakalanmaktan yani biraz acemilikten ibaret olup, haddizatında kendilerine göre çok sağlam ahlak ve namus telakkileri olan bu adamlara külliyen mücrim demek imkânsızdır.

Sonra bilhassa Orta Anadolu'da görülen kadın kaçırmak (avrat sürümek) cürümleri şâyânı dikkattir. Buralarda fahişe bir kadını anasının elinden almak, oturaktan kadın kaçırmak, garbi Anadolu'da yavuklusunu veya sevdiği kızı kaçırmak kadar şerefli ve kabadayıca bir iştir. Böyle bir cürümden yatanları tanıdıkları kadınlar daima ziyaret ederler, hatta mahpus oldukları müddetçe onları beslerler.

Bu hapishanelerde dörtte veya beşte bir miktarı teşkil edebilen hırsız, yankesici ve diğer serseriler alelekser yabana ve büyük şehirler mahsulü olup, içlerinde köylü pek nadirdir.

Kaza hapishaneleri, cezaları üç seneyi tecavüz etmeyen mahkûmların, yani attığı kurşun öldürmeyip yaralayanlarla doludur. Buraların mahkûmları biraz daha serbesttir, hatta kazada serbestçe gezip dolaşırlar. Şâyân-ı dikkat cihetleri buralarda da "mücrim" denecek adamın pek bulunmayışıdır.

Şu halde Türkiye hapishanelerindeki mahkûmların mevkufların beşte dördünü cemiyetin mücrim dediği muayyen ruhi vasıflara malik psikopatlar değil cehalet zihniyet ve telakki farkları yüzünden kanuna muhalif hareket eden zavallılar teşkil etmektedir ve bunlar hapishanelerde bozulmakta, eğer çıkıp memleketlerine dönerlerse hakiki bir bela teşkil etmektedirler.

Cürümlerinin mahiyeti itibarıyla beynelmilel evsaf arz eden adi mücrimlerin de bizde bir huhusiyetleri vardır. Bu adamları cürüm yapmaya sevk eden, başka memleketlerde alelekser vâki olduğu gibi, anormal birtakım tamayüller değil, doğrudan doğruya sefalettir. Başka memleketlerde cemiyetin iyi yapamadığı insanlar mücrim olur, bizde cemiyet çok kere kendisi mücrim yapar. Gerçi bütün burjuva cemiyetlerinin, mücrim yetişmesine sebeb olduğu iddia edilmekte ve bu iddia doğru bulunmakta ise de, bu gibi cemiyetlerde de hiç olmazsa işin zevahiri kurtarılmaya çalışılmakta ve hiçbir memlekette bizde olduğu kadar cürümlerin esbâb avâmiline lakayt kalınmamaktadır.

6.5.933

Emperyalistin Tarifi

Kelimeler insanların anlaşmasını sağlayan vasıtalar olduğuna göre, eğer bu kelimelerin anlamları üzerinde anlaşma olmazsa kimsenin kimseyi anlayamayacağı meydandadır. Hele ilim ıstılahlarında böyle bir kargaşalık zihinleri o kadar bulandırır ki, düşünce mahsulü diye ortaya atılan şeylerin nihayet deli saçmasından farkı kalmaz. Nitekim bizim basının bazı mütefekkirleri birtakım mefhumları o kadar olmayacak yerlerde kullanmışlar, keyiflerine göre o kadar evirip çevirmişlerdir ki, bugün aklı başında bir okuyucu gazetelerde gördüğü "hürriyet, hak, insanlık, demokrasi, emperyalizm, tecavüz" ve daha birçok kelimelerden ne mânâ çıkaracağını şaşırmıştır. Hele emperyalist kelimesi son zamanlarda öyle münasebetsiz münasebetlerle kullanılmaya başladı ki, bu mefhumun, mektep talebesinin bileceği bir tarifini yapmak hiç de lüzumsuz olmayacak.

Bir kere bugünkü emperyalizmin, ismini aldığı eski imparatorlukların şekil ve bünyesiyle hiçbir alâkası kalmamıştır. Bu tabirin modern ilimde kastettiği anlamı kısaca -belki biraz da noksan olarak- şöyle anlatabiliriz:

1) Sermaye temerküz ettikçe, yani muayyen ellerde biriktikçe inhisarcılığa başlar; sanayii, ticareti, bankaları, hatta araziyi içine böylece bir mali oligarşi yani para tahakkümü baş gösterir.

2) Bu mali sermaye kendi memleketinde yatırılacak yer bulamayınca (çünkü kendi memleketinde her şeyi avucu içine zaten almıştır) dışarıya, başka memleketlere akın etmek ister, böylece mal yerine para ihracı başlar. (İktisadi bakımdan geri memleketlerde yabancı sermayenin sanayi işletmeleri, ticaret şirketleri kurması, hatta arazi satın alması gibi.)

3) Yabancı ülkelere yapılan bu malî sermaye akınında başka rakiplerle karşılaşmamak için dünya nüfuz mıntıkalarına bölünür.

4) Muhtelif memleketlerin mali sermayeleri bu nüfuz mıntıkaları paylaşmasında anlaşamadıklarından yahut bazıları bölüşmede geç kaldıkları

için yeni bir taksim istediklerinden silaha sarılıp dünyayı aralarında pay etmek için boğazlaşırlar.

* * *

Bu tariften de anlaşılacağı üzere, emperyalizm sadece bir tecavüz siyaseti demek olmayıp doğrudan doğruya kapitalist memleketlere mahsus bir şeydir Memleketten dışarı çıkmak isteyen mali sermayenin zorladığı bir haldir. Bunun için mesela herhangi bir kapitalist firmanın sanayii geri bir memlekette fabrikalar açması emperyalizmdir de hiç bir kapitalist sebebe dayanmayan, sadece emniyet kaygısından veya etnik ve tarihi münasebetlerden doğan arazi istekleri emperyalizm değildir (Türkiye'nin Hatay ve Sovyetler Birliği'nin garbi Ukrayna'daki hak iddiaları gibi). Çünkü mali sermayesi henüz temerküz etmemiş ve memleket içindeki bütün sahaları doyurmamış (Türkiye, Çin, Bulgaristan) veya kapitalist rejimlerden sosyalist rejime geçmiş (Sovyetler Birliği) cemiyetlerini emperyalist olmalarına imkân yoktur.

Bunlar bugünkü iktisat ilminin belli başlı mütearifeleridir, fakat bunları bilmek tenezzülünü göstermeyince insanın nasıl birbirini tutmaz lakırdılar edebildiğini görmek de hazin oluyor

Mesela ileri bir dava için yazı yazdığına şüphe olmayan Sayın Falih Rıfkı Atay, 12 İkincikânun tarihli *Ulus*'taki baş makalesinde, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa gibi büyük demokrasilerin hep emperyalist olduğundan tegafül ederek, demokrasiyi, emperyalizmin zıddı gibi ele almak, bu yolda sütunlar doldurmak garipliğinde bulunmuştur.

"Bu harp, küçük milletler hukukunu inkâr eden ve dünyayı birkaç büyük devletin nüfuzu altına almak isteyen müdahaleci emperyalist ihtiraslarla başlamıştır. Demokrasiler bu ihtiraslara karşı bütün var yoklarını ortaya attılar. Hiç kimse, eğer zaferi onlar kazanacaklarsa, demokrasiler savaşının totaliterciler barışı ile nihayet bulacağını iddia edemez.”

* * *

Anlamadan kullanılan mefhumlar bu birkaç satırda korkunç şekilde bir araya toplanmıştır. Doğru gibi başlayan ilk cümle ne demek olduğu anlaşılmayan bir "müdahaleci" kelimesiyle berbat ediliyor. Müdahaleciden ne kastediliyor? Kimin veya neyin, kime veya neye müdahalesi? Yoksa

bununla sadece mütecaviz mi denmek istiyor? Bunlar belli değil "Demokrasiler bu ihtiraslara karşı bütün var yoklarını ortaya attılar!" derken, demokrasilerin emperyalist ihtirasları olmadığı iddia edilmek gibi gülünç bir hükme varılmıştır. Halbuki onları bütün var yoklarını ortaya atmaya sürükleyen şey de, anlaşılmış birtakım kıymetleri müdafaa düşüncesinin yanında asıl bu ihtirastır. (Demokrat Fransa'nın, her şeye rağmen nasıl bükülmez bir emperyalist ruhu taşıdığım geçenlerde cereyan eden Lübnan hadiselerinde gördük.) Hele üçüncü cümle mefhumları büsbütün birbirine karıştırıyor. Bu sefer de emperyalistle totaliter aynı kazana atılıyor. (Üstelik bu kelime yanlış kullanılıyor. Totaliterci olmaz, ya totaliter, yahut totaliteci olur.) Halbuki totaliter demek emperyalist demek değildir. Bir rejim meşrutî krallık, demokrat cumhuriyet veya diktatörlük aynı zamanda da emperyalist olabilir; yahut totaliter olduğu halde emperyalist olmayabilir. (Rıza Şah Pehlevi zamanında İran, bugünkü Arjantin ve Bolivya gibi.)

İşte bu mefhumlar üzerindeki bu laubalilik yüzünden *Ulus* gazetesi baş yazarı Birleşik Amerika'nın "başlıca şahsiyetler inen biri" "emperyalist olmamakla tanınmış olduğumuzdan..." deyince, yahut Times gazetesi "Biz hâlâ imparatorluğuz ama, emperyalist değiliz!" diye yazınca, bunları alıp, üzerinde düşünmeden makalesine koyuyor, hatta laf arasında emperyalizmin “kuvvetlinin zayıf üzerinde hükmünü geçirmesinden" ibaret olduğunu iddia etmek gibi, bir de keramet savuruyor.

A. Metin, *Tan,* 23 Ocak

Bu Memleketi Kurtarmak İçin

Memleketi içinde bulunduğu gerilikten kurtarmak için herkesin kendine göre şifalı bir tedbiri var. Herkes için yalnız kendi tedbiri doğru, bunun dışında kalanlar ehemmiyetsiz, yanlış… Yarı münevverlere mahsus bir dar görücülük, bir ”basitleştirme” itiyadı ile birçok okumuş yazmışlar tutturuyorlar:

“Efendim, bu memleketi kurtarmak için her köyde bir okul açılmalıdır, ondan sonrası kolay..”

“Efendim, memleketi yükseltmek için her eve bir tezgâh verilmelidir, üst tarafı kendiliğinden olur.”

“Efendim, evvelâ hırsızlar asılsın, yalnız namuslular kalsın, bakın bu memleket ne olur…”

Son zamanlarda buna bir de "nüfusumuzu çoğaltalım, memleket Avrupa seviyesine çıkar" vecizesi katıldı. "Bu vatan yüz milyonu besler!" deniyor ve bu yüz milyona beş on tane çocukla katılmak için derhal icap eden tedbiri almayanlar vatan haini sayılıyor. Cezai mahiyette bekârlık ve çocuk vergileri ile nüfus artması sağlanmak isteniyor

Bu vatan yüz milyonu besler, doğru! Ama bugünkü haliyle on sekiz milyonu zor besliyor... Bu da birinci hüküm kadar doğru. Acaba böyle teklifler yapanlar, nüfus artması ve azalması gibi şeylerin milletin ekonomik durumu ile sımsıkı bağlı olduğunu bilmiyorlar mı? Yoksa bilmiyormuş gibi yapmayı daha mı muvafık buluyorlar?

Daha birkaç ay evvel, “nesebi sahih olmayan çocuklar” meselesi zihinleri bir hayli meşgul etmişti. Köylerde imam nikâhı ile evlenmenin, iki üç karı almanın önüne geçilemediği zikredilerek buna bir çare aranıyordu.

Şimdi bekârlar evlenmiyor diye yanıp yakılmak ne tuhaf oluyor? Acaba bekârlık vergisi teklif edenlerin, Adliye Vekâleti 'nin bu gayri meşru evlenmeler hakkındaki anketinden ve nesibi sahih olmayan çocuklar

meselesinden haberleri yok mu? Halkın büyük bir kısmı birden fazla kadın almaya mecbur oluyor küçük bir kısmı da hiç evlenemiyorsa, bunun sebepleri üzerinde derin derin düşünmek lazım değil midir? Üç beş maddelik bir kanun müsveddesi hazırlayarak bütün işleri halletmeye kalkmak, memleketin içtimai bünyesindeki karışıklığa, iktisadi münasebetlerdeki sakatlıklara bile bile gözleri yumarak tatlı bir rüya âlemine dalmak değil midir?

* * *

Acaba "çok çocuk yetiştirmek lazım!" diye, kaloriferli odalarında kristal yazı masalarının başında "laf ile dünyaya nizamat" verenler, bu “çok çocuk”ların halini bir gördüler mi? Ankara’nın Yenişehir tarafında sefil çocuk görülmez, çünkü Yenişehir halkının göz zevkini ve vicdan rahatını pek düşünen Ankara vilayeti böyle çocukları oraya sokmaz. Onlar yalnız Bendderesi ve Dağ mahallesi semtlerini süslerler, oralarda dilenir, sürünür, hırsızlık ederler. Fakat İstanbul bu lüksü pek yapamıyor. İstanbul'un her yerinde bu sarı benizli, değnek gibi bacaklı, saçları uzamış, yalınayak çocuklan görmek mümkün. Çeşme yalaklarında uyuyan, dilenci şebekeleri tarafından işletilen, akşam üzerleri incecik sesleriyle "En, en, en son havadis” diye bağırarak, koltuklarında yağmur yahut kardan ıslanmış birkaç gazete ile caddelerde koşuşan, vapur iskelelerinde morarmış ellerindeki ufak mukavva kutuları uzatarak: “Yeni hayat… Hani ya, Yeni hayat!" diye yalvarıp sokulan bu çocuklara gösterdiğimiz büyük, insani alakaya dayanarak mı daha çok çocuk istiyoruz?

Yoksa Bektaşi'nin çamurdan yaptığı insanlar için söylediği gibi:

"Rızkını vermeyecek olduktan sonra yap yap koyuver!" prensibini mi ele alacağız?

Hayır, rızkını vermediğimiz, veremediğimiz müddetçe ne çocuk, ne nüfus isteyemeyiz. Karnını doyuramadığımız, sıhhatini koruyamadığımız, tahsilini temin edemediğimiz her çocuk, “bu memlekete yüz milyon lazım" diyenlerin gözüne, onları gaflet uykularından uyandırmak için sokulmuş birer parmaktır. Bize yarının hastanelerini, darülacezelerini, cezaevlerini dolduracak cahil, mesleksiz, serseri yüz milyonun lüzumu yok! İnsan gibi yaşamak, hayatın nimetlerinden istifade etmek imkânlarına, hiç olmazsa bu sakat tedbirleri tavsiye edenler kadar sahip yirmi milyon vatandaş, daha

faydalıdır. Bunun için işi kabuğundan değil, çekirdeğinden ele almak, evvelâ bu memlekette sefaletle, cehaletle içtimaî müsavatsızlıkla, hulasa bütün gerçek taraflarla hep birden mücadele etmek lazımdır. Hiçbir içtimai mesele tek başına var olamaz, hepsi birbirine zincirleme bağlıdır. Zincirin bir halkasını ele alıp üst tarafını unutursak, köylerde on çocuk doğurup bilgisizlik, bakımsızlık, sefalet yüzünden ancak ikisini yaratabilen anaları, sıtmadan, veremden ölen, trahomdan kör olan yetişkinleri düşünmeden, "fazla çocuk doğurmuyoruz da ondan küçük ve geri millet olarak kalıyoruz' diye bağırırsak, gülünç vaziyete düşmüş oluruz.

Bize yeni bir hayat getirecek yeni bir nesil, yeni bir hamle, yeni bir dünya görüşü gerek... Ama istediğimiz bu yeni hayal yukarda söylediğimiz, çocukların sattığı cinsten, sefil ve korkunç bir "Yeni hayat!" değil...

A. Metin *Tan,* 9 Şubat

Milliyetçinin Tarifi

Bizim basında manası en çok tahrif edilen kelimelerden biri de "milliyetçi"dir. Senelerden beri bu zavallı kelime, vücut bulduğu sırada hayalinden bile geçmeyen öyle garip yerlerde kullanıldı, o kadar ağır hakaretlere uğradı ki, artık neye delâlet ettiğini kendisi bile unuttu. Bunun için her çekilen yere sürükleniyor, her gizli maksada oyuncak olabiliyor.

Milletinin içtimaî seviyesinin yükselmesine engel olmak için demagojiden cinayete kadar her vasıtaya başvuranlara "milliyetçi" dediler. Hak edilmemiş rahatlarını, çalınmış servetlerini muhafaza için yabancı emellere hizmet edenlere "milliyetçi" dediler. Yurduna saldıran düşmanla işbirliği edenlere, düşman hesabına kendi milletini kurşuna dizdirenlere, milletin kurtuluş hamlesine önayak olabileceklerin kökünü kazımak için kendi yüksek mekteplerini kapatıp talebesini toplama kamplarına yahut mecburî iş yerlerine gönderenlere "milliyetçi" dediler; hulasa, insanlık nâmına mukaddes ne varsa hepsini keyifleri ve menfaatleri uğruna çiğneyenlere "milliyetçi" dediler.

* * *

Halbuki bu kelime, hiç de bu hakaretlere lâyık değildir. Milliyetçilik, mesut ve ahenkli bir insan cemiyetinin kurulması için gereken yapı taşlarından biri, belki en kıymetlisidir.

Ama hangi milliyetçilik? Bizim anladığımıza göre, milliyetçilik şudur:

1) Mensup olduğu milletin, dünyanın en mesuti en müreffeh, hayat ve kültür seviyesi en yüksek topluluğu haline gelmesi için, yorulmak bilmez bir gayet ve tükenmez bir feragatle, her şeye rağmen çalışmak.

2) Millette mevcut bütün iyi, ileri, insanlığın yükselmesine yarayacak vasıfları meydana çıkarıp, bunları geliştirmek; buna mukabil her millette bulunduğu şüphe götürmeyen geri, sakat tarafları, ilerlemeye engel olan kusurları bularak, bunlara karşı insafsız bir mücadele açmak.

3) İlim gibi, güzel sanatlar gibi kültür varlıklarını, yalnız muayyen bazı sınıfların veya zümrelerin istifade edebildikleri birer lüks olmaktan kurtarıp, bütün milletin malı haline getirmek (ki bunun yapılabilmesi için birinci maddede söylediğimiz refahın mevcut olması ilk şarttır.)

4) Milletin mukadderatına ait meseleleri milletle irtibatlarını kaybetmiş zümrelerin bilgisiz, alakasız ellerinde oyuncak olmaktan kurtarıp, doğrudan doğruya bir milletin kendisine teslim etmek.

* * *

Halbuki, milletin elinde hiçbir hak bırakmayan, halkı küçük zümre tarafından idare edilmeğe muhtaç farz eden “otoriter” rejimler, maksatlarını maskelemek için milliyetçi kelimesini kabullendiler. Bizim basının "totaliter" muharrirleri de onlara ayak uydurdular. Böylece, yirmi sene kadar evvel Beyaz Ruslarla birlikte yurdumuza gelen, burada "totaliter" Japonların yardımı ile Turan cemiyeti kuran sayın "politikacı" Muharrem Feyzi Togay, *Tasvir-i Efkâr* fıkrasında, “hava harbi ve İspanya” gibi masum bir serlevha altında faaliyetini yürütmeğe çalışıyor. Kelimelere zorla mefhum dedirterek İspanya faşistlerini övüyor, hatta daha da ileri giderek mesela şunları yazıyor:

“Komünist memurları Vichy hükümeti ile münasebette bulundukları iddiasıyla birçok milliyetçi Fransız memurunu tevkif etmişlerdir.”

Burada, Bay Togay’ın milliyetçi Fransız memuru diye adlandırdığı kimseler, istilâcılara yardım ve hizmet eden, Fransa’daki vatanseverlerin mukavemet hareketini baltalamak için işgal kuvvetleriyle işbirliği yapan, millettaşlarını idam edilmek üzere düşmana teslim eden vatan hainleridir.

Berikiler ise, canlarını istihkâr ederek müstevliye karşı silaha sarılan, her türlü mahrumiyet ve tehlike içinde Fransa’nın kurtuluşuna çalışan, köprüleri uçuran, bisikletle Alman karargâhlarına baskın yapan vatanseverlerdir.

Şunu hatırlatmak isteriz ki Herr Göbbels hakikatleri değiştirmek hususunda, Sayın Muharrem Feyzi Togay’ın gösterdiği cesareti gösteremiyor.

A. Metin, *Tan* , 11 Şubat 1944

Hürriyet Meselesi

Bazı insanların pek garip bir hürriyet anlayışı var. "Hudutsuz hürriyet yoktur, her hürriyet başkasının hürriyetiyle hudutludur” hükmünü işlerine geldiği gibi tefsir ediyor ve kendilerine biraz fazla "hürriyet" bahsederek, hoşlarına gitmeyen her hareketi, hatta her temayülü zincire vurmayı tavsiye ediyor, bunu haklı gösterebilmek için de en basit hürriyet tezahürlerini “anarşi” damgası vurmaktan çekinmiyorlar.

Evet, hürriyet başkasının hürriyetiyle hudutludur. Fakat cemiyet hayatında bu "başkası'nın hürriyetinin hudutları nedir? İktidarı ellerinde tutanlar, bunu sarabilecek her şeyi kendi hürriyetlerine tecavüz saymakta haklı mıdırlar? O zaman her müstebit idarenin bir bakımdan, hürriyet prensiplerine pek sadık olduğu neticesine varmak lazım gelirdi. Geniş kitle, sadece devletin emrettiğini yahut devletin işine geleni yapmakta hür olursa buna hürriyet demek biraz güçtür.

* * *

Cemiyetlerin hayatında hürriyeti hudutlandıran çoğunluğun istek ve dilekleridir. Fertlerin bütün şahsî endişe, arzu ve temayülleri, kitlelerin umumî menfaatleri önünde durmaya, gerilemeye mecburdur. Fakat bunun mümkün olabilmesi için de kitlelere istediklerini, temayüllerini meydana vurabilmek imkânının verilmesi gerektir. Bunun için hürriyeti en mukaddes prensip bilen memleketlerde "efkârı umumiye" denilen şeyin büyük kıymeti ve ehemmiyeti vardır, her türlü icraat onun bilgisine sunulduktan ve onun tasvibi alındıktan sonra yapılır. Hiçbir cemiyet, hürriyete yavaş yavaş, alıştıra alıştıra kavuşturulmaz. Hürriyete, onu kullana kullana alışılır. Bunun aksini iddia etmek, Abdülhamit'in otuz sene Kanûnu Esâsî 'yi "Millet henüz rüşde ermemiştir!" bahanesiyle tatbik etmemesine benzer. Mesela uzun asırlar istibdat içinde yaşayan Türk milleti İstiklâl Savaşı sırasında kendisine verilen geniş sahici hürriyeti fena kullanmak şöyle dursun, bu

hürriyete ne kadar lâyık olduğunu bütün dünyaya ispat eden bir kudret, bir kabiliyet, bilhassa bir disiplin göstermiştir. Devletin her büyük karardan evvel memleketin her köşesinde yaptırdığı mitingler, millet mukadderatını ellerinde tutanlara en emniyetli, en sağlam birer destek olmuş, onlara daha geniş bir hareket "hürriyetti vermiştir. Çünkü umumi bir kaidedir, idare edilene verilen hürriyet idare edenin hürriyetini de, müsbet sahada çoğaltır. Buna mukabil millet kontrolü, söz, toplantı, basın hürriyeti fena kullananların zararlarını önlemeye azamî derecede yardım eder.

* * *

Bizim anayasamız, Türk milletine lâyık olduğu hürriyeti hiç noksansız sağlayan en kuvvetli müeyyidedir. Türk milletinin olgunluğuna, disiplinine güvenilerek verilmiş olan hürriyetin hiçbir bahane, hiçbir demagoji ile kışlamayacağına, bunun aksine gitgide genişleyeceğine, büyük hürriyete gideceğine inanıyoruz.

Bunun için, *Ulus* gazetesinin "fikir hareketleri" sahifesinde sık sık, kara bir hürriyet düşmanlığı görmek bizi şaşırtıyordu. Aynı gazetenin 20 Şubat tarihli sayısında Falih Kırkı Atay’ın Halkevleri’nin kuruluş yıldönümü dolayısıyla yazdığı baş yazıda inkılapçı ruha aykırı “hürriyet” tarifleri görmek bizi büsbütün üzdü. Kendi kanaatlerine uymayan ve işine gelmeyen hareketleri “şuursuz, mesuliyetsiz, keyif, hırs veya menfaatten doğma” diye adlandırmak, keyfe göre “hürriyet”in elini kolunu bağlamayı tavsiye etmek, “Hind” kitabının ileri düşünceli mukaddemesini yazan Falih Rıfkı Atay’a değil “Üss-i İnkılab” muharriri Ahmet Mithat Efendi’ye yakışır.

A. Metin, *Tan*, 3 Mart 1944

Milliyetçi Gençlik

Birçok şeylere düşmansınız! Birçok şeylerin aleyhindesiniz. İkide bir toplanıp kahrolsun kızıllar, yere batsın solcu profesörler, yok olsun millete sahici hürriyet isteyen gazeteler diye feryadı basıyorsunuz.

Çok güzel, insan sevmekte de, nefret etmekte de hürdür. Bazı şeyleri sevmemekten sizi kimse menedemez. Bu hislerinizi açığa vurmak, hatta nümayişler tertip edip avaz avaz "Kahrolsun" diye haykırmak, en dokunulmaz haklarınız arasındadır.

Yalnız merak ettiğimiz bir tek cihet var. Evet birçok şeyler kahrolsun, mahvolsun, yere batsın. Fakat ne yaşasın? Birçok şeylerin aleyhindesiniz. Gazete yırtıyor, kitap yakıyor, profesör ve rektör dövüyorsunuz. Fakat sevdiğiniz nedir? Neyin uğrunda, neyin lehinde bağırıyor, heyecanlanıyorsunuz? Bunu daha hiçbirinizin ağzından duyamadık. Evet ikide bir "Yaşasın Türk milleti" diye bağırdığınız oluyor, ama bu Türk milletinin yaşaması için bir şey yaptığınızı, birazcık gayret sarf ettiğinizi göremedik. Milletlerinin sahiden yaşamasını isteyen memleketlerde olduğu gibi, sizin rahatınızdan, maddi nimetlerinizden keyfinizden, eğlencenizden fedakârlık ederek korkunç bir sefalet ve gerilik içinde kıvranan milletinizi yaşatmağa çabaladığınız duyulmadı.

Bakın çocuklar... Şuna buna kahrolsun demekle millet yaşamaz. Millet, sizin salonlarda toplanıp cezbeli dervişler gibi çırpınmanızı değil, kendisine elinizi uzatmanızı bekliyor. Yazın plajlarda, çalgılı bahçelerde safa süreceğine köylere, fakir mahalle dağılıp kendisini cehaletten kurtaracak şekilde onunla meşgul olan gençleri gözlüyor. Kitap yırtan değil, kerpiç kulübelere kadar kitap götüren aydınları, gazete çıkarıp eline ulaştıran idealistleri bekliyor. Pek çok olan boş zamanlarında yurdun bin bir köşesine dağılıp orağa, harmana yardım eden, veremle, frengi ile sıtma ile trahom ile

savaşa atılan, kafası da kolu da halkın emrine verilmiş milliyetçi gençliği arıyor.

Bunun dışında kalan gençlerin ne milliyetçilikle ne milletle bir ilişkisi yoktur. Çünkü bu millet palavraya artık iyice doydu. Coşkun nümayişlerinizde biraz gözünüzü açıp etrafınıza baksanız, yolun iki tarafında dizilip sizi gülümseyerek seyreden Millet'in bakışlarındaki istihfafı muhakkak fark edersiniz.

Sabahattin Ali, *Yirminci Asır*, 16 Ocak 1948

Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyetsiz İktidarın Devamıdır

Altı sene süren bir dünya savaşının dışında kaldığımız halde, harbeden milletlerden daha perişan olduk. Bir başvekil tarafından Adan Z'ye kadar bozuk olduğu söylenen ehliyetsiz bir idare makinesi, bir sürü fırsat düşkününün elinde oyuncak haline geldi. Yıllardan beri milletin soyulmasına, hastalık, sefalet, gerilik içine yuvarlanmasına sebep, hatta âlet oldu. Birbiri arkasına iktidara gelip, her biri kendinden evvelkinin işlerini tersine çeviren ve tek prensibi prensipsizlik olan hükümetler, milletin ekmeğini, yağını, kömürünü bile temin edemeyecek kadar beceriksizlikte başarı gösterdiler.

Bütün bunların tabii bir neticesi olarak da millet baştakilere karşı hudutsuz bir nefret ve itimatsızlık beslemeye başladı ve her fırsatta bunu gösterdi. Asırlardan beri kendisine her takımdan yabancılaşmış kimselerin elinde oyuncak olmanın verdiği gevşekliğe rağmen, iradesini kullanmak imkânını bulur bulmaz ne yapacağını, 21 Temmuz 1946 seçimlerinde belli etti.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki emperyalizm düşmanı ve halkçı mahiyetini kaybetmiş olan iktidar, milletle kendisi arasındaki uçurumu görünce müthiş bir korkuya kapıldı. Yirmi beş senenin hesabını veremeyeceğini ve böyle bir hesap sormanın, sadece koltukları, apartımanları, bankadaki paraları değil, tatlı canları bile tehlikeye düşürebileceğini pekâlâ hissediyordu. Ne bahasına olursa olsun iktidarı bırakmamak bir ölüm dirim meselesiydi. Halbuki herhangi bir kuvvete dayanmayan iktidarın tutunmasına da imkan yoktu. İşte o zaman, baştakiler yüzlerindeki halkçı maskeyi tamamen fırlatıp attılar, millete karşı adeta kin denilebilecek bir kırgınlık ve istihfafla, zorba valileri ve eli sopalı candarmaları harekete geçirdiler. Ve asla dayanamayacakları milleti böylece zorla baskı altında tutarken, kendileri de, yabancı bir devlete dayanarak iskemlelerinde kalmak yolunu tuttular.

Emperyalizme karşı yapılan kanlı bir halk savaşının doğurduğu Türkiye Cumhuriyeti, böylece, girmediği bir harbin sonunda, mürteci ve soyguncu kuvvetlerin yanında yer aldı. Dünyanın neresinde bir milli kurtuluş savaş varsa ona düşman, dünyanın neresinde mürteci bir general, parazit bir kral, halk düşmanı bir yabana müdahalesi varsa ona dost kesildi. Fakat iktidardakilerin bütün mukadderatlarını bağladıkları bu yabancı memleketlerin halk efkârı bizdeki gibi boğulmuş ve yıldırılmış olmadığından, kendimizi onlara şirin göstermek lazımdı. Derhal bir demokrasi komedyası başladı. Her şey eski tas, eski hamam olduğu ve halk kütleleri siyasî ve iktisadî hak ve hürriyetlerden tamamen mahrum edildiği halde, "çok partili demokrasi" diye bir teranedir tutturdular. Söylediklerine ne kendileri, ne halk kütleleri, ne de hatta dalkavukluk ettikleri devletler inanıyorlardı. Fakat akıllarınca zevahir kurtarılmış oluyordu. Amerika ve İngiltere'deki mürteci mahfiller ise, bu komedi y: desteklemeyi, Yakın ve Orta Şarktaki hakimiyet emellerine uygun buluyorlar ve kendilerine "kayıtsız şartsız" itaat edecek bir zümrenin Türkiye'de iktidarı muhafaza etmesini istiyorlardı. Bunun için, bizim gazete ve radyoların yalanlarını onlar da kendi milletlerine ulaştırdılar, ana karakteri "halk düşmanı" olan bir iktidarı, demokrasi diye desteklemekten çekinmediler. Bizimkiler de onların gözünü daha iyi boyamak için himmette kusur etmediler. İngiliz lordları içecek şarap bulamazken, halk veremden kırılırken, İngiliz Kralı bir Aksaraylı hemşerimiz kadar gıda almıyor diye sıkılmadan yalan söylediler; köylümüzün dörtte üçü inlerde, kovuklarda, kerpiç kulübelerde hayvanlarıyla birlikte yaşarken, yabancıların geçtiği tren yolu boylarına göstermelik modern köyler yaptılar. Millet kilosu iki buçuk liradan pirinç bulamazken, devlet kesesinden besledikleri bir lokantada yabancılara iki liraya lüks yemekler yedirdiler.

Halbuki memleketin iktisadî temelleri kökünden sarsılmıştı, umumî sefalet, baştakilerin kör gözlerine bile batacak bir mahiyet almış ve bütün yabancı dostlara rağmen endişelerini arttırmağa başlamıştı. Kafalar, millî bir çerçeve içinde kalkınma çareler, arayıp bulamayacak kadar zayıf olan ve milletten bu yolda hiçbir yardım görmeyeceklerini pekâlâ bilen bu adamlar, bütün ümitlerini, dışardaki dostlarının himmetine bağlamışlardı. Yakında patlayacağını hesapladıkları korkunç bir dünya boğuşmasında yurdumuza

bir fedai vazifesi yükledikleri için hesapsız kitapsız yardım istiyorlar ve bunu sahiden bekliyorlardı.

Amerikan halkı, vergi mükellefi ise, hiç de bu fikirde değildi. Kendisine on binlerce kilometre uzaktaki bir memleketin maceracı politikasını desteklemek için hiç de nefsini sıkıntıya sokmak istemiyordu. Kendi hükümetinin yalanlarını da bir hadde kadar yutuyor, fakat işin ucu keseye dokununca hemen suratını buruşturuyordu. Bunun için yardım meselesi, hiç de bizim hayalperestlerin arzuladığı şekli almadı. Yani hiçbir yabancı devletin, Amerika kadar zengin de olsa, bizim gibi iflâsa yaklaşmış, halkı yokluk ve hastalıktan kırılan, devletle millet arasındaki münasebetleri adeta hasmane bir mahiyet almış bir memlekete bol keseden altın dökmeyeceği meydana çıktı. Zaten bunun aksini düşünmek gafletin büyüğüydü. Fakat bizimkileri bir telaştır aldı. Halk ile göz göze gelip hesaplaşmaktan tir tir titreyen zavallılar, sırtlarını dayadıkları destek yıkılmış gibi telaş içinde sendelemeye, akla hayale gelmedik çarelere başvurup yeni efendilerinden bir şeyler koparmaya uğraşıyorlardı. Bu hususta, sözde muhalefet de iktidarla birlikte aynı oyunu oynamaktan çekinmedi. Milletin ağında asırlardan beri biriken kurtuluş emellerinin meydana çıkmasına vesile olduktan sonra, halkın bu radikal temayüllerinde evvela kendisi korkup iktidarın kucağına sığınan Demokrat Parti de, Amerikan bankerlerine şirin görünmek için takla atmaya başladı. Bütün dünyada halk düşmanı zümrelerin halkın iradesini kullanması tehlikesine karşı başvurdukları köhne çareye iktidar partisiyle birlikte sarıldı.

Bu çare ise, komünist tehlikesi masalıdır. Gerçi yurdumuzda ne bir tehlike teşkil edecek kadar komünist, ne de onları destekleyebilecek şuurlu ve teşkilatlı bir işçi kütlesi vardı. Buna rağmen böyle bir tehlike, Amerika'dan para koparmak ve içerdeki namuslu halk dostlarını yıldırmak için lüzumlu olduğundan, mevcut de icat edilmelidir. İşte bunun için sosyalist partilerin kurulmasına izin verilip, sonra bunlar “Komünist” diye gürültü patırtı ile kapatılır. Bir içişleri bakanı çıkar, kimisi yirmi beş sene önceye ait, kimisi tahrif edilmiş sözde vesikalar okuyarak yaygara yapar. Birkaç kap yemek veya birkaç lira para ile gırtlaklarından yakaladıkları beş on gafil delikanlıya Hitler usulü nümayişler tertip ettirilir. Hakikati söylemekten başka kusuru olmayan gazeteler kızıl diye tahrip edilir, susturulur. Biraz uyanık kafalı olan profesörler işlerinden atılır. Bütün

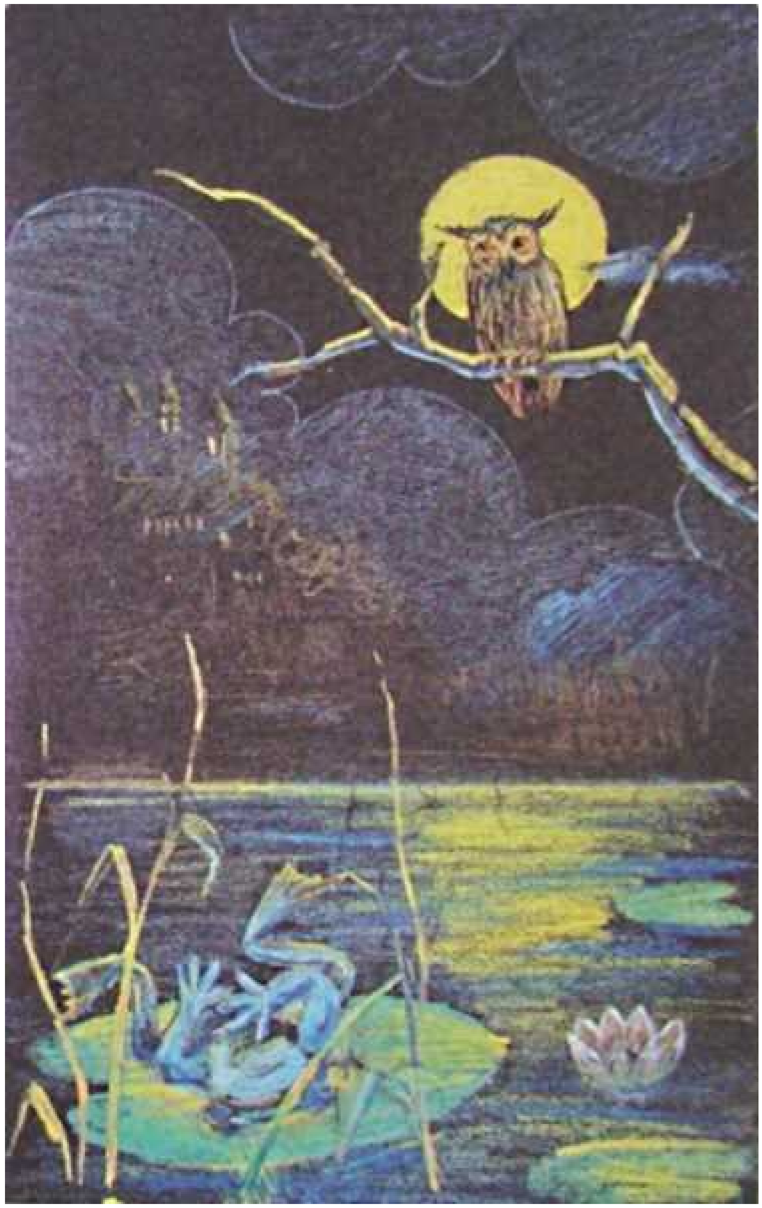
bunlar, içeriye ve dışarıya karşı, memleketin kızıl bir tehlike ile karşı karşıya bulunduğu vehmini vermek için yapılmaktadır. Hatta, duyduğumuza göre, yerli Gestapo son günlerde birtakım zavallı işçilere gizli teşkilat kurdurmağa bile çalışıyormuş. Tabii bundaki maksat da meydanda: Yarın böyle bir tuzağa düşen beş on işçi bulunursa, bin bir türlü gürültü ile yeni tevkifler yapılacak. "Yurdumuzu tehdit eden kızıl tehlike" hakkında feryatlar koparılacak, "kominformun memleketteki yıkıcı faaliyeti” üzerinde tüyler ürpertici masallar anlatılacaktır. Ve bu oyunda bütün halk düşmanları elbirliği etmiş vaziyettedir. Bu hususta, ihtiyar tilki Hüseyin Cahit Yalçın, ihtirastan gözleri kararmış Fahri Kurtuluş, yabancı menfaatlerin yorulmaz müdafaacısı Yalman, tipik Bizanslı Fuat Köprülü, Turancı'ların oyuncağı Kenar Öner hep aynı saftadırlar.

Memlekette mevcut olmayan bir kızıl tehlikeyi, halkçı kuvvetlere karşı bir silah olarak kullanabilmek için âdeta zorla yaratan ve körükleyen bu adamlar, hiç bir zaman bu yalanlarla halkın gözünü boyayamayacaklardır.

Ve yine bu millet pek iyi biliyor ki, asıl tehlike, bu memleketin istiklâlini de, hürriyetini de, varlığını da tehdit eden bir tek ve hakiki tehlike, bugünkü ehliyetsiz iktidarın devamıdır.

Sabahattin Ali, *Zincirli Hürriyet*, 5 Şubat 1948

SANDIĞINDA BULUNAN DESENLER

Dipnotlar

[←1]
Benim insanlara pek benzemeyen ve insanlarla arası iyi olmayan bir arkadaşım vardı.
O arkadaşım çok zeki bir kızla konuşurdu. Fakat birdenbire -bunun sebebini o zaman anlamamıştım- araları açıldı...
O arkadaşımla beraber çok uzak bir yere gittik. O arkadaşım o kıza birçok mektuplar yazdı... Ama birçok cevaplar değil bir tek cevap bile alamadı. Bir gün odasına girmiştim. Yerde bunlardan birinin müsveddesini gördüm -ayıp ama- okudum.
Pek garipti.. Canınız sıkılmazsa bir daha gözden geçirelim:

[←2] bir dereceye

[←3] Münasebetimizi başka vâdilere yürütmek istedim...

[←4] şaşırdım, bana dedin:

[←5] El yazısında (dedin) yok.

[←6] yavrum, kızım

[←7] büyüklük göstereceğini

[←8] duyduğu

[←9] yavrum

[← 10] yapıyorsun

[← 11] Ah değil... öyle değil..

[← 12] izâfe etmek olacağını da düşünerek

[← 13] nefret

[← 14] El yazısında buraya bir dizi nokta konarak köşeli parantez içine şu not düşülmüş: [Burada birkaç satır okunmuyordu]

[← 15] Bazı

[← 16] girmek!..

[← 17] Bilhassa senin için

[← 18] serâzatsın

[← 19] Sana muayyen sınıflar, muayyen hocalar yaramaz.

[← 20] Sana kâinat kadar büyük bir sınıf, sana tabiat kadar büyük bir hoca lazımdır

[← 21] Hülâsa sana düz olmayan bir hayat lazım... Fakat ne yazık ki bunları iş işten geçtikten sonra anlayacaksın

[← 22] kızım

[← 23] bir parça işletenlerin

[←24] Ben bunları belki şimdi anlıyorum.

[←25] Sana da

[←26] ... ciddi bir gözle bakılamayacak kadar sefildir...

[←27] bir karta

[←28] kartına olsun

[←29] El yazısında (Sana) yok

[←30] yavrum

[←31] işittim...